

537.

DEKRET PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia 29 września 1936 r.

Kodeks wojskowego postępowania karnego.

Na podstawie art. 55 ust. (1) ustawy konstytucyjnej i art. 1 pkt a) ustawy z dnia 2 lipca 1936 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania dekretów (Dz. U. R. P. Nr 51, poz. 363) postanawiam co następuje:

CZĘŚĆ PIERWSZA.**PRZEPISY OGÓLNE.**

Art. 1. Postępowanie karne w sprawach o przestępstwa, należące do właściwości sądów wojsko-

wych, odbywa się według przepisów kodeksu niniejszego.

Art. 2. § 1. Z pominięciem postępowania karnego można wymierzyć, zamiast kary grożącej za dane przestępstwo, karę dyscyplinarną wedle wojskowych przepisów dyscyplinarnych, jeżeli przestępstwo nadaje się do ukarania dyscyplinarnego w myśl przepisów kodeksu karnego wojskowego. Powołanym do wymierzenia kary dyscyplinarnej jest zarówno przełożony dyscyplinarny jak i zwierzchnik sądowo-karny.

§ 2. Wymierzenie kary dyscyplinarnej za przestępstwo ścigane na wniosek pokrzywdzonego, na wniosek jego władzy przełożonej lub z oskarżenia prywatnego, może nastąpić tylko za zgodą stawiającego wniosek lub oskarżyciela prywatnego.

§ 3. Jeżeli za przestępstwo nastąpiło ukaranie dyscyplinarne mimo braku zgody określonej w § 2 albo mimo braku warunków do dyscyplinarnego ukarania, określonych w kodeksie karnym wojskowym, należy wszcząć postępowanie karne, o ile ściganie nie uległo przedawnieniu. W przypadku takim, w razie sądowego skazania, sąd, wymierzając karę pozbawienia wolności, zalicza przy tym wykonaną karę dyscyplinarną aresztu.

Art. 3. § 1. Postępowanie karne wszczyna się na żądanie uprawnionego oskarżyciela publicznego oraz, w przypadkach w kodeksie niniejszym wskazanych, na żądanie zwierzchnika sądowo-karnego.

§ 2. Oskarżyciel publiczny lub zwierzchnik sądowo-karny powinien wyjednać zezwolenie na ściganie określonej osoby, jeżeli takiego zezwolenia wymaga szczególny przepis prawa.

Art. 4. Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza się w razie śmierci oskarżonego, przedawnienia, ukarania dyscyplinarnego w myśl art. 2 § 1, 2 lub innej okoliczności wyłączającej ściganie.

Art. 5. Sąd może za zgodą oskarżyciela publicznego umorzyć postępowanie w sprawie o przestępstwo pospolite, jeżeli najwyższa kara grożąca oskarżonemu nie przekracza jednego roku pozbawienia wolności i musiałaby z mocy prawa ulec pochłonięciu przez karę, już prawomocnie orzeczoną.

Art. 6. § 1. W razie nieobecności lub nieujęcia oskarżonego albo jego choroby psychicznej, postępowanie zawiesza się na czas trwania przeszkody. Dowody należy zebrać i zabezpieczyć.

§ 2. Władzą właściwą do zawieszenia postępowania jest władza, uprawniona do umorzenia postępowania.

Art. 7. O wszczęciu tudzież o ukończeniu postępowania karnego przeciwko żołnierzom w czynnej służbie wojskowej, osobom podlegającym publicznej władzy dyscyplinarnej, oraz wychowañcom zakładów naukowych zawiadamia się właściwą władzę.

Art. 8. Sąd wojskowy rozstrzyga samodzielnie wszelkie zagadnienia prawne, wynikające w toku postępowania i nie jest związany orzeczeniem innego sądu lub urzędu.

Art. 9. § 1. Władze państwowe wojskowe i cywilne oraz władze samorządowe są obowiązane do udzielania pomocy sądom i prokuratorom wojskowym.

§ 2. W szczególności żandarmeria i policja państwowa wykonywa w zakresie ścigania przestępstw polecenia sądu i prokuratora wojskowego.

Art. 10. Wszystkie władze i organa, powołane do udziału w dochodzeniu i ściganiu przestępstw przed sądami wojskowymi, mają obowiązek uwzględniania zarówno okoliczności przemawiających za oskarżonym jak i przeciw niemu.

Art. 11. Sądy wojskowe orzekają na mocy przekonania, opartego na swobodnej ocenie dowodów.

Art. 12. Sądy wojskowe wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

K S I E G A I.

SĄDY WOJSKOWE.

Rozdział I.

Zakres działania sądów wojskowych.

Art. 13. § 1. Sąd wojskowy z urzędu rozstrzyga o swojej właściwości rzeczowej.

§ 2. Uznając swoją niewłaściwość sąd wojskowy przekazuje sprawę komu należy.

Art. 14. § 1. Orzeczenie wydane przez sąd wojskowy względem osoby, która w danej sprawie nie podlega orzecznictwu sądów wojskowych, jest z mocy samego prawa nieważne.

§ 2. Orzeczenie, wydane przez sąd wojskowy niższego rzędu z obrazą przepisów o właściwości rzeczowej, jest z mocy samego prawa nieważne.

§ 3. Orzeczenie sądu wojskowego wyższego rzędu, wydane w zakresie działania sądu wojskowego niższego rzędu, nie jest z tego powodu nieważne.

Art. 15. § 1. W przypadkach, wskazanych w art. 14, nieważność stwierdza postanowieniem sąd bezpośrednio wyższy nad sądem, który wydał nieważne orzeczenie.

§ 2. Jeżeli orzeczenie wydał sąd wojenny, stwierdza nieważność Najwyższy Sąd Wojskowy.

§ 3. Orzeczenie o nieważności wydaje sąd z własnej inicjatywy lub na wniosek stron.

Art. 16. § 1. Jeżeli przeciwko tej samej osobie z powodu kilku przestępstw zapadły prawomocne wyroki skazujące w różnych sądach wojskowych, a w pierwszej instancji rozpoznawały sprawy sądy tego samego rzędu, natenczas ten z tych sądów, który wydał ostatni wyrok skazujący, wydaje wyrok, orzekający karę łączną.

§ 2. Jeżeli w pierwszej instancji rozpoznawały sprawy sądy wojskowe różnego rzędu, natenczas z pomiędzy tych sądów o karze łącznej orzeka ten sąd wyższego rzędu, który ostatni wydał wyrok skazujący.

§ 3. Wojskowy sąd okręgowy i sąd wojenny należy uważać za sądy równego rzędu.

§ 4. Jeżeli w myśl powyższych zasad do wydania wyroku, orzekającego karę łączną, byłby właściwy sąd już nie istniejący — w jego miejsce wstępuje sąd, który przejął po nim sprawę.

Art. 17. § 1. Jeżeli ta sama osoba popełniła kilka przestępstw, podlegających częściowo sądowi wojskowemu częściowo zaś powszechnemu, każdy z właściwych sądów rozpoznaje sprawę, do niego należąca.

§ 2. W przypadku zbiegu prawomocnych wyroków sądu wojskowego i powszechnego, o karze łącznej orzeka ten z tych sądów, który wymierzył karę surowszą. Jeżeli karę surowszą wymierzył sąd już nie istniejący, o karze łącznej orzeka sąd, który przejął po nim sprawę.

§ 3. Jeżeli ze względu na swój ograniczony zakres wymierzania kar sąd, wymieniony w § 2, nie mógłby orzec kary łącznej, wówczas o karze tej orzeka sąd wyższego rzędu.

Rozdział II.

Wyłączenie sędziego, asesora i protokolanta.

Art. 18. § 1. Sędzia wojskowy nie może brać udziału w prowadzeniu sprawy:

- a) jeżeli sprawa dotyczy go bezpośrednio;
- b) jeżeli jest małżonkiem oskarżyciela, pokrzywdzonego lub oskarżonego;
- c) jeżeli jest krewnym lub powinowatym — w linii prostej bez ograniczenia, a w linii bocznej aż do stopnia między dziećmi rodzeństwa — osób, wymienionych pod lit. b), albo jeżeli jest związany z jedną z tych osób z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli;
- d) jeżeli w tej samej sprawie był lub ma być słuchany jako świadek lub biegły albo jeżeli był świadkiem czynu, o który sprawa się toczy;
- e) jeżeli współdziałał w tej samej sprawie jako zwierzchnik sądowo-karny, oskarżyciel publiczny, obrońca albo pełnomocnik oskarżyciela, albo też jeżeli doniósł o przestępstwie;
- f) jeżeli w tej samej sprawie prowadził śledztwo;
- g) jeżeli w niższej instancji brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia;
- h) w razie uchylenia wyroku — jeżeli brał udział w jego wydaniu.

§ 2. Powody wyłączenia trwają nawet po ustaniu lub unieważnieniu uzasadniającego je małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli.

§ 3. Przepisu § 1 lit. f), h) nie stosuje się w wojskowych sądach rejonowych, a przepisu § 1 lit. f) w sądach wojennych.

Art. 19. § 1. Przepis art. 18 § 1, 2 stosuje się odpowiednio również do asesorów i protokolanta.

§ 2. Ponadto nie może być asesorem ten, kto ze zwierzchnikiem sądowo-karnym, oskarżycielem, sędzią wojskowym, lub protokolantem pozostaje w jednym ze stosunków określonych w art. 18 § 1 lit. c), a protokolantem — ten, kto w tym stosunku pozostaje ze zwierzchnikiem sądowo-karnym, oskarżycielem, sędzią wojskowym lub asesorem.

Art. 20. § 1. O przyczynie wyłączenia, osoba, której wyłączenie dotyczy, zawiadamia właściwy sąd i wstrzymuje się od udziału w sprawie, z wyjątkiem czynności nie cierpiących zwłoki.

§ 2. Również każda ze stron może zawiadomić sąd o przyczynie, wyłączającej sędziego wojskowego, asesora lub protokolanta.

Art. 21. § 1. O wyłączeniu sędziego lub asesora rozstrzyga sąd, w którym sprawa się toczy, a gdy chodzi o sędziego w wojskowym sądzie rejonowym — wojskowy sąd okręgowy, gdy zaś chodzi o sędziego lub asesora w sądzie wojennym — zwierzchnik sądowo-karny.

§ 2. O wyłączeniu protokolanta rozstrzyga sędzia wojskowy, stojący na czele sądu, w którym sprawa się toczy.

Art. 22. Niezależnie od przyczyn, wymienionych w art. 18 i 19, sąd lub władza, właściwa w myśl art. 21, wyłącza sędziego wojskowego, asesora lub protokolanta na własne jego żądanie lub na wniosek strony, jeżeli zachodzą okoliczności, mogące wywołać wątpliwość co do jego bezstronności.

Art. 23. § 1. Wniosek strony o wyłączenie w myśl art. 22 należy wnieść do sądu, do którego należy osoba objęta wnioskiem.

§ 2. Wniosek o wyłączenie może być uczyniony pisemnie lub podany ustnie do protokołu.

§ 3. Na rozprawie głównej wniosek ma być uczyniony najpóźniej przed odczytaniem aktu oskarżenia, a na rozprawie rewizyjnej — przed złożeniem ustnego sprawozdania. Po tym terminie wniosek może być uczyniony tylko w przypadku, gdy uzasadniające go okoliczności wcześniej nie istniały lub niewątpliwie nie były stronie znane.

§ 4. Osoba, której wyłączenia żądano, ma się oświadczyć na dotyczący wniosek.

Rozdział III.

Orzeczenia i zarządzenia.

Art. 24. § 1. Sąd wojskowy wydaje orzeczenia w postaci wyroków lub postanowień. Orzeczenie, którego przepis szczególny nie nazywa wyrokiem, jest postanowieniem.

§ 2. W kwestiach, nie wymagających orzeczenia sądu, wydaje zarządzenia sędzia wojskowy stojący na czele sądu, przewodniczący, sędzia wojskowy mający pełnić czynności przewodniczącego oraz sędzia wojskowy kierujący daną czynnością sądową.

§ 3. Oskarżyciel publiczny wydaje zarządzenia, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej.

Art. 25. Wyrok w sadzie pierwszej instancji może zapaść tylko na rozprawie głównej.

Art. 26. § 1. Postanowienia sądu zapadają na rozprawie lub poza rozprawą.

§ 2. Postanowienia na rozprawie zapadają po wysłuchaniu obecnych stron.

§ 3. Postanowienia poza rozprawą zapadają po wysłuchaniu ustnego lub odczytaniu pisemnego wniosku oskarżyciela publicznego. Postanowienia wojskowego sędziego śledczego, wojskowego sądu rejonowego oraz sądu wojennego poza rozprawą tu-

dzież zarządzenia zapadają bez wysłuchania oskarżyciela publicznego, chyba że kodeks mniejszy inaczej stanowi lub oskarżyciel publiczny wniosek swój złożył.

Art. 27. Jeżeli zachodzi potrzeba sprawdzenia okoliczności faktycznych celem wydania postanowienia poza rozprawą, sąd wojskowy może delegować sędziego tegoż sądu albo zwrócić się do innego sądu o przeprowadzenie odpowiednich czynności; świadka lub biegłego można przesłuchać pod przysięgą.

Art. 28. § 1. Sąd nie ma obowiązku uzasadniania postanowienia:

- a) zarządzającego przeprowadzenie dowodu lub wezwanie kogoś do sądu;
- b) uwzględniającego wniosek strony, któremu się inna strona nie sprzeciwiła.

§ 2. Inne orzeczenia sąd powinien uzasadniać, z wyjątkiem przypadków, w których przepis szczególny wyraźnie go od tego zwalnia.

Art. 29. Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, orzeczenia i zarządzenia, zapadłe na rozprawie, oznajmia się przez ogłoszenie ustne; inne orzeczenia i zarządzenia oznajmia się bądź przez ogłoszenie ustne, bądź przez doręczenie odpisu.

Art. 30. § 1. Oczywiste omyłki pisarskie w orzeczeniu lub zarządzeniu prostuje się.

§ 2. Postanowienie sprostowania podpisuje się w ten sam sposób, jak akt ulegający sprostowaniu.

§ 3. Na postanowienie zarządzające sprostowanie służy zażalenie.

Rozdział IV.

Utrzymanie powagi sądu.

Art. 31. § 1. Sędzia wojskowy, kierujący czynnością sądową, wydaje wszelkie zarządzenia, niezbędne do utrzymania podczas tej czynności powagi, spokoju i porządku.

§ 2. Osobę, która narusza powagę, spokój lub porządek, sędzia wojskowy, kierujący czynnością sądową, upomina i uprzedza o skutkach dalszego niewłaściwego zachowania się.

§ 3. Jeżeli upomnienie pozostało bez skutku, sędzia wojskowy, kierujący czynnością sądową, może zarządzić usunięcie winnego z miejsca dokonywania czynności, o ile kodeks mniejszy nie stanowi inaczej.

Art. 32. § 1. Jeżeli podczas dokonywania czynności sądowej dopuszczono się cięższego naruszenia powagi sądu lub porządku czynności sądowej albo ubliżenia sądowi, innej władzy lub osobom biorącym udział w sprawie, sędzia wojskowy, kierujący czynnością sądową, może ukarać winnego:

- a) żołnierza, pozostającego w czynnej służbie wojskowej — karą porządkową aresztu do trzech dni;
- b) inną osobę — karą porządkową aresztu do trzech dni lub grzywną do 300 zł.

§ 2. Do osób pozbawionych wolności stosuje się w miejsce kary porządkowej aresztu karę porządkową odosobnionego zamknięcia; względem oskar-

żonego — do siedmiu dni, względem innych osób — do trzech dni.

§ 3. Jeżeli czynu, wymienionego w § 1, dopuścił się żołnierz w czynnej służbie wojskowej, posiadający stopień wojskowy wyższy, niż sędzia wojskowy kierujący czynnością sądową, karę porządkową aresztu (odosobnionego zamknięcia) wymierza na wniosek sędziego wojskowego zwierzchnik sądowo-karny, którego właściwość uzasadniona jest ze względu na miejsce popełnienia czynu.

§ 4. W razie nieściągalności grzywny zamienia się ją na karę porządkową aresztu (odosobnionego zamknięcia) do trzech dni.

Art. 33. § 1. Jeżeli czynu, wymienionego w art. 32 § 1, dopuszczono się podczas rozprawy, kara porządkowa aresztu (odosobnionego zamknięcia) może być wymierzona na czas do dni siedmiu, a w stosunku do oskarżonych aresztowanych — do dni czternastu, zaś kara porządkowa grzywny — do wysokości 500 zł, przy czym prawo nakładania tych kar przysługuje sądowi; jeżeli jednak winnym jest żołnierz w czynnej służbie wojskowej, posiadający taki stopień wojskowy, że w stosunku do niego skład sądu nie byłby właściwy do orzekania w sprawie karnej, prawo nałożenia kary przysługuje przewodniczącemu rozprawy, jeżeli posiada stopień wojskowy równy lub wyższy niż ten żołnierz, w innych zaś przypadkach karę wymierza na wniosek przewodniczącego rozprawy zwierzchnik sądowo-karny w sprawie, będącej przedmiotem rozprawy.

§ 2. W razie nieściągalności grzywny zamienia się ją na karę porządkową aresztu (odosobnionego zamknięcia) do siedmiu dni.

Art. 34. § 1. O ukaranie osoby, nie podlegającej właściwości sądów wojskowych, sąd wojskowy zwraca się do sądu grodzkiego miejsca zamieszkania lub pobytu danej osoby; sąd grodzki ma postąpić tak, jakby czynu dopuszczono się przed tym sądem.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się do obrońców i pełnomocników stron.

Art. 35. Kar porządkowych, wymienionych w art. 32 i 33, nie stosuje się do sędziów wojskowych i asesorów należących do składu sądu i do oskarżyciela publicznego w sądzie wojskowym, a kary aresztu — z wyjątkiem kary, przewidzianej w art. 32 § 4 i art. 33 § 2 — do obrońcy lub pełnomocnika strony.

Art. 36. § 1. Ukaranie jest natychmiast wykonalne i nie uchyla odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej.

§ 2. Grzywny wpływają na rzecz Skarbu Państwa.

K S I E G A II.

STRONY, OBROŃCY I PEŁNOMOCNICZY.

Rozdział I.

Oskarżyciel publiczny.

Art. 37. § 1. Oskarżycielem publicznym w sądach wojskowych jest prokurator wojskowy — w wojskowych sądach rejonowych oficer sądowy, jeżeli prokurator wojskowy sam nie działa.

§ 2. Przepisy, odnoszące się do prokuratora wojskowego, stosują się odpowiednio do oficera sądowego, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej.

§ 3. Oskarżycielem publicznym w sądach wojennych jest oficer wyznaczony przez zwierzchnika sądowo-karnego.

Art. 38. Oskarżyciel publiczny w sądach wojskowych obowiązany jest — w granicach przysługujących mu uprawnień — do wnoszenia i popierania oskarżenia w sprawach o przestępstwa ścigane z urzędu.

Art. 39. § 1. Przestępstwa, których ściganie jest zależne od wniosku pokrzywdzonego lub jego władzy przełożonej, stają się z chwilą złożenia wniosku przestępstwami ściganymi z urzędu.

§ 2. W sprawach o przestępstwa, których ściganie jest zależne od skargi oskarżyciela prywatnego, oskarżyciel publiczny obejmuje oskarżenie równocześnie z wszczęciem postępowania na podstawie skargi.

Art. 40. § 1. Oskarżyciel publiczny w sądzie wojskowym, co do którego zachodzi jedna z okoliczności, wskazanych w art. 18 § 1 lit. a), b), c) lub d), albo który współdziałał w sprawie jako zwierzchnik sądowo-karny, sędzia, asesor lub obrońca, powinien się wyłączyć i zawiadomić o tym swego bezpośredniego przełożonego.

§ 2. O przyczynie, wyłączającej oskarżyciela publicznego, każda ze stron może zawiadomić jego bezpośredniego przełożonego, który, skoro stwierdzi że przyczyna taka zachodzi, wyznacza innego oskarżyciela publicznego.

§ 3. Czynność dokonana przez oskarżyciela publicznego, który powinien się być wyłączyć, nie jest z tego powodu nieważna.

Art. 41. § 1. Oskarżyciel publiczny może już w toku dochodzenia lub śledztwa złożyć wniosek o zabezpieczenie grożących oskarżonemu kary pieniężnej lub przepadku sposobami, wskazanymi w kodeksie postępowania cywilnego dla zabezpieczenia powództwa.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do zabezpieczenia na mieniu osób, odpowiedzialnych majątkowo za oskarżonego.

§ 3. W sprawie zabezpieczenia rozstrzyga sąd wojskowy, do którego właściwości sprawa należy.

§ 4. Na to postanowienie służy zażalenie.

R o z d z i a ł II.

Pokrzywdzony.

Art. 42. Za pokrzywdzonego uważa się osobę, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone.

Art. 43. § 1. Jeżeli pokrzywdzony nie ukończył lat 17 lub jest ubezwłasnowolniony, prawa jego wykonywają: ojciec, matka, opiekun lub osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje.

§ 2. Jeżeli pokrzywdzonym jest niepełnoletni od lat 17 do 21, to prawa jego na równi z nim mogą wykonywać osoby, wymienione w § 1, o ile niepełnoletni temu się nie sprzeciwi.

Art. 44. Jeżeli pokrzywdzoną jest osoba prawna, to prawa osoby tej wykonywa jej ustawowy przedstawiciel.

Art. 45. W razie śmierci pokrzywdzonego prawa jego wykonują: małżonek, rodzice, dzieci i wnuki.

Art. 46. Pokrzywdzony oraz inne osoby, wymienione w art. 43 do 45, mogą wykonywać swe prawa osobiście albo przez pełnomocnika, będącego obrońcą wojskowym.

Rozdział III.

Oskarżyciel prywatny.

Art. 47. § 1. Pokrzywdzony przestępstwem, ściganym z oskarżenia prywatnego, należącym do właściwości sądów wojskowych, ma celem spowodowania ścigania wnieść skargę do zwierzchnika sądowno-karnego, do oskarżyciela publicznego w sądzie wojskowym, do sądu wojskowego, do przełożonej władzy wojskowej podejrzanego, do żandarmerii lub do policji państwowej.

§ 2. Przepisy art. 43 do 46 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Oskarżycielowi prywatnemu przysługują uprawnienia strony, jeżeli kodeks niniejszy nie stanowi inaczej.

Art. 48. Jeżeli postępowanie wszczęto wskutek skargi, wniesionej przez jednego lub kilku pokrzywdzonych, inne osoby pokrzywdzone tym samym czynem mogą się do tego postępowania przyłączyć aż do rozpoczęcia rozprawy głównej.

Art. 49. Jeżeli śmierć pokrzywdzonego nastąpiła po wniesieniu przezeń skargi, to prawa pokrzywdzonego służą osobom, wymienionym w art. 45, o ile przystąpią do sprawy w terminie zawitym trzymiesięcznym od daty śmierci pokrzywdzonego.

Art. 50. § 1. Odstąpienie oskarżyciela prywatnego od skargi przed rozpoczęciem rozprawy głównej powoduje umorzenie postępowania.

§ 2. Odstąpienie oskarżyciela prywatnego od skargi po rozpoczęciu rozprawy głównej, a przed przystąpieniem sądu do narady nad wyrokiem, powoduje umorzenie postępowania tylko wtedy, gdy nastąpiło za zgodą oskarżonego.

§ 3. W przypadku wskazanym w § 2 nie nastąpi jednak umorzenie postępowania, jeżeli oskarżyciel publiczny w sądzie wojskowym ze względu na interes publiczny oskarżenie nadal popiera.

Rozdział IV.

Oskarżony.

Art. 51. § 1. Ten, przeciwko któremu toczy się dochodzenie, nazywa się podejrzanym, a ten, przeciwko któremu wszczęto postępowanie sądowe — oskarżonym.

§ 2. Gdy kodeks niniejszy używa w znaczeniu ogólnym wyrazu oskarżony, stosuje się odnośne przepisy także do podejrzanego.

Art. 52. Oskarżony może żądać już podczas śledztwa albo dochodzenia, prowadzonego przez prokuratora wojskowego lub na jego zlecenie, aby mu

wyjaśniono, jakie przestępstwo mu zarzucono i na jakiej podstawie.

Art. 53. Oskarżony może nie odpowiadać na zadawane mu pytania.

Art. 54. Co do każdego oskarżonego zbiera się dane, dotyczące jego tożsamości, stopnia wojskowego, wieku, wyznania, stosunków rodzinnych i majątkowych, przebiegu służby i kwalifikacji służbowych, oraz wzmianek o nim w rejestrach karnych i w ewidencji kar, prowadzonej przez władze wojskowe.

Art. 55. § 1. Oskarżony, pozostający na wolności, jest obowiązany stawić się na każde wezwanie sądu wojskowego lub prowadzącego dochodzenie prokuratora wojskowego i zawiadomić sąd, względnie prokuratora, o każdej zmianie miejsca zamieszkania.

§ 2. W razie nieusprawiedliwionego niestawienia oskarżonego można go sprowadzić przymusowo.

Rozdział V.

Obrońcy.

Art. 56. § 1. Oskarżony ma prawo korzystać z pomocy jednego obrońcy wojskowego.

§ 2. Kilku oskarżonych w sprawie może korzystać z pomocy jednego obrońcy wojskowego, gdy obrona jednego z nich nie jest w sprzeczności z obroną drugiego.

Art. 57. Jeżeli oskarżony jest niepełnoletni lub ubezwłasnowolniony, prawo wybrania dlań obrońcy wojskowego służy również jego ojcu, matce, opiekunowi i osobie, pod której stałą pieczę pozostaje.

Art. 58. Obrońcami wojskowymi mogą być nie pozostający w czynnej służbie wojskowej:

- a) oficerowie audytorowie oraz generałowie, przeniesieni z korpusu oficerów audytorów do korpusu generałów;
- b) adwokaci wpisani w Polsce na listę adwokatów;
- c) profesorowie lub docenci prawa polskiej szkoły akademickiej państwowej lub przez Państwo uznanej; —

jeżeli zostaną na swą prośbę wpisani na listę obrońców wojskowych.

Art. 59. O wpisaniu na listę obrońców wojskowych rozstrzyga na podstawie swobodnej oceny Minister Spraw Wojskowych, uwzględniając zachodzącą potrzebę odpowiedniej ilości obrońców wojskowych w danej miejscowości oraz osobiste kwalifikacje prosiącego. Odmowa wpisu nie wymaga uzasadnienia.

Art. 60. § 1. Minister Spraw Wojskowych zarządza wykreślenie obrońcy z listy obrońców wojskowych:

- a) na prośbę obrońcy wojskowego;
- b) w razie utracenia przez obrońcę wojskowego warunków, wymienionych w art. 58.

§ 2. Minister Spraw Wojskowych może zarządzić wykreślenie obrońcy z listy obrońców wojskowych:

- a) w przypadku czasowego zawieszenia obrońcy wojskowego w wykonywaniu adwokatury;
- b) w przypadku ukarania obrońcy wojskowego przynajmniej dwukrotnie karą porządkową za wykroczenie porządkowe w sądzie wojskowym;
- c) ze względu na podniesione przeciw obrońcy wojskowemu poważne, dyskwalifikujące go zarzuty.

Art. 61. § 1. Przed wszystkimi sądami wojskowymi w pierwszej instancji, nawet w toku śledztwa oraz w toku dochodzenia prowadzonego bezpośrednio przez prokuratora wojskowego, oskarżony musi mieć obrońcę:

- a) jeżeli nie ukończył lat 17;
- b) jeżeli jest głuchy lub niemy;
- c) jeżeli zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności.

§ 2. Oskarżony o zbrodnię musi mieć obrońcę na rozprawie głównej.

Art. 62. § 1. Sędzia wojskowy, stojący na czele sądu, wyznacza oskarżonemu obrońcę z urzędu:

- a) w przypadkach, wskazanych w art. 61, jeżeli oskarżony nie ma obrońcy wojskowego z wyboru;
- b) na prośbę oskarżonego, który z powodu ubóstwa nie może ponieść kosztów obrony, jeżeli udział obrońcy jest w danej sprawie wskazany;
- c) na prośbę oskarżonego, gdy na miejscu nie ma obrońcy wojskowego gotowego podjąć się obrony, jeżeli udział obrońcy jest w danej sprawie wskazany.

§ 2. Wyznaczenie obrońcy z urzędu do rozprawy rewizyjnej zależy od uznania sędziego wojskowego, stojącego na czele sądu odwoławczego.

Art. 63. § 1. Do obrony z urzędu wyznacza się zasadniczo obrońcę wojskowego, zamieszkałego w miejscowości, w której odbywa się rozprawa albo toczy się dochodzenie lub śledztwo.

§ 2. Obrońca wojskowy, wyznaczony do obrony z urzędu, nie może bez ważnych powodów odmówić przyjęcia obrony w miejscu swego zamieszkania. O ważności powodów odmowy decyduje ostatecznie sędzia wojskowy, stojący na czele sądu.

Art. 64. § 1. Gdyby powierzenie obrony z urzędu obrońcy wojskowemu natrafiało na szczególne trudności, wyznacza się do obrony z urzędu sędziego wojskowego, asystenta lub oficera, odbywającą wojskową aplikację sądową.

§ 2. Jeżeli wyznaczenie sędziego wojskowego, asystenta lub oficera, odbywającego wojskową aplikację sądową, do obrony z urzędu jest utrudnione, sędzia wojskowy, stojący na czele sądu, zwraca się do zwierzchnika sądowo-karnego o wyznaczenie do obrony z urzędu innego oficera, pozostającego w czynnej służbie wojskowej.

Art. 65. Przy wyznaczaniu obrońcy z urzędu należy stosować odpowiednio przepis art. 56.

Art. 66. § 1. Nie może pełnić czynności obrońcy wojskowego z wyboru:

- a) kto był lub ma być słuchany w danej sprawie jako świadek lub biegły;
- b) małżonek zwierzchnika sądowo-karnego, oskarżyciela, sędziego wojskowego, asesora lub pokrzywdzonego;
- c) kto ze zwierzchnikiem sądowo-karnym, oskarżycielem, sędzią wojskowym, asesorem lub pokrzywdzonym jest spokrewniony lub spowinowacony w linii prostej bez ograniczenia albo w linii bocznej aż do stopnia między dziećmi rodzeństwa;
- d) kto pozostaje względem jednej z osób wymienionych pod b) w stosunku przysposobienia, opieki lub kurateli;
- e) adwokat, który został czasowo zawieszony w wykonywaniu adwokatury.

§ 2. Powody wyłączenia od czynności obrońcy trwają nawet po ustaniu lub unieważnieniu uzasadniającego je małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli.

Art. 67. Nie mogą być wyznaczeni do obrony z urzędu:

- a) osoba, co do której zachodzą przeszkody wymienione w art. 66;
- b) oficer, pełniący czynną służbę wojskową i posiadający stopień wojskowy wyższy, niż przewodniczący rozprawy, lub będący przełożonym któregośkolwiek z członków składu sądzącego;
- c) oficer, będący podwładnym oskarżonego;
- d) w sprawie o przestępstwo przeciw karności — podwładny oficera, przeciw któremu to przestępstwo spełniono.

Art. 68. Obrońca, wyznaczony do obrony z urzędu w sądzie I instancji, nie jest obowiązany, z wyjątkiem przypadku ponownego wyznaczenia, do udziału w rozprawie rewizyjnej; jest jednak obowiązany współdziałać przy zakładaniu rewizji lub wnoszeniu odpowiedzi rewizyjnej.

Art. 69. Do czasu doręczenia oskarżonemu odpisu aktu oskarżenia obrońca może porozumiewać się z oskarżonym aresztowanym tylko za zgodą i w obecności sędziego wojskowego lub oskarżyciela publicznego; po doręczeniu odpisu aktu oskarżenia wolno mu porozumiewać się z nim sam na sam.

Art. 70. § 1. Pełnomocnictwo, udzielone obrońcy wojskowemu, upoważnia do prowadzenia sprawy we wszystkich instancjach, jeżeli nie zawiera pod tym względem wyraźnego ograniczenia.

§ 2. Może być ono udzielone na piśmie lub ustnie wobec sądu.

KSIĘGA III.

DOWODY.

Rozdział I.

Świadkowie.

Art. 71. Każda osoba, wezwana przez sąd wojskowy na świadka, powinna stawić się w miejscu,

dniu i godzinie, wskazanych w wezwaniu i pozostać aż do zwolnienia.

Art. 72. Świadka, który nie może stawić się z powodu choroby lub kalectwa, można przesłuchać w jego mieszkaniu.

Art. 73. W razie potrzeby przesłuchania Prezydenta Rzeczypospolitej, Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, Naczelnego Wodza lub Marszałka Polski, sąd zwraca się do niego pisemnie o wyznaczenie miejsca i czasu przesłuchania.

Art. 74. Przesłuchanie osób, korzystających z przywileju zakrajowości, odbywa się z zachowaniem ustaw, umów lub ustalonych zwyczajów międzynarodowych.

Art. 75. Nie wolno przesłuchiwać jako świadka:

- a) duchownego co do faktów, o których dowiedział się na spowiedzi;
- b) obrońcy oskarżonego co do faktów, o których się od niego dowiedział przy udzielaniu porady prawnej lub prowadzeniu sprawy.

Art. 76. Jeżeli świadek odmawia zeznań z powodu tajemnicy zawodowej, a sąd nie uzna za możliwe go zwolnić, przesłuchanie odbywa się przy drzwiach zamkniętych.

Art. 77. § 1. Żołnierzy i urzędników publicznych, chociażby już nie pozostawali w czynnej służbie, wolno słuchać jako świadków co do okoliczności, na które rozciąga się ich obowiązek zachowania tajemnicy urzędowej, jedynie za zezwoleniem ich obecnej lub ostatnio przełożonej władzy służbowej.

§ 2. Zezwolenia wolno odmówić jedynie wtedy, gdyby złożenie zeznania wyrządzić mogło poważną szkodę Państwu.

§ 3. Sąd może zwrócić się o zwolnienie żołnierza lub urzędnika publicznego z obowiązku zachowania tajemnicy do władzy naczelnej odnośnego działu zarządu państwowego.

Art. 78. § 1. Mają prawo odmówić zeznań:

- a) małżonek oskarżonego;
- b) krewny i powinowaty oskarżonego w linii prostej;
- c) krewny oskarżonego w linii bocznej aż do stopnia między dziećmi rodzeństwa;
- d) brat i siostra małżonka oskarżonego;
- e) osoba związana z oskarżonym z tytułu przysposobienia.

§ 2. Prawo odmowy zeznań trwa nawet po ustaniu lub unieważnieniu małżeństwa lub przysposobienia.

§ 3. O prawie odmowy zeznań należy osoby te uprzedzić.

Art. 79. Jeżeli osoba, wymieniona w art. 78, złożyła zeznanie, a następnie przed złożeniem zeznania na przewodzie sądowym w pierwszej instancji oświadczy, że chce z prawa odmowy skorzystać, poprzednie jej zeznanie nie może służyć za dowód i nie może być odczytane ani odtworzone.

Art. 80. § 1. Świadek ma prawo nie odpowiadać na pytania co do okoliczności, których ujawnie-

nie mogłoby narazić na odpowiedzialność za przestępstwo jego samego lub osobę, pozostającą z nim w stosunku, wskazanym w art. 78.

§ 2. O prawie tym należy świadka uprzedzić.

Art. 81. Świadka, po uprzedzeniu go o odpowiedzialności za nieprawdziwe zeznania, należy zapytać o imię, nazwisko, stopień wojskowy, wiek, wyznanie, zajęcie, przynależność służbową, miejsce zamieszkania i stosunek do stron.

Art. 82. § 1. Po otrzymaniu danych wskazanych w art. 81, należy odebrać od świadka przysięgę, jeżeli kodeks niniejszy nie stanowi inaczej; przed odebraniem przysięgi należy go pouczyć o znaczeniu tego aktu

§ 2. Świadkom, którzy w danej sprawie zeznawali już pod przysięgą, przypomina się przy ponownym przesłuchaniu poprzednio złożoną przysięgę, chyba że sąd uzna za konieczne ponowne zaprzysiężenie.

Art. 83. § 1. Świadek składa przysięgę według roty następującej:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu i Wszechwiedzącemu, że będę mówił szczerą prawdę, niczego nie ukrywając z tego, co mi jest wiadome. Tak mi, Panie Boże, dopomóż”.

§ 2. Osoby, wyznające religię chrześcijańską, przysięgają przed krzyżem.

§ 3. Osoby, wyznające religię mojżeszową, trzymają prawą rękę na torze — 2 ks. Mojżesza 20 rozdz. 7 wiersz.

Art. 84. § 1. Świadek składa przysięgę powtarzając za sędzią lub odczytując na głos jej rotę, przy czym wszyscy, nie wyłączając sądu, stoją.

§ 2. Niemi piśmienni składają przysięgę przez podpisanie roty. Niemi niepiśmienni przysięgają przy pomocy tłumacza, czyniąc znaki.

Art. 85. § 1. Nie składają przysięgi:

- a) nieletni do lat czternastu;
- b) osoby, które z powodu choroby psychicznej lub innego zakłócenia czynności psychicznych nie zdają sobie sprawy ze znaczenia przysięgi;
- c) podejrzani o udział w czynie, będącym przedmiotem postępowania, lub o działalność przestępną, pozostającą w ścisłym związku z działaniem oskarżonego.

§ 2. Duchowni uznanych prawnie wyznań nie składają przysięgi.

Art. 86. § 1. Świadkowie, niewymienieni w art. 83 § 2, 3, składają w miejsce przysięgi zapewnienie, że zeznają prawdę niczego nie ukrywając, wedle formy i trybu, zawartych w przepisach obowiązujących w sądownictwie powszechnym.

§ 2. Przepisy, dotyczące przysięgi i jej skutków prawnych, stosuje się odpowiednio.

Art. 87. § 1. Przesłuchanie co do samej sprawy zaczyna się od wezwania świadka, aby opowiedział wszystko co mu wiadomo w sprawie, po czym sąd, a następnie strony mogą zadawać mu pytania.

§ 2. Świadkowi okazuje się dowody rzeczowe, dotyczące jego zeznań.

Art. 88. Jeżeli między zeznaniami świadków zajdą sprzeczności, sąd może zarządzić stawienie ich sobie do oczu.

Art. 89. § 1. W razie nieusprawiedliwionego niestawiennictwa świadka, podlegającego sądownictwu wojskowemu, sąd wojskowy może zarządzić przymusowe sprowadzenie świadka. Niezależnie od tego należy świadka, będącego żołnierzem, pociągnąć do odpowiedzialności sądowej lub dyscyplinarnej za niewykonanie rozkazu, jeżeli świadek otrzymał od swego przełożonego rozkaz stawienia się przed sądem.

§ 2. O przymusowe sprowadzenie i — w razie potrzeby — o ukaranie świadka, nie podlegającego sądownictwu wojskowemu, który nie stawił się bez usprawiedliwienia, zwraca się sąd wojskowy do sądu grodzkiego miejsca zamieszkania lub pobytu świadka, który ma postąpić tak, jakby świadek nie stawił się przed tym sądem. W przypadkach nie cierpiących zwłoki może sąd wojskowy zarządzić przymusowe sprowadzenie świadka przez policję państwową lub żandarmerię.

Art. 90. § 1. W razie odmowy złożenia zeznań lub przysięgi przez świadka, podlegającego sądownictwu wojskowemu, sąd może zarządzić niezwłoczne aresztowanie świadka na czas, nie przekraczający jednego miesiąca. Areszt uchyla się, jeżeli świadek złoży zeznania, przysięgę lub jeżeli sprawę w danej instancji ukończono.

§ 2. W razie odmowy złożenia zeznań lub przysięgi przez świadka, nie podlegającego sądownictwu wojskowemu, sąd wojskowy może zarządzić aresztowanie, przewidziane w § 1, a niezależnie od tego może zwrócić się o ukaranie świadka do sądu grodzkiego miejsca zamieszkania lub pobytu świadka, który ma postąpić tak, jakby świadek odmówił złożenia zeznań lub przysięgi przed tym sądem.

Art. 91. § 1. Jeżeli rozprawę przerwano lub odroczone z powodu niestawiennictwa albo odmowy złożenia zeznań lub przysięgi — wszyscy, których nieusprawiedliwione niestawiennictwo lub odmowa stały się powodem przerwy lub odroczenia rozprawy, ponoszą odpowiedzialność solidarną za zwrot związanych z tym kosztów, o ile sąd nie postanowi inaczej.

§ 2. Na osoby, podlegające sądownictwu wojskowemu, obowiązek zwrotu kosztów, wymienionych w § 1, nakłada sąd wojskowy; co do innych osób sąd wojskowy zwraca się do sądu grodzkiego miejsca zamieszkania lub pobytu tej osoby o nałożenie obowiązku zwrotu tych kosztów. Sąd grodzki ma postąpić tak, jakby nieusprawiedliwione niestawiennictwo lub odmowa złożenia zeznań albo przysięgi zdarzyły się w tym sądzie.

Art. 92. Na postanowienia, wydane w myśl art. 89 do 91, służy zażalenie.

Art. 93. § 1. Sąd wojskowy zwalnia świadka od kary i zwrotu kosztów, jeżeli świadek w ciągu dwóch tygodni od dnia niestawiennictwa udowodni, że niestawiennictwo jego było usprawiedliwione.

§ 2. Na postanowienie odmowne służy zażalenie.

Rozdział II.

Ogłędziny, biegli i tłumacze.

Art. 94. § 1. W razie potrzeby sąd dokonywa oględzin miejsca, rzeczy lub ciała.

§ 2. Oględzin, połączonych z obnażeniem ciała, dokonywa się w miarę możliwości za pośrednictwem osób tej samej płci. Sędzia może być przy tym obecny tylko w razie potrzeby.

§ 3. Oględzin zwłok dokonywa się zawsze przez lekarza, w miarę możliwości przez lekarza wojskowego.

Art. 95. § 1. W przypadkach, wymagających wiadomości specjalnych, sąd wzywa biegłych.

§ 2. Jako biegłych należy w miarę możliwości wzywać żołnierzy w czynnej służbie wojskowej, którzy posiadają potrzebne wiadomości specjalne.

Art. 96. § 1. Do pełnienia czynności biegłego obowiązany jest biegły sądowy oraz każdy, kto uprawia zawód stwierdzający jego wiedzę w danej dziedzinie.

§ 2. Okoliczność, że ktoś jest świadkiem w danej sprawie, nie wyłącza przesłuchania go jako biegłego.

Art. 97. § 1. Nie mogą być biegłymi osoby, których w myśl art. 75 nie wolno przesłuchiwać jako świadków lub które w myśl art. 78 mają prawo odmówić zeznań.

§ 2. Jeżeli zachodzą ważne powody, osłabiające zaufanie do danego biegłego, sąd wzywa w jego miejsce innego.

Art. 98. § 1. Jeżeli zachodzi podejrzenie zadania gwałtownej śmierci, zarządza się otwarcie zwłok przez lekarza.

§ 2. Do otwarcia zwłok należy, w miarę możliwości, prócz biegłego zawiadamiać również lekarza, który ostatnio udzielał pomocy zmarłemu.

Art. 99. § 1. Jeżeli zachodzi podejrzenie śmierci z otrucia, należy przez chemika lub odpowiedni urząd albo zakład dokonać zbadania wnętrzości i innych przedmiotów, mogących mieć związek z otruciem.

§ 2. Do badania należy w razie potrzeby zawiadamiać również lekarza.

Art. 100. § 1. Jeżeli zachodzi potrzeba zbadania stanu umysłowego oskarżonego, sąd wzywa przynajmniej dwóch lekarzy, w miarę możliwości psychiatrów.

§ 2. Biegli mogą żądać oddania oskarżonego pod obserwację w zakładzie leczniczym.

§ 3. Potrzebę, czas trwania oraz miejsce obserwacji określa sąd. Obserwacja powinna trwać nie dłużej, niż sześć tygodni. W przypadkach wyjątkowych sąd może na wniosek biegłych przedłużyć ten termin na czas ściśle określony.

§ 4. Na postanowienie, nakazujące obserwację w zakładzie leczniczym, służy zażalenie.

§ 5. Jeżeli karalność czynu oskarżonego zależy od ustalenia stanu umysłowego pokrzywdzonego, to przepis § 1 stosuje się również do pokrzywdzonego.

Art. 101. § 1. Jeżeli zachodzi potrzeba wyjaśnienia okoliczności, której ocena wymaga znajomości sztuki dowodzenia lub wyższej sztuki wojennej albo pewnej szczególnej umiejętności wojskowej, sąd zwraca się o opinię do komisji wojskowo-naukowej.

§ 2. Organizację oraz tryb postępowania komisji wojskowo-naukowej określa rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych.

Art. 102. Biegly składa sądowi ustnie lub pisemnie dokładne sprawozdanie ze swoich spostrzeżeń oraz opartą na nich opinię.

Art. 103. § 1. Biegly składa przysięgę według roty następującej:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu i Wszechwiedzącemu, że powierzone mi obowiązki biegłego wykonam z całą sumiennością i bezstronnością. Tak mi, Panie Boże, dopomóż”.

§ 2. Biegly sądowy składa przysięgę tylko przy objęciu stanowiska, a w poszczególnych sprawach powołuje się na nią.

Art. 104. § 1. Biegli mogą za zgodą sądu przeglądać akta sprawy w całości lub w części oraz zadawać oskarżonemu i świadkom pytania, potrzebne do ustalenia opinii.

§ 2. Bieglým należy okazać dowody rzeczowe dotyczące spraw, w których mają wydać opinię.

Art. 105. Sąd kieruje badaniem dokonywanym przez bieglých, a jeżeli warunki badania tego wymagają, może wyznaczyć bieglým termin do złożenia opinii oraz wydać im za pokwitowaniem przedmioty, ulegające badaniu.

Art. 106. Jeżeli przedmiot badania może ulec zniszczeniu lub zmianie przy badaniu, należy w miarę możliwości pozostawić część tego przedmiotu w przechowaniu sądowym.

Art. 107. Jeżeli opinia bieglých jest niejasna lub sprzeczna, sąd może zarządzić ponowne przesłuchanie tych samych bieglých lub wezwać innych.

Art. 108. Zamiast wzywania bieglých lub niezależnie od ich wezwania sąd może zasięgnąć opinii odpowiedniego urzędu lub zakładu.

Art. 109. § 1. W sprawach o podrabianie polskich pieniędzy i znaków obiegowych sąd zasięga opinii urzędu lub zakładu, powołanego do drukowania banknotów lub bicia monet.

§ 2. W sprawach o podrabianie pieniędzy i znaków obiegowych obcych sąd, w razie potrzeby, zasięga za pośrednictwem Ministra Spraw Wojskowych opinii właściwego urzędu lub zakładu zagranicznego.

Art. 110. § 1. Sąd wzywa odpowiedniego tłumacza, jeżeli zachodzi potrzeba:

- a) przesłuchania głuche go lub nieme go, z którym sąd nie może porozumieć się bezpośrednio;

- b) przesłuchania osoby, nie mówiącej językiem zrozumiałym dla sądu;
- c) przekładu pisma, sporządzonego w obcym języku.

§ 2. Tłumacz składa przysięgę według roty następującej:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu i Wszechwiedzącemu, że powierzone mi obowiązki tłumacza wykonam z całą sumiennością. Tak mi, Panie Boże, dopomóż”.

§ 3. Do tłumaczy stosuje się odpowiednio przepisy, dotyczące bieglých.

Art. 111. § 1. Przepisy art. 71, 81, 83 § 2, 3, art. 84 § 1, art. 86, 87 i art. 89 do 93 stosuje się odpowiednio do bieglých i tłumaczy.

§ 2. Przymusowe sprowadzenie bieglých i tłumaczy należy stosować tylko w przypadkach wyjątkowych.

Rozdział III.

Rewizja i zatrzymanie rzeczy.

Art. 112. § 1. U osób podlegających sądownictwu wojskowemu, podejrzanych o popełnienie przestępstwa, wolno dokonywać rewizji osobistej lub domowej celem ich ujęcia, wykrycia dowodów winy albo przedmiotów, uzyskanych przez przestępstwo lub ulegających przypadkowi.

§ 2. U innych osób lub w innych miejscach wolno dokonywać rewizji tylko wtedy, jeżeli zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że się tam znajdują: osoba podejrzana o przestępstwo podlegająca sądownictwu wojskowemu, albo przedmioty, stanowiące dowód przestępstwa, uzyskane przez przestępstwo takiej osoby lub ulegające przypadkowi.

§ 3. Ograniczenia wymienione w § 2 nie mają zastosowania w obrębie wspólnych kwater wojskowych i innych pomieszczeń wojska lub marynarki wojennej albo też w miejscu, w którym przestępstwo popełniono lub podejrzanego ujęto, albo w którym podejrzany schronił się wskutek pościgu.

Art. 113. Rewizji osobistej należy dokonywać w miarę możliwości za pośrednictwem osoby tej samej płci.

Art. 114. § 1. Rewizji domowej w porze nocnej wolno dokonywać tylko:

- a) w przypadkach nie cierpiących zwłoki, jeżeli chodzi o przestępstwo, za które ustawa przepisuje karę pozbawienia wolności co najmniej do sześciu miesięcy;
- b) w lokalach, otwartych w tej porze dla publiczności;
- c) w lokalach, które służą za miejsce schadzek przestępców albo do przechowywania rzeczy pochodzących z przestępstwa, albo do zawodowego uprawiania nierządu lub gier hazardowych.

§ 2. Za porę nocną uważa się czas od godziny dwudziestej pierwszej do siódmej.

§ 3. Rewizję rozpoczętą za dnia można prowadzić nadal mimo nastania pory nocnej.

Art. 115. § 1. Rewizji w pomieszczeniu urzędu państwowego lub samorządowego albo przedsiębiorstwa państwowego dokonywa się po zawiadomieniu przełożonego urzędu lub przedsiębiorstwa albo jego zastępcy.

§ 2. Rewizji w pomieszczeniu, zajęтым przez wojsko lub marynarkę wojenną, dokonywa się w obecności przełożonego danej jednostki wojskowej (formacji, zakładu, urzędu) lub wyznaczonego przezeń zastępcy, a w przypadkach nagłych w obecności organu inspekcyjnego (dyżurnego).

Art. 116. Rewizji w biurze lub mieszkaniu osób, korzystających z przywileju zakrajowości, wolno dokonywać tylko za zgodą właściwego przedstawiciela dyplomatycznego.

Art. 117. § 1. Osobę, u której rewizja ma się odbyć, zawiadamia się o celu rewizji i wzywa się do obecności przy niej.

§ 2. Jeżeli gospodarza lokalu nie ma na miejscu, wzywa się do obecności przy rewizji przynajmniej jednego dorosłego domownika lub sąsiada.

Art. 118. § 1. Jeżeli przeprowadzający rewizję nie jest sędzią, powinien okazać osobie, u której rewizja ma się odbyć, polecenie sądowe.

§ 2. W przypadkach nie cierpiących zwłoki, jeżeli polecenie sądowe nie mogło być wydane przed rewizją, należy zwrócić się do sądu o zatwierdzenie rewizji i doręczyć je w ciągu czterdziestu ośmiu godzin po odbyciu rewizji osobie, u której ją przeprowadzono.

Art. 119. Przedmioty zabrane przy rewizji należy spisać, a na żądanie osoby, od której je odebrano, wydać jej pokwitowanie.

Art. 120. § 1. Przedmioty, mogące służyć do ustalenia istoty czynu lub do wykrycia sprawcy, należy, po dokonaniu oględzin i sporządzeniu dokładnego opisu, wziąć w przechowanie sądowe albo oddać na przechowanie właścicielowi lub innej osobie godnej zaufania z obowiązkiem przedstawienia ich na każde żądanie sądu i z zakazem ich zbycia lub przekształcenia.

§ 2. Dowody rzeczowe należy odpowiednio zabezpieczyć i w miarę możliwości opieczetować.

Art. 121. § 1. Jeżeli osoba, mająca u siebie przedmioty, stanowiące dowód przestępstwa, uzyskane przez przestępstwo lub ulegające przypadkowi, odmawia ich wydania, można zarządzić ich odebranie.

§ 2. Jeżeli przedmioty odebrał nie sędzia, to odbierający powinien niezwłocznie zwrócić się do sądu o zatwierdzenie odebrania.

Art. 122. § 1. Osobę, podlegającą sądownictwu wojskowemu, która odmówiła wydania rzeczy następnie u niej znalezionych, sąd skazuje na areszt do dwóch tygodni.

§ 2. Jeżeli osoba, podlegająca sądownictwu wojskowemu, której udowodniono, że posiada u siebie przedmioty wymienione w art. 121, odmówiła ich wydania, a drogą rewizji nie można ich odnaleźć, to sąd wojskowy może zarządzić niezwłoczne aresztowanie

tej osoby na czas do dwóch tygodni, a w razie ponownej odmowy — na czas do jednego miesiąca. Areszt uchyla się, jeżeli przedmioty wydano, odnaleziono je, albo jeżeli sprawę w danej instancji ukończono.

§ 3. Jeżeli warunki, wymienione w § 1 lub § 2, istnieją co do osoby, nie podlegającej sądownictwu wojskowemu, wówczas sąd wojskowy zwraca się do sądu grodzkiego miejsca zamieszkania lub pobytu danej osoby o ukaranie jej; sąd grodzki ma postąpić tak, jakby odmówienie wydania nastąpiło wobec tego sądu.

§ 4. Przepisu artykułu niniejszego nie stosuje się do tego, kto bądź sam jest podejrzany o dane przestępstwo, bądź może zwolnić się od składania zeznań.

§ 5. Na postanowienia sądu, wydane na zasadzie artykułu niniejszego, służy zażalenie.

Art. 123. § 1. Jeżeli jednostka wojskowa (formacja, zakład, urząd) albo też urząd, zakład lub przedsiębiorstwo państwowe, od których sąd zażądał przedmiotu lub dokumentu, odmawiają ich wydania, sąd może zwrócić się do władzy naczelnej odnośnego działu zarządu państwowego o polecenie wydania przedmiotu lub dokumentu.

§ 2. Wydania wolno odmówić jedynie wtedy, gdyby wydanie lub ujawnienie wyrządzić mogło poważną szkodę Państwu.

Art. 124. § 1. Korespondencję i inne papiery, znalezione przy rewizji, można przeglądać bez zgody osoby, u której je znaleziono.

§ 2. Jeżeli u osoby niepodejrzanej o popełnienie przestępstwa (art. 112 § 2) dokonywa rewizji nie sędzia i nie prokurator wojskowy, a zachodzi potrzeba przejrzania takiej korespondencji lub papierów mimo sprzeciwu osoby, u której je znaleziono, należy nie przeglądając opieczetować je i przesać do sądu lub do prokuratora wojskowego. Osoba, od której papiery odebrano, może je opieczetować własną pieczęcią.

Art. 125. Do obecności przy rozpieczętowaniu i przejrzaniu korespondencji i papierów wzywa się w miarę możliwości osobę, od której je odebrano.

Art. 126. § 1. Urzędy pocztowe, telegraficzne i kolejowe są obowiązane, stosownie do postanowienia sądu, wydawać sądowi lub prokuratorowi wojskowemu korespondencję i przesyłki, wysyłane przez oskarżonego lub do niego adresowane.

§ 2. Na postanowienie sądu służy zażalenie.

Art. 127. W przypadkach nie cierpiących zwłoki prokurator wojskowy może żądać wstrzymania wydania adresatowi lub nadawcy wskazanych w art. 126 korespondencji i przesyłek aż do czasu uzyskania polecenia sądu, nie dłużej jednak niż trzy dni.

Art. 128. Jeżeli potrzeba zatrzymania korespondencji pocztowej lub telegraficznej, albo przesyłek kolejowych lub pocztowych wyniknie w toku dochodzenia, należy złożyć odpowiedni wniosek sądowi wojskowemu, który po rozpoznaniu poszlak wydaje postanowienie.

Art. 129. Korespondencję i przesyłki wydaje się tylko sądowi lub prokuratorowi wojskowemu i tylko sąd lub prokurator wojskowy mają prawo je otwierać. Przepis art. 125 należy tu stosować.

Art. 130. Przedmioty uzyskane za pomocą przestępstwa, jeżeli nie są niezbędne do ustalenia istoty przestępstwa albo do wykrycia sprawy, zwraca się pokrzywdzonemu.

Art. 131. § 1. Jeżeli zachodzi wątpliwość co do osoby lub praw właściciela przedmiotów, odebranych od oskarżonego, oddaje się je aż do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy karnej na przechowanie sądowe lub osobie godnej zaufania, pod warunkami, wskazanymi w art. 120 § 1.

§ 2. Jeżeli do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy karnej nie zgłosi się nikt z wykazaniem niewątpliwych praw właściciela, wówczas należy odebrane przedmioty oddać sądowi powszechnemu, który ma postąpić w ten sposób, jak gdyby przedmioty pochodziły z postępowania karnego, które toczyło się przed nim.

§ 3. W przypadku, wymienionym w § 1, przedmioty, ulegające szybkiemu zepsuciu i zniszczeniu, sprzedaje się z przetargu publicznego przez zarząd gminy lub policję państwową a osiągnięte pieniądze składa się do sądu powszechnego na rzecz osoby, która wykaże prawa własności do tych przedmiotów, przysługujące jej przed sprzedażą.

KSIĘGA IV. ŚRODKI ZAPOBIEGAWCZE.

Rozdział I.

Zawieszenie w czynnościach służbowych.

Art. 132. § 1. Zwierzchnik sądowo - karny może z powodu wszczęcia lub prowadzenia dochodzenia albo postępowania sądowego, zawiesić w czynnościach służbowych podejrzanego lub oskarżonego, będącego żołnierzem w czynnej służbie wojskowej.

§ 2. To samo uprawnienie służy zwierzchnikowi sądowo-karnemu w stosunku do osób, które na zasadzie stosunku publicznoprawnego lub umownego pełnią służbę w poszczególnych działach administracji wojskowej.

Rozdział II.

Zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie.

Art. 133. § 1. Schwytanego na gorącym uczynku, lub bezpośrednio potem w czasie pościgu, każdy ma prawo zatrzymać, jeżeli zachodzi obawa ucieczki schwytanego lub jeżeli nie można ustalić jego tożsamości.

§ 2. Schwytanego, podlegającego właściwości sądów wojskowych, należy natychmiast oddać w ręce żandarmerii lub innej władzy wojskowej, prokuratora wojskowego lub sądu wojskowego, a gdy ich nie ma na miejscu — w ręce policji państwowej.

§ 3. Inną osobę, niż wymienioną w § 2, należy natychmiast oddać w ręce policji państwowej, prokuratora przy sądzie powszechnym lub sądu grodzkiego.

Art. 134. § 1. Tymczasowe aresztowanie może nastąpić tylko na mocy postanowienia sądu wojskowego, wydanego na wniosek prokuratora wojskowego.

§ 2. Na postanowienie w tym przedmiocie służy zażalenie.

§ 3. Jeżeli sędzia wojskowy nie zgadza się z wnioskiem prokuratora wojskowego o tymczasowe aresztowanie, przedstawia sprawę wojskowemu sądowi okręgowemu do rozstrzygnięcia.

Art. 135. Tymczasowe aresztowanie może nastąpić wtedy tylko:

- a) gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony będzie się ukrywał, albo
- b) gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał świadków do fałszywych zeznań lub w inny sposób starał się o usunięcie dowodów przestępstwa, albo
- c) gdy względ na dyscyplinę wojskową wymaga tymczasowego aresztowania oskarżonego, będącego żołnierzem w czynnej służbie wojskowej, albo
- d) gdy oskarżony nie ma w kraju ani stałego miejsca pobytu, ani określonego źródła utrzymania lub gdy nie można ustalić jego tożsamości, albo
- e) gdy oskarżony jest przestępcą nałogowym, zawodowym lub recydywistą.

Art. 136. § 1. Jeżeli zachodzą warunki, niezbędne do wydania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, a zwłoka mogłaby spowodować ucieczkę podejrzanego lub zatarcie śladów przestępstwa, albo też spowodować uszczerbek dla dyscypliny wojskowej, przysługuje prawo zatrzymania podejrzanego podlegającego właściwości sądów wojskowych:

- a) jego przełożonemu wojskowemu i miejscowej władzy garnizonowej;
- b) żandarmerii;
- c) zwierzchnikowi sądowo-karnemu;
- d) prokuratorowi wojskowemu;
- e) sędziemu wojskowemu.

§ 2. Gdy zwłoka grozi niebezpieczeństwem a nie można uzyskać wkroczenia władz lub organów, wymienionych w § 1, prawo zatrzymania podejrzanego, podlegającego właściwości sądów wojskowych, służy również prokuratorowi przy sądzie powszechnym i organom policji państwowej.

§ 3. Zatrzymanie oficera w przypadku, wymienionym w § 2, ma być zaniechane, jeżeli na wezwanie udaje się on dobrowolnie do władzy wojskowej, wymienionej w § 1, lub — jeżeli nie ma jej w danej miejscowości — do miejscowej komendy policji państwowej.

§ 4. W przypadkach, wymienionych w § 2, 3, jeżeli zatrzymanego natychmiast się nie zwalnia, należy oddać go niezwłocznie władzy wojskowej, wymienionej w § 1.

Art. 137. § 1. Zatrzymanego, podlegającego właściwości sądów wojskowych, należy niezwłocznie dostawić do prokuratora wojskowego lub oddać go do jego rozporządzenia.

§ 2. Prokurator wojskowy powinien niezwłocznie przesłuchać oskarżonego i po zapoznaniu się z zebranymi poszlakami bądź zarządzić wypuszczenie go na wolność, bądź uzyskać postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu.

§ 3. Postanowienie o aresztowaniu należy doręczyć podejrzanemu najpóźniej w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania go przez władzę.

Art. 138. § 1. Aresztowanego tymczasowo należy natychmiast wypuścić na wolność, jeżeli ustana przyczyna, dla których aresztowanie nastąpiło.

§ 2. W toku dochodzenia i śledztwa wypuszczenie na wolność przez sędziego wojskowego nastąpić może tylko za zgodą prokuratora wojskowego. W razie braku zgody — sędzia wojskowy przedstawia sprawę wojskowemu sądowi okręgowemu do rozstrzygnięcia.

§ 3. W toku dochodzenia zarządzenie wypuszczenia na wolność może wydać także prokurator wojskowy.

Art. 139. § 1. W czasie mobilizacji uchyla się zarządzone przed mobilizacją tymczasowe aresztowanie oskarżonego, pozostającego w czynnej służbie wojskowej lub powołanego do pełnienia tej służby, jeżeli ze względu na okoliczności czynu nie należy oczekiwać skazania na karę śmierci lub karę więzienia wyżej dwu lat. Uchylenie tymczasowego aresztowania postanawia sąd na wniosek prokuratora wojskowego.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli tymczasowe aresztowanie pozostaje w związku ze zbrodnią stanu, przestępstwem przeciw interesom zewnętrznym Państwa i stosunkom międzynarodowym, lub zbrodnią albo występkiem przeciwko bezpieczeństwu Państwa.

Art. 140. § 1. Tymczasowe aresztowanie podejrzanego w toku dochodzenia może trwać najwyżej dwa miesiące. Należy to uwidocznić w postanowieniu sądu.

§ 2. Na uzasadniony wniosek prokuratora wojskowego sąd może przedłużyć tymczasowe aresztowanie jeszcze najwyżej o miesiąc. Dalszego przedłużenia udzielić nie można.

Art. 141. § 1. Tymczasowe aresztowanie w toku śledztwa łącznie z dochodzeniem, może trwać najwyżej sześć miesięcy.

§ 2. Dalszego przedłużenia tymczasowego aresztowania sąd może udzielić wtedy tylko:

- a) gdy zachodzi konieczność dokonania czynności śledczych poza granicami Polski, albo
- b) gdy ze względu na szczególne okoliczności sprawy sąd uzna, że śledztwa w terminie wskazanym w § 1 nie można było ukończyć.

Rozdział III.

Szczególny dozór przełożonej władzy wojskowej, zakaz wydalenia się, dozór policji.

Art. 142. § 1. Uznając potrzebę zastosowania środka zapobiegawczego, sąd wojskowy może na wniosek prokuratora wojskowego oddać oskarżone-

go, będącego żołnierzem w czynnej służbie wojskowej, pod szczególny dozór przełożonej władzy wojskowej.

§ 2. W postanowieniu sąd określa czas trwania dozoru oraz cel tego środka zapobiegawczego.

§ 3. Oddany pod dozór jest obowiązany stosować się do wszelkich ograniczeń jego swobody, ułatwiających wykonywanie dozoru, określonych przez sąd lub przez przełożoną władzę.

Art. 143. § 1. Oskarżonemu, który nie jest żołnierzem w czynnej służbie wojskowej, sąd może na wniosek prokuratora wojskowego zakazać wydalania się z miejsca zamieszkania albo oddać go pod dozór policji państwowej, wójta lub sołtysa, albo pod dozór innej władzy, która tego się podejmie, jeżeli środki te są w danym przypadku wystarczające.

§ 2. W razie zakazu wydalania się nie wolno oskarżonemu opuszczać miejsca zamieszkania bez zezwolenia sądu a w toku dochodzenia — bez zezwolenia prokuratora wojskowego.

§ 3. Oddany pod dozór ma nadto obowiązek zgłaszania się do władzy dozorującej w odstępach czasu, określonych w postanowieniu sądu, który prócz tego zobowiązać może oskarżonego do innych ograniczeń jego swobody, ułatwiających wykonywanie dozoru.

Art. 144. Jeżeli oskarżony nie stosuje się do zarządzeń wydanych na zasadzie art. 142 lub 143, sąd władny jest na wniosek prokuratora wojskowego zarządzić tymczasowe aresztowanie oskarżonego.

Rozdział IV.

Listy gończe i żelazne.

Art. 145. § 1. Jeżeli miejsce pobytu oskarżonego nie jest znane, sąd z własnej inicjatywy lub na wniosek prokuratora wojskowego zarządza poszukiwanie oskarżonego przez władzę i organa wojskowe lub policję państwową.

§ 2. W toku dochodzenia zarządzenia takie wydaje prokurator wojskowy.

Art. 146. Jeżeli oskarżony zbiegł lub ukrywa się, sąd, a w toku dochodzenia prokurator wojskowy, może zarządzić rozesłanie listów gończych za oskarżonym, o ile zapadło postanowienie sądu o aresztowaniu.

Art. 147. W listach gończych wymienia się:

- a) władzę, która je rozsyła,
- b) imię i nazwisko a w miarę możliwości — dokładny rysopis oskarżonego z dołączeniem jego podobizny, oraz szczegóły niezbędne do ustalenia jego tożsamości,
- c) stopień wojskowy i przydział służbowy oskarżonego,
- d) zarzucane mu przestępstwo,
- e) ostatnie znane miejsce zamieszkania (przed wcieleniem do formacji wojskowej) i gminę, do której oskarżony należy,
- f) postanowienie o tymczasowym aresztowaniu,
- g) wezwanie każdego, kto zna miejsce pobytu oskarżonego, do zawiadomienia o nim naj-

bliższej władzy wojskowej, sądu, żandarmerii lub policji państwowej i do zatrzymania oskarżonego w miarę możliwości.

Art. 148. § 1. Listy gończe należy rozesłać jak najspieszniej władzom wojskowym, w szczególności żandarmerii, ponadto zaś policji państwowej i urzędom gmin w okolicy, w której oskarżony przypuszczalnie się ukrywa; w razie potrzeby należy spowodować dalsze rozpowszechnienie listów gończych, a w szczególności także obwieszczenie ich w dziennikach oraz plakatowanie.

§ 2. Sposób rozpowszechniania listów gończych, wybór pism, w których mają być ogłoszone, oraz miejscowości, w których mają być plakatowane, zależy od uznania władzy, która rozsyła listy gończe.

Art. 149. Listy gończe należy niezwłocznie odwołać, gdy ustaną przyczyny, które spowodowały ich rozesłanie.

Art. 150. § 1. Jeżeli oskarżony przebywający za granicą złoży oświadczenie, że stawi się do sądu wojskowego w oznaczonym terminie pod warunkiem odpowiadania z wolnej stopy, Minister Spraw Wojskowych może mu wydać list żelazny.

§ 2. Wydanie listu żelaznego można uzależnić od złożenia kaucji w gotówce lub papierach wartościowych albo poręczenia.

Art. 151. § 1. List żelazny zapewnia oskarżonemu pozostawanie na wolności aż do zapadnięcia wyroku w sądzie pierwszej instancji, jeżeli oskarżony:

- a) stawi się w oznaczonym przez sąd terminie;
- b) nie będzie się wydalął bez pozwolenia sądu z obranego lub wyznaczonego mu miejsca pobytu w kraju;
- c) nie będzie nakłaniał świadków do fałszywych zeznań lub starał się w inny sposób usuwać dowodów przestępstwa.

§ 2. Niedotrzymanie warunków, wymienionych w § 1, powoduje aresztowanie oskarżonego oraz przepadek kaucji lub ściągnięcie sumy poręczenia, jeżeli je złożono.

KSIĘGA V.

PRZEPISY PORZĄDKOWE.

Rozdział I.

Doręczanie wezwań i innych pism.

Art. 152. Wezwanie i inne pismo, wysyłane przez sąd wojskowy, powinno być opatrzone podpisem sędziego, a wysyłane przez prokuratora wojskowego — podpisem prokuratora.

Art. 153. W wezwaniu należy wskazać:

- a) imię, nazwisko, stopień wojskowy i przynależność służbową wezwanego, a co do osób nie pełniących czynnej służby wojskowej — imię, nazwisko i adres wezwanego;
- b) w jakim charakterze i w jakiej sprawie się go wzywa;

- c) miejsce, dzień i godzinę stawiennictwa;
- d) nazwę i dokładny adres wzywającego sądu lub prokuratora wojskowego;
- e) skutki niestawiennictwa.

Art. 154. § 1. Pisma doręcza się w listach z pokwitowaniem zwrotnym przez pocztę albo przez funkcjonariuszów sądowych lub prokuratorskich a osobom, pozostającym w zakładzie karnym — także przez funkcjonariuszów tegoż zakładu.

§ 2. Adresat może odebrać pismo bezpośrednio w sekretariacie sądu lub prokuratury.

Art. 155. Pisma adresowane do miejscowości, w których nie ma urzędu pocztowego ani nie jest zorganizowane stałe doręczanie korespondencji, doręcza się za pośrednictwem zarządu gminy.

Art. 156. Żandarmeria i policja państwowa doręcza pisma, jeżeli doręczenie pozostaje w związku z czynnością, zleconą żandarmerii lub policji państwowej przez sąd wojskowy lub prokuratora wojskowego.

Art. 157. Do doręczeń pism przez pocztę, zarząd gminy lub policję państwową, stosuje się przepisy, obowiązujące w sądownictwie powszechnym, jeżeli nie wydano przepisów szczególnych.

Art. 158. § 1. Wezwania i inne pisma, przeznaczone dla żołnierzy w czynnej służbie wojskowej, przesyła się ich przełożonej władzy wojskowej celem doręczenia lub zarządzenia stawienia się stosownie do wezwania.

§ 2. Wezwania i inne pisma, przeznaczone dla osób uwięzionych, przesyła się w tym celu przełożonej władzy więziennej.

§ 3. Wezwania i inne pisma, przeznaczone dla osób, nie wymienionych w § 1, 2, przesyła się bezpośrednio tym osobom, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej.

§ 4. O wezwaniu osoby, będącej w służbie kolei albo żeglugi wodnej lub powietrznej, zawiadamia się jednocześnie bezpośrednio zwierzchność osoby wezwanej.

Art. 159. Żołnierzom w czynnej służbie wojskowej oraz osobom uwięzionym doręcza się pisma do rąk własnych.

Art. 160. § 1. Innym osobom, niż wymienionym w art. 159, doręcza się pisma w miarę możliwości do rąk własnych.

§ 2. Jeżeli z powodu nieobecności takiej osoby nie można doręczyć jej pisma do rąk własnych, doręcza się pismo dorosłemu domownikowi, a w jego braku — sąsiadowi lub dozorczy domu.

§ 3. Jeżeli się nikt nie znajduje, toby pismo chciał przyjąć, zostawia się je w miejscowym urzędzie gminy lub w urzędzie pocztowym.

§ 4. W razie doręczenia pisma sąsiadowi lub dozorczy domu, albo pozostawienia go w urzędzie gminy lub pocztowym, przybija się na drzwiach mieszkania adresata zawiadomienie, komu pismo doręczono.

Art. 161. Pismo, przeznaczone dla korporacji, spółki, stowarzyszenia, zakładu lub związku, albo

dla obrońcy lub pełnomocnika strony, można w razie nieobecności w lokalu biurowym osoby, upoważnionej do przyjmowania pism, doręczyć także zastępczo do rąk każdej osoby, zatrudnionej w biurze, a w braku takich osób — dozorczy domu, gdzie biuro się znajduje.

Art. 162. § 1. Jeżeli oskarżyciel prywatny, nie pozostający w czynnej służbie wojskowej, któremu doręczono wezwanie na rozprawę główną, zmienił następnie miejsce zamieszkania i nie zawiadomił o tym sądu, to wezwania i inne pisma, wysłane mu pod ostatnim znanym adresem, uważa się za doręczone.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się również do oskarżyciela prywatnego, pozostającego w czynnej służbie wojskowej, który po doręczeniu wezwania na rozprawę główną zbiegł.

Art. 163. § 1. Odbierający pismo stwierdza jego doręczenie podpisem własnoręcznym ze wskazaniem daty doręczenia; jeżeli odbierający pismo jest niepiśmienny lub odmawia podpisu, to doręczający sam oznacza datę doręczenia oraz przyczynę braku podpisu.

§ 2. Dowód doręczenia przesyła się władzy wysyłającej pismo.

Art. 164. § 1. Jeśli ze względu na brak czasu lub z innych przyczyn doręczenie wezwania w sposób przewidziany w kodeksie niniejszym, byłoby szczególnie utrudnione, można wzywać świadków lub biegłych telegraficznie, telefonicznie lub w inny sposób, najodpowiedniejszy ze względu na okoliczności; żołnierzy w służbie czynnej wzywa się tą drogą przez ich przełożoną władzę.

§ 2. Niestawiennictwo osób, wezwanych w myśl § 1, pociąga za sobą ustawowe skutki niestawiennictw o tyle tylko, o ile sąd nie będzie miał wątpliwości, że wezwanie doszło zawczasu do wiadomości wezwanego.

Art. 165. Niezachowanie przepisów art. 154 do 164 nie powoduje nieważności doręczenia, jeśli osoba, dla której wezwanie lub inne pismo było przeznaczone, oświadczy, że wezwanie to lub pismo otrzymała.

Art. 166. Przymusowe sprowadzenie żołnierzy w czynnej służbie wojskowej przeprowadzają organa wojskowe, innych zaś osób — policja państwowa, a w przypadkach nie cierpiących zwłoki również żandarmeria.

Art. 167. § 1. Osoba, mająca przymusowo sprowadzić wezwanego, okazuje wezwanemu nakaz dostawienia i wzywa go, aby się z nią udał na miejsce wskazane w nakazie.

§ 2. W nakazie dostawienia należy wymienić szczegóły, wskazane w art. 153.

§ 3. W razie oporu sprowadzający ma prawo użyć siły.

Rozdział II.

Przeglądanie akt oraz sporządzanie i otrzymywanie odpisów.

Art. 168. § 1. Strony, ich obrońcy, pełnomocnicy i ustawowi przedstawiciele mogą po otrzymaniu

zezwolenia przeglądać w kancelarii sądu lub prokuratury akta sprawy i robić z nich notatki.

§ 2. Zezwolenia udziela sędzia wojskowy, prowadzący sprawę, a w toku dochodzenia — prokurator wojskowy. Po ukończeniu postępowania zezwolenia udziela sędzia wojskowy, stojący na czele sądu, a co do akt dochodzenia — prokurator wojskowy.

Art. 169. § 1. Strony, ich obrońcy, pełnomocnicy i ustawowi przedstawiciele mogą za zezwoleniem władz, wymienionych w art. 168 § 2, robić z akt sprawy odpisy oraz otrzymywać w razie uzasadnionej potrzeby odpisy uwierzytelnione.

§ 2. W sprawach o przestępstwa wymienione w art. 139 § 2 można robić odpisy z akt sprawy lub otrzymywać odpisy uwierzytelnione tylko za zezwoleniem Naczelnego Prokuratora Wojskowego.

Art. 170. § 1. Sprawę należności i wysokości opłat za wydanie uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy określa rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych.

§ 2. Oskarżonemu służy prawo otrzymania bezpłatnie jednego odpisu każdego dotyczącego go orzeczenia lub zarządzenia.

Art. 171. Nie można odmówić zezwolenia na przejrzenie akt sprawy i robienie notatek oskarżonemu lub jego obrońcy po doręczeniu oskarżonemu odpisu aktu oskarżenia.

Art. 172. Prokurator wojskowy ma prawo przeglądać akta, robić notatki i odpisy w każdym czasie oraz żądać przesłania mu akt, jeżeli to nie tamuje biegu postępowania.

Art. 173. § 1. Przesłanie akt innym władzom, prócz sądowych i prokuratorskich, zależy od uznania sędziego wojskowego, prowadzącego sprawę, a w toku dochodzenia — od uznania prokuratora wojskowego. Po ukończeniu postępowania przesłanie akt może zarządzić także sędzia wojskowy, stojący na czele sądu, a co do akt dochodzenia — prokurator wojskowy.

§ 2. Przesłanie innym władzom, prócz sądowych i prokuratorskich, akt sprawy o przestępstwa, wymienione w art. 139 § 2, zależy od uznania Naczelnego Prokuratora Wojskowego.

Rozdział III.

Terminy.

Art. 174. Do biegu terminu nie wlicza się dnia, od którego przepis prawa liczy dany termin.

Art. 175. Koniec terminu, któryby miał upłynąć w niedzielę albo w inny dzień uznany za święto powszechne lub narodowe, przypada na następny dzień nieświęteczny.

Art. 176. § 1. Termin uważa się za zachowany, jeżeli przed jego upływem pismo zostało nadane w

urzędzie pocztowym lub telegraficznym, a przez żołnierza w czynnej służbie wojskowej lub przez osobę uwięzioną złożone u przełożonej władzy wojskowej względnie w komendzie (zarządzie) zakładu karnego.

§ 2. W przypadku, gdy kodeks zezwala na złożenie ustnego wniosku lub oświadczenia do protokołu wobec władzy przełożonej, termin uważa się za zachowany, jeśli przed jego upływem taki wniosek lub oświadczenie złożono.

Art. 177. § 1. Zawite są tylko terminy, które ustawa wyraźnie za takie uznaje.

§ 2. Czynność, spełniona po upływie terminu zawitego, jest nieważna.

Art. 178. § 1. Jeżeli uchybienie terminu zawitego nastąpiło z przyczyn od strony niezależnych, strona może w siedmiodniowym terminie zawitym od daty ustania przeszkody zgłosić wniosek o przywrócenie terminu.

§ 2. Jednocześnie należy dopełnić czynności, która miała być w terminie wykonana.

Art. 179. § 1. O przywróceniu terminu, dotyczącego środka odwoławczego, rozstrzyga na posiedzeniu poza rozprawą sąd, w którym środek odwoławczy należało złożyć, a jeżeli środek odwoławczy należało złożyć nie w sądzie — sąd powołany do rozstrzygnięcia środka odwoławczego; w innych przypadkach rozstrzyga sąd, w którym sprawa się toczy.

§ 2. Na postanowienie odmowne służy zażalenie.

Art. 180. Wniosek o przywrócenie terminu nie wstrzymuje wykonania zaskarżonego orzeczenia, lecz władza, która wydała orzeczenie, sąd właściwy do rozstrzygnięcia wniosku o przywrócenie terminu, lub sąd odwoławczy może wstrzymać wykonanie. Odmowa wstrzymania nie wymaga uzasadnienia.

Rozdział IV.

Protokoły.

Art. 181. § 1. Z przebiegu czynności w toku postępowania karnego spisuje się protokoły.

§ 2. Spisania protokołu wymaga w szczególności:

- a) przesłuchanie oskarżonego, świadka lub biegłego w toku śledztwa lub dochodzenia prowadzonego bezpośrednio przez prokuratora wojskowego;
- b) rewizja i odebranie rzeczy;
- c) oględziny sądowe;
- d) posiedzenie niejawne;
- e) rozprawa główna i rewizyjna;
- f) narada sądu co do winy i kary.

Art. 182. § 1. Protokół sporządza się również jeżeli strona zgłasza ustnie wniosek, nie wymagający podpisu obrońcy wojskowego, a w szczególności — w razie zapowiedzenia lub wyводу środka odwo-

ławczego, odpowiedzi rewizyjnej, wniosku o przywrócenie terminu lub wskazania dowodów, albo w razie złożenia ustnego doniesienia lub skargi o popełnieniu przestępstwa.

§ 2. Szeregowcy i podoficerowie pozostający w czynnej służbie wojskowej mogą wnioski i oświadczenia, wymienione w § 1, przedstawić ustnie do protokołu wobec przełożonej władzy wojskowej. Protokół należy bezzwłocznie przesłać sądowi.

Art. 183. Z przebiegu posiedzenia niejawnego może być sporządzony wspólny protokół dla wszystkich spraw w tym dniu rozpoznawanych. Odpisy zawartych w takim protokole postanowień załącza się do akt sprawy.

Art. 184. § 1. Czynności protokolanta może wykonać: sędzia wojskowy, który nie wykonywa czynności protokolowanej, asystent sądu wojskowego, oficer odbywający wojskową aplikację sądową, albo funkcjonariusz sekretariatu sądowego.

§ 2. Jeżeli zachodzi potrzeba spisania protokołu przez prokuratora wojskowego, czynności protokolanta może wykonać: prokurator wojskowy, który nie wykonywa czynności protokolowanej, asystent prokuratury wojskowej, oficer odbywający aplikację w prokuraturze wojskowej, albo funkcjonariusz sekretariatu prokuratury.

Art. 185. § 1. W razie niemożności spisania protokołu przez osoby, wymienione w art. 184, można przybrać jako protokolanta oficera, podoficera lub każdą inną osobę wiarogodną.

§ 2. W przypadkach, w których kodeks niniejszy przewiduje złożenie ustnego wniosku lub oświadczenia do protokołu wobec przełożonej władzy wojskowej — protokół taki spisać może tylko oficer.

Art. 186. § 1. Protokolant składa przysięgę według roty następującej:

„Przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu i Wszchewiedzącemu, że powierzone mi obowiązki protokolanta wykonam z całą sumiennością. Tak mi, Panie Boże, dopomóż”.

§ 2. Przepisy art. 82 § 1 zdanie drugie, art. 83 § 2, 3, art. 84 § 1 i art. 86 stosuje się odpowiednio.

Art. 187. § 1. Do protokołu wciąga się:

- a) dokładne oznaczenie miejsca i czasu dokonanej czynności,
- b) imiona i nazwiska, stopień wojskowy i przydział służbowy osób biorących w niej udział,
- c) przebieg całej czynności,
- d) wnioski i oświadczenia stron,
- e) zapadłe postanowienia i zarządzenia.

§ 2. Osoby, biorące udział w czynności, mogą żądać wciągnięcia do protokołu wszystkiego, co dotyczy ich praw lub interesów.

Art. 188. Zeznania i oświadczenia osoby przesłuchiwanej wciąga się do protokołu z możliwą dokładnością.

Art. 189. Protokół stanowi wyłączny dowód zachowania form postępowania, chyba że udowodniono fałsz lub omyłkę.

Art. 190. § 1. Protokół rozprawy oraz posiedzenia niejawnego podpisuje przewodniczący i protokolant; w postępowaniu wojennym protokół rozprawy podpisuje kierownik rozprawy i protokolant.

§ 2. Każdy inny protokół podpisują wszystkie osoby biorące udział w danej czynności. Przed podpisaniem protokołu należy go odczytać i zaznaczyć to w protokole.

§ 3. Osoba, mająca podpisać protokół, może zgłosić zarzuty co do jego treści. Zarzuty takie wpisuje się do protokołu.

§ 4. O odmowie podpisania protokołu przez osobę, mającą go podpisać, czyni się wzmiankę w protokole.

Art. 191. Wszelkiego rodzaju poprawki i uzupełnienia należy umieścić w końcu protokołu przed podpisaniem lub w osobno podpisanym dopisku.

Art. 192. § 1. Dopóki sąd, w którym protokół rozprawy sporządzono, nie przesłał akt do sądu wyższej instancji, strony mają prawo żądać sprostowania lub uzupełnienia protokołu, wskazując na nieścisłości lub opuszczenia.

§ 2. Żądanie sprostowania lub uzupełnienia protokołu załatwia przewodniczący po wysłuchaniu protokolanta, a w razie potrzeby i asesorów. Oświadczenie protokolanta i asesorów należy dołączyć do akt sprawy.

KSIĘGA VI.

POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE.

Rozdział I.

Dochodzenie.

Art. 193. § 1. Każdy ma prawo, a każdy urząd i przełożony wojskowy w zakresie swego działania ma obowiązek, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa, należącego do właściwości sądów wojskowych a ściągane go z urzędu, zawiadomić o tym prokuratora wojskowego, oficera sądowego, zwierzchnika sądowo-karnego, przełożoną władzę wojskową podejrzanego, władzę garnizonową lub żandarmerię, a jeżeli takie zawiadomienie jest utrudnione — policję, wójta lub sołtysa.

§ 2. Żołnierze w czynnej służbie wojskowej zawiadamiają o przestępstwach zasadniczo w drodze służbowej.

Art. 194. § 1. Przełożona władza wojskowa dowiedziawszy się o przestępstwie, ściągany z urzędu a należącem do właściwości sądów wojskowych, przedsięwzię wszystko co potrzeba, aby zabezpieczyć jego ślady i dowody, korzystając w razie potrzeby z pomocy żandarmerii, oraz zawiadamia natychmiast właściwego oskarżyciela publicznego

przed sądem wojskowym o przestępstwie i o przedsięwziętych czynnościach.

§ 2. Jeżeli jednak okoliczności przypadku wymagają:

- a) przeprowadzenia szczególnie dokładnego dochodzenia;
- b) przeprowadzenia dochodzenia poza obrębem jednostki wojskowej (formacji, zakładu, urzędu);
- c) zastosowania szczególnych środków celem zebrania dowodów winy lub poszlak, albo wykrycia lub zabezpieczenia osoby podejrzanego;
- d) wezwania pomocy służbowej cywilnych organów bezpieczeństwa publicznego; —

przełożona władza wojskowa zarządza jedynie konieczne zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa, poruczając bezzwłocznie żandarmerii przeprowadzenie dalszego dochodzenia. Żandarmeria zawiadamia niezwłocznie właściwego prokuratora wojskowego o przestępstwie i o przedsięwziętych czynnościach.

§ 3. Obowiązki wymienione w § 1 ciążą również na władzy garnizonowej oraz na żandarmerii, znajdujących się najbliżej miejsca popełnienia przestępstwa lub pobytu podejrzanego — jeżeli przełożona władza wojskowa podejrzanego nie może wkroczyć na czas.

§ 4. Jeżeli wkroczenie władz wojskowych, wymienionych w § 1 i 3, nie może na czas nastąpić, wówczas policja państwowa lub organa sądownictwa powszechnego przedsięwzię wszystko co potrzeba, aby zabezpieczyć ślady i dowody przestępstwa, a o przedsięwziętych czynnościach zawiadamiają natychmiast prokuratora wojskowego.

§ 5. Jeżeli o przestępstwie, wymienionym w § 1, dowie się najpierw wójt lub sołtys — zawiadomi natychmiast żandarmerię albo najbliższe dowództwo wojskowe lub policję państwową, a do czasu ich wkroczenia przedsięwzię wszystko co potrzeba, aby zabezpieczyć ślady i dowody przestępstwa.

Art. 195. § 1. Władze i organa wojskowe mogą w toku dochodzenia zwracać się do władz cywilnych, a w szczególności do prokuratorów, o dokonanie czynności urzędowych, które mają na celu zabezpieczyć ślady i dowody przestępstwa, jeżeli czynności te wchodzą w zakres działania danych władz cywilnych i są dopuszczalne wedle obowiązujących je przepisów.

§ 2. O dokonanie czynności wymienionych w § 1 należy się zwracać do władz cywilnych tylko wówczas, jeżeli dana czynność nie może być bez większych trudności dokonana przez władze lub organa wojskowe.

Art. 196. W razie popełnienia w budynku zajętem przez wojsko lub marynarkę wojenną albo w obrębie jednostki wojskowej (formacji, zakładu, urzędu) przestępstwa ściągane go z urzędu, nie należącego do właściwości sądów wojskowych, przedsięwzię właściwa władza wojskowa albo żandarmeria wszystko co potrzeba, aby zabezpieczyć ślady i dowody przestępstwa oraz zawiadamia właściwego

oskarżyciela publicznego lub policję państwową o przestępstwie i o przedsięwziętych czynnościach.

Art. 197. Jeżeli prokurator wojskowy otrzyma zawiadomienie lub w inny sposób dowie się o popełnieniu przestępstwa, ściganego z urzędu a należącego do właściwości sądów wojskowych, albo też jeżeli prokurator wojskowy otrzyma skargę wniesioną w myśl art. 47, przeprowadza w miarę potrzeby dochodzenie bezpośrednie albo też zleca przeprowadzenie dochodzenia żandarmerii.

Art. 198. § 1. Dochodzenie ma na celu wyjaśnienie, czy istotnie popełniono przestępstwo, kogo można o nie podejrzewać i czy jest dostateczna podstawa, by oskarżyciel mógł żądać wszczęcia postępowania sądowego.

§ 2. Dochodzenie polega:

- a) na rozpytywaniu podejrzanych i osób, które mogą coś wiedzieć o przestępstwie lub jego sprawcy,
- b) na zbieraniu niezbędnych informacji co do osoby podejrzanego, a zwłaszcza co do pobudek jego działania, stosunku do pokrzywdzonego, stopnia rozwoju umysłowego, charakteru, dotychczasowego życia i zachowania się po spełnieniu przestępstwa,
- c) na dokonywaniu wywiadów i innych czynności, wynikających z istoty dochodzenia.

Art. 199. § 1. W toku dochodzenia prokurator wojskowy i żandarmeria mogą zwracać się do władz i organów wojskowych i cywilnych o udzielenie potrzebnych wyjaśnień i wiadomości oraz o spełnienie poszczególnych czynności, wynikających z istoty dochodzenia.

§ 2. Prokurator wojskowy i żandarmeria, prowadząc dochodzenie, mają prawo wzywać osoby do stawienia się, z oznajmieniem skutków, przewidzianych w art. 89.

§ 3. Wniosek o przymusowe sprowadzenie oraz o ukaranie za niestawiennictwo stawia w sądzie, wymienionym w art. 89 § 1 lub § 2, prokurator wojskowy lub żandarmeria. Sprowadzenie nie stawiającego może zarządzić także prokurator wojskowy.

Art. 200. § 1. Z przebiegu czynności, dokonywanych w toku dochodzenia przez prokuratora wojskowego, spisuje się protokoły, stosując odpowiednio przepisy art. 181 do 191; z przebiegu czynności, dokonywanych w toku dochodzenia przez inne władze lub organa, sporządza się zapiski.

§ 2. Zapiski z przesłuchania podejrzanego i świadków, sporządzone przez żandarmerię w toku dochodzenia zleconego przez prokuratora wojskowego, mają być odczytane osobie przesłuchanej i przez nią podpisane. Przepis art. 190 § 3, 4, należy tu stosować.

Art. 201. § 1. Jeżeli prokurator wojskowy uzna, że okoliczności przytoczone w zawiadomieniu lub w skardze oskarżyciela prywatnego albo wyniki dochodzenia wymagają wszczęcia postępowania

sądowego, to wnosi o przeprowadzenie śledztwa lub składa sądowi wojskowemu akt oskarżenia.

§ 2. Do aktu oskarżenia lub wniosku o przeprowadzenie śledztwa dołącza się akta dochodzenia, zapiski i inne załączniki sprawy.

Art. 202. § 1. Jeżeli prokurator wojskowy uzna, że okoliczności przytoczone w zawiadomieniu lub w skardze oskarżyciela prywatnego nie dają podstawy do wszczęcia postępowania karnego, albo też że wyniki dochodzenia nie dają podstawy do wszczęcia postępowania sądowego lub dalszego prowadzenia dochodzenia, to odmawia ścigania lub umarza dochodzenie.

§ 2. Jeżeli ze względu na okoliczności przytoczone w zawiadomieniu lub w skardze oskarżyciela prywatnego albo ze względu na wyniki dochodzenia przestępstwo nadaje się do ukarania dyscyplinarnego, prokurator wojskowy odmawia ścigania lub umarza dochodzenie i przedstawia zwierzchnikowi sądowo-karnemu odpowiedni wniosek o ukaranie dyscyplinarne.

§ 3. O odmowie ścigania lub umorzeniu dochodzenia zawiadamia się oskarżyciela prywatnego, pokrzywdzonego oraz osobę, którą przesłuchano jako podejrzaną albo co do której wydano nakaz aresztowania.

§ 4. Odmowa ścigania lub umorzenie dochodzenia nie wyklucza skierowania sprawy do przełożonego dyscyplinarnego sprawcy, jeżeli czyn może być uważany za przewinienie dyscyplinarne i jeżeli nie nastąpiło jeszcze przedawnienie.

Art. 203. § 1. Na postanowienie o odmowie ścigania lub o umorzeniu dochodzenia służy oskarżycielowi prywatnemu i pokrzywdzonemu zażalenie.

§ 2. Zażalenie w sprawach należących do właściwości wojskowych sądów rejonowych rozstrzyga ostatecznie przełożony wojskowy sąd okręgowy, a w sprawach należących do właściwości wojskowych sądów okręgowych — Najwyższy Sąd Wojskowy.

§ 3. W razie uwzględnienia zażalenia zwierzchnik sądowo-karny oraz prokurator wojskowy ma spowodować wszczęcie lub dalsze prowadzenie postępowania.

Art. 204. § 1. W razie odmówienia ścigania lub umorzenia dochodzenia prokurator wojskowy zarządza co potrzeba w przedmiocie dowodów rzeczowych.

§ 2. Na zarządzenia te służy zażalenie w trybie art. 203 § 2.

Art. 205. § 1. W razie umorzenia dochodzenia wojskowy sąd okręgowy w przypadkach prawem przewidzianych, na wniosek prokuratora wojskowego, wyda na posiedzeniu niejawnym, po uprzednim wysłuchaniu podejrzanego lub jego obrońcy przez wyznaczonego w tym celu sędziego, postanowienie co do zastosowania względem podejrzanego środków wychowawczych lub zabezpieczających.

§ 2. Na postanowienie powyższe służy zażalenie.

Art. 206. § 1. Dochodzenie umorzone może być na nowo podjęte w razie ujawnienia nowych okoliczności.

§ 2. Łączny czas pozbawienia podejrzanego wolności nie może w tym przypadku przekraczać okresów, wskazanych w art. 140.

Rozdział II.

Czynności sądowe w toku dochodzenia.

Art. 207. § 1. Jeżeli w toku dochodzenia zachodzi potrzeba:

- a) przedsięwzięcia czynności ustalającej ślady przestępstwa, a należy przypuszczać, że na rozprawie głównej ślady nie dałyby się odtworzyć bez odczytania protokołu tej czynności;
- b) przesłuchania pod przysięgą świadka, którego zeznanie ma doniosłe znaczenie, a zachodzi obawa, że świadek bez przysięgi nie powie prawdy;
- c) przesłuchania świadka, którego zeznanie ma doniosłe znaczenie, a zachodzi obawa, że świadek nie stawia się na rozprawę główną z powodu przeszkód, nie dających się usunąć lub zbyt trudnych do usunięcia albo z powodu znacznej odległości miejsca pobytu;
- d) zbadania stanu umysłowego podejrzanego; to na wniosek prowadzącego dochodzenie czynności tych dokonywa wojskowy sąd rejonowy lub wojskowy sędzia śledczy; czynności wymienionych pod a), b) lub c) poza siedzibą sądu wojskowego dokonać może na wniosek prowadzącego dochodzenie także sąd grodzki lub sędzia śledczy.

§ 2. Jednocześnie z ustaleniem śladów przestępstwa należy dokonać i innych czynności sądowych, których równoczesne przeprowadzenie jest możliwe.

§ 3. W przypadkach nie cierpiących zwłoki wojskowy sędzia śledczy, wojskowy sąd rejonowy, sędzia śledczy lub sąd grodzki dokonywa czynności, wskazanych w § 1 lit. a) lub c) także z urzędu.

Art. 208. § 1. Jeżeli sędziego wojskowego lub sędziego sądu powszechnego nie ma na miejscu a zwłoka groziłaby zanikiem śladów lub dowodów przestępstwa, to prokurator wojskowy albo żandarmeria, a w braku ich na miejscu—prokurator sądu powszechnego albo policja państwowa dokonywa w zastępstwie sędziego czynności, wskazanych w art. 207 § 1, lit. a) lub c), stosując odpowiednio przepisy przewidziane dla czynności sądowych. Świadka, jeżeli zachodzi obawa, że nie stawia się na rozprawę główną z powodu przeszkód nie dających się usunąć lub zbyt trudnych do usunięcia, można przesłuchać pod przysięgą.

§ 2. Z przebiegu tych czynności sporządza się protokoły, w których zaznacza się, dlaczego wykonano je w zastępstwie sędziego.

Art. 209. § 1. W przypadku wskazanym w art. 208, zachowując przy sporządzeniu protokołów

przepisy przewidziane dla protokołów sądowych, można jako protokolanta przybrać funkcjonariusza władzy dokonywającej czynności.

§ 2. Jeżeli protokolanta nie przybrano, powołuje się do obecności dwóch pełnoletnich okolicznych mieszkańców nieskazitelnej opinii, umięających czytać i pisać, którzy podpisem stwierdzają zgodność protokołu z przebiegiem czynności. O tym obowiązku należy ich pouczyć. Nieusprawiedliwiona odmowa udziału w czynności ulega ukaraniu przez sąd grodzki, tak jak niestawiennictwo świadka w przypadku przewidzianym w art. 89 § 2.

Art. 210. Czynności dokonane w myśl art. 208 mają moc czynności sądowych a protokoły sporządzone z zachowaniem przepisu art. 209—moc protokołów sądowych.

Rozdział III.

Śledztwo.

Art. 211. Śledztwo prowadzi się tylko w sprawach należących do właściwości wojskowych sądów okręgowych i sądów wojennych.

Art. 212. § 1. Śledztwo prowadzi bądź wojskowy sędzia śledczy, któremu dana sprawa przypadnie w drodze przyjętego w wojskowym sądzie okręgowym podziału czynności, bądź sędzia, którego szef wojskowego sądu okręgowego wyznaczy dla danej sprawy.

§ 2. Prowadzenie śledztwa poza siedzibą wojskowego sądu okręgowego szef tegoż sądu może zlecić wojskowemu sądowi rejonowemu. Sędzia, prowadzący śledztwo w wojskowym sądzie rejonowym, posiada wszelkie uprawnienia wojskowego sędziego śledczego.

Art. 213. Zadaniem śledztwa jest:

- a) wykrycie sprawców przestępstwa,
- b) wszechstronne wyjaśnienie okoliczności sprawy celem ustalenia, czy należy przeprowadzić rozprawę główną, czy też umorzyć postępowanie sądowe,
- c) ustalenie okoliczności, wskazanych w art. 198 § 2 lit. b),
- d) utrwalenie dla sądu wyrokującego dowodów, które inaczej mogłyby zaginąć.

Art. 214. § 1. Śledztwo prowadzi się:

- a) na wniosek prokuratora wojskowego, jeżeli tego wymagają zawite okoliczności sprawy, lub inne ważne względy;
- b) w przypadkach wymienionych w art. 240, 294 i 379 § 1.

§ 2. Na postanowienie wojskowego sędziego śledczego o wszczęciu śledztwa służy oskarżonemu zażalenie.

§ 3. Zażalenie nie służy, jeżeli przedmiotem śledztwa jest przestępstwo wymienione w art. 139 § 2, albo gdy wszczęcie śledztwa następuje w przypadkach wymienionych w § 1 lit. b).

Art. 215. Jeżeli wojskowy sędzia śledczy nie zgadza się z wnioskiem prokuratora wojskowego

o wszczęcie śledztwa, to przedstawia sprawę wojskowemu sądowi okręgowemu do rozstrzygnięcia, przedsięwzięcie jednak czynności nie cierpiące zwłoki.

Art. 216. Oskarżonego, sprowadzonego do wojskowego sędziego śledczego, sędzia jest obowiązany natychmiast przesłuchać i najdalej w terminie dwudziestu czterech godzin od chwili sprowadzenia wydać na wniosek prokuratora wojskowego postanowienie o jego tymczasowym aresztowaniu, albo też natychmiast przedstawić sprawę wojskowemu sądowi okręgowemu do rozstrzygnięcia w myśl art. 134 § 3.

Art. 217. § 1. W toku śledztwa przesłuchuje się świadka pod przysięgą wtedy tylko, gdy zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że świadek bez przysięgi nie powie prawdy lub też że nie stawi się na rozprawę główną z powodu przeszkód, nie dających się usunąć lub zbyt trudnych do usunięcia, albo z powodu znacznej odległości miejsca pobytu.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do biegłego i tłumacza.

Art. 218. § 1. Wojskowy sędzia śledczy przedsięwzięcie wszelkie czynności z własnej inicjatywy, lecz strony mają prawo składania mu wniosków.

§ 2. Na postanowienie oddalające wniosek służy zażalenie.

§ 3. Wniosek prokuratora wojskowego o uchylenie lub złagodzenie środka zapobiegawczego jest dla wojskowego sędziego śledczego wiążący.

Art. 219. Jeżeli w toku śledztwa ujawni się przestępstwo nie objęte wnioskiem o wszczęcie śledztwa, albo jeżeli ujawni się udział w przestępstwie osoby nie objętej wnioskiem prokuratora wojskowego, wojskowy sędzia śledczy zawiadamia o tym prokuratora wojskowego, podejmując jednak niezbędne czynności.

Art. 220. Jeżeli zachodzi potrzeba dokonania czynności śledczej poza siedzibą danego sądu wojskowego lub przesłuchania osoby przebywającej poza tą siedzibą, wojskowy sędzia śledczy może zwrócić się o dokonanie tej czynności do sądu powszechnego, jeżeli na miejscu nie ma sądu wojskowego.

Art. 221. Jeżeli okoliczności sprawy tego wymagają, wojskowy sędzia śledczy może wzywać do siebie osoby przebywające poza obszarem działania danego sądu wojskowego oraz dokonywać czynności poza tym obszarem.

Art. 222. Uznawszy, że nie ma widoków, aby dalsze prowadzenie śledztwa mogło dostarczyć podstaw do rozprawy głównej, albo stwierdziwszy, że zachodzi okoliczność wyłączająca ściganie, wojskowy sędzia śledczy zawiadamia o tym prokuratora wojskowego, przesyłając mu akta.

Art. 223. § 1. Wojskowy sędzia śledczy umarza śledztwo, jeżeli prokurator wojskowy tego żąda lub na to się zgadza.

§ 2. O umorzeniu śledztwa wojskowy sędzia śledczy zawiadamia oskarżonego, oskarżyciela prywatnego i pokrzywdzonego.

§ 3. Umorzenie śledztwa nie wyklucza skierowania sprawy do przełożonego dyscyplinarnego sprawcy, jeżeli czyn może być uważany za przewinienie dyscyplinarne i jeżeli nie nastąpiło jeszcze przedawnienie.

Art. 224. § 1. Na postanowienie o umorzeniu śledztwa służy oskarżycielowi prywatnemu i pokrzywdzonemu zażalenie.

§ 2. Co do zażalenia stosuje się przepis art. 203 § 2, 3.

Art. 225. § 1. Wojskowy sędzia śledczy uważając, że śledztwo dostarczyło już podstaw do sporządzenia aktu oskarżenia, przesłuchuje w razie potrzeby raz jeszcze oskarżonego i zaznajamia go z treścią zebranych dowodów, po czym, jeżeli wobec wyjaśnień oskarżonego nie zajdzie potrzeba uzupełnienia śledztwa, wydaje postanowienie, mocą którego zamyka śledztwo.

§ 2. Po zamknięciu śledztwa wojskowy sędzia śledczy przesyła akta śledztwa niezwłocznie prokuratorowi wojskowemu.

Art. 226. § 1. Jeżeli ze względu na wyniki śledztwa przestępstwo nadaje się do ukarania dyscyplinarnego, prokurator wojskowy przedstawia zwierzchnikowi sądowo-karnemu wniosek o dyscyplinarne ukaranie oskarżonego.

§ 2. W przypadku dyscyplinarnego ukarania następuje umorzenie śledztwa przez wojskowego sędziego śledczego. Przepis art. 223 § 2 należy tu stosować.

§ 3. Co do zażalenia stosuje się przepis art. 224.

Art. 227. § 1. Umarzając śledztwo, wojskowy sędzia śledczy wydaje postanowienie co do dowodów rzeczowych.

§ 2. Na postanowienie to służy zażalenie.

Art. 228. § 1. W razie umorzenia śledztwa wojskowy sędzia śledczy, w przypadkach prawem przewidzianych, na wniosek prokuratora wojskowego, po wysłuchaniu oskarżonego lub jego obrońcy, przesyła sprawę wojskowemu sądowi okręgowemu celem powzięcia na posiedzeniu niejawnym postanowienia co do zastosowania względem oskarżonego środków wychowawczych lub zabezpieczających.

§ 2. Na postanowienie to służy zażalenie.

Art. 229. Na czynności wojskowego sędziego śledczego służy zażalenie osobom, których prawa zostały przez te czynności obrażone.

Rozdział IV.

Przepisy wspólne dla dochodzenia i śledztwa.

Art. 230. § 1. Prokurator wojskowy ma prawo być obecny przy wszystkich czynnościach dokonywanych w toku dochodzenia lub śledztwa.

§ 2. Inne osoby mogą być obecne przy czynnościach w toku dochodzenia lub śledztwa, gdy kodeks niniejszy wyraźnie tak stanowi, lub gdy to uzna za potrzebne prokurator wojskowy lub wojskowy sędzia śledczy.

§ 3. Zwierzchnik sądowo-karny nie może być obecny przy czynnościach dokonywanych w toku dochodzenia lub śledztwa.

Art. 231. W sprawach o przestępstwa, których ściganie przed sądami wojskowymi jest zależne od skargi oskarżyciela prywatnego, wszczęcie dochodzenia lub śledztwa nastąpić może dopiero wówczas, gdy oskarżyciel prywatny wniósł skargę w myśl art. 47.

Art. 232. § 1. Jeżeli zajdzie potrzeba dokonania czynności, której wedle wszelkiego prawdopodobieństwa nie będzie można powtórzyć na rozprawie głównej, należy w miarę możliwości o terminie czynności zawiadomić prokuratora wojskowego, oskarżyciela prywatnego oraz oskarżonego lub jego obrońcę. Oskarżonego aresztowanego sprowadza się wtedy tylko, gdy prowadzący dochodzenie lub wojskowy sędzia śledczy uzna to za niezbędne.

§ 2. Strony, o ile się stawia, mają prawo być obecne przy tej czynności i zadawać pytania świadkom i biegłym. Niestawiennictwo stron nie wstrzymuje czynności.

§ 3. Stronę, której nie zawiadomiono zawczasu o terminie czynności, należy zawiadomić o jej dokonaniu.

§ 4. Przepis § 1, 2, 3, należy stosować również przy czynnościach sądowych w toku dochodzenia.

Art. 233. Zarówno w dochodzeniu jak i w śledztwie szkodę wynikłą z przestępstwa i inne okoliczności, ważne ze względu na następstwa prywatnoprawne, należy badać tylko, o ile ustalenie ich jest konieczne dla należytego zastosowania przepisów karnych.

Art. 234. § 1. Jeżeli zwierzchnik sądowo-karny jest niewłaściwym albo jeżeli niewłaściwość jego okaże się w toku dochodzenia, albo też jeżeli oskarżony przed złożeniem sądowi wojskowemu aktu oskarżenia przejdzie pod właściwość innego zwierzchnika sądowo-karnego, wówczas prokurator wojskowy odstępuje sprawę władzy właściwej.

§ 2. Jeżeli okoliczności, wymienione w § 1, nastąpiły w toku śledztwa, odstępuje sprawę wojskowy sędzia śledczy na wniosek prokuratora wojskowego.

§ 3. O odstąpieniu zawiadamia się podejrzanego, jeżeli został już przesłuchany, oskarżonego, oskarżyciela prywatnego i pokrzywdzonego.

§ 4. Zwierzchnik sądowo-karny przed wojskowym sądem rejonowym, któremu sprawę odstąpił, nie może odmówić ścigania z tego powodu, iż uważa sprawę za należącą do właściwości wojskowego sądu okręgowego.

§ 5. Postanowienia i zarządzenia oraz czynności, przedsięwzięte przed odstąpieniem sprawy przez władzę niewłaściwą, nie są z tego powodu nieważne; mogą one być powtórzone lub uzupełnione przez władzę właściwą, zależnie od jej oceny.

Rozdział V.

Akt oskarżenia.

Art. 235. § 1. Jeżeli nie nastąpi ukaranie dyscyplinarne, prokurator wojskowy jest obowiązany w terminie dwóch tygodni, a jeżeli oskarżony jest aresztowany w terminie siedmiu dni, od daty otrzymania aktu śledztwa, stosownie do art. 222 lub 225 § 2, bądź złożyć sądowi wojskowemu akt oskarżenia, bądź przesłać wojskowemu sędziemu śledczemu wnioski o umorzenie lub uzupełnienie śledztwa.

§ 2. Jeżeli wojskowy sędzia śledczy nie zgadza się z wnioskiem prokuratora wojskowego o uzupełnienie śledztwa, to przedstawia sprawę wojskowemu sądowi okręgowemu do rozstrzygnięcia.

Art. 236. Akt oskarżenia powinien podawać:

- a) imię, nazwisko, stopień wojskowy, przynależność służbową i macierzystą oskarżonego oraz inne szczegóły niezbędne do ustalenia jego tożsamości, tudzież posiadane przez niego ordery i odznaczenia,
- b) dokładne określenie zarzuczonego czynu ze wskazaniem czasu, miejsca i innych okoliczności jego popełnienia,
- c) wskazanie przepisu ustawy karnej, pod który zarzucony czyn podpada,
- d) wskazanie, czy oskarżony pozostaje na wolności,
- e) uzasadnienie oskarżenia.

Art. 237. § 1. Do aktu oskarżenia dołącza się wykaz osób, których wezwania prokurator wojskowy żąda, ze wskazaniem ich adresów. Zarazem wskazuje się inne dowody, których przeprowadzenie na rozprawie głównej prokurator wojskowy uważa za niezbędne.

§ 2. Wraz z aktem oskarżenia przesyła się sądowi wojskowemu akta śledztwa, dochodzenia, zapiski oraz inne załączniki sprawy.

Art. 238. Jeżeli prokurator wojskowy upatruje potrzebę zastosowania względem oskarżonego środka zapobiegawczego albo zmiany środka już zastosowanego, to wniosek w tej sprawie dołącza się do aktu oskarżenia.

KSIEGA VII.

POSTĘPOWANIE PRZED SADEM PIERWSZEJ INSTANCJI.

DZIAŁ I.

Postępowanie przed wojskowym sądem okręgowym.

Rozdział I.

Przygotowanie do rozprawy głównej.

Art. 239. § 1. Jeżeli akt oskarżenia nie odpowiada warunkom formalnym, przepisany w art. 236 i 237, sędzia wojskowy, mający pełnić czynności

przewodniczącego, zwraca go prokuratorowi wojskowemu w celu uzupełnienia braków.

§ 2. Braki należy uzupełnić w terminie siedmiodniowym.

Art. 240. Sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, wnosi sprawę na posiedzenie niejawne, jeżeli uważa, że zachodzi konieczność przeprowadzenia lub uzupełnienia śledztwa, przedsięwzięcia poszczególnych czynności śledczych, załatwienia wniosku zgłoszonego w myśl art. 238, albo też wydania innego postanowienia sądu.

Art. 241. § 1. Jeżeli nie zachodzi już potrzeba dokonania czynności wymienionych w art. 239 i 240, sędzia wojskowy mający pełnić czynności przewodniczącego zarządza doręczenie oskarżonemu odpisu aktu oskarżenia wraz z listą osób, które ma się wezwać do sądu i wykazem dowodów, wskazanych przez prokuratora wojskowego.

§ 2. Oskarżony o przestępstwo wymienione w art. 139 § 2 obowiązany jest zwrócić sądowi doręczony mu odpis aktu oskarżenia najpóźniej przed udaniem się sądu na naradę nad wyrokiem. O niewykonaniu tego obowiązku czyni się wzmiankę w aktach sprawy.

Art. 242. § 1. Doręczając oskarżonemu odpis aktu oskarżenia należy pouczyć go o przysługującym mu prawie przybrania sobie obrońcy wojskowego lub wyznaczenia mu obrońcy z urzędu.

§ 2. Prośbę o wyznaczenie obrońcy z urzędu w przypadkach, gdy obrona nie jest obowiązkowa, ma oskarżony przedstawić w terminie zawitym dwóch dni po pouczeniu, wymienionym w § 1.

§ 3. Oskarżonego o przestępstwo wymienione w art. 139 § 2 należy przy doręczaniu odpisu aktu oskarżenia pouczyć również o obowiązku zwrotu odpisu sądowi.

Art. 243. § 1. Okoliczności, które wyszły na jaw lub zaszyły po doręczeniu oskarżonemu odpisu aktu oskarżenia, mają wpływ na właściwość osobową zwierzchnika sądowo-karnego tylko wtedy, jeżeli z powodu nich zamiast wojskowego sądu rejonowego jest rzeczowo właściwy wojskowy sąd okręgowy, albo też jeżeli nie jest uzasadniona właściwość sądów wojskowych. W obu przypadkach przed rozpoczęciem rozprawy głównej ma prokurator wojskowy cofnąć akt oskarżenia, po czym sąd wojskowy na wniosek prokuratora wojskowego odstępuje sprawę władzy właściwej.

§ 2. O odstąpieniu sprawy zawiadamia się oskarżonego, oskarżyciela prywatnego i pokrzywdzonego.

Art. 244. § 1. Oskarżony ma prawo wnosić, w siedmiodniowym terminie od daty doręczenia odpisu aktu oskarżenia, o wezwanie innych osób oraz sprowadzenie innych dowodów, prócz wskazanych w wykazie załączonym do aktu oskarżenia, o czym należy go pouczyć przy doręczaniu odpisu aktu oskarżenia.

§ 2. Wskazując nowe osoby lub inne dowody, oskarżony powinien podać okoliczności, które w ten sposób chce stwierdzić.

§ 3. Szeregowcy i podoficerowie w czynnej służbie wojskowej mogą wniosek, wymieniony w § 1, przedstawić ustnie do protokołu wobec przełożonej władzy wojskowej. Protokół należy bezzwłocznie przesłać sądowi.

Art. 245. Wezwanie świadków i biegłych oraz sprowadzenie dowodów, wskazanych przez stronę, zarządza sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, a wykaz ich doręcza się niezwłocznie stronie przeciwnej.

Art. 246. Jeżeli sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, uzna wniosek oskarżonego, wymieniony w art. 244, za nieuzasadniony, uważając, że okoliczności, których stwierdzenie wniosek obejmuje, nie mogą mieć wpływu na treść wyroku — załatwia wniosek odmownie.

Art. 247. Niezależnie od żądania stron sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, ma prawo wzywać świadków i biegłych oraz sprowadzać inne dowody.

Art. 248. Sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, wyznacza termin rozprawy głównej i zarządza wysłanie wezwań z uwzględnieniem czasu potrzebnego stronom na przygotowanie się do rozprawy.

Art. 249. § 1. Oskarżony jest obowiązany stać się na rozprawę główną osobiście.

§ 2. W sprawach, dotyczących tylko wydania wyroku o karze łącznej, tudzież w sprawach o wyrokroczenia, jeżeli oskarżony został już przesłuchany przez sąd lub prokuratora wojskowego, osobiste stawiennictwo oskarżonego jest obowiązkowe tylko wtedy, jeżeli sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, wyraźnie uzna je za niezbędne, co należy zaznaczyć w wezwaniu.

Art. 250. § 1. Pomiędzy doręczeniem oskarżonemu wezwania do rozprawy a terminem rozprawy powinno upłynąć przynajmniej 7 dni.

§ 2. Oskarżonemu aresztowanemu miejsce i czas rozprawy należy podać do wiadomości najpóźniej na 3 dni przed rozprawą.

§ 3. Za zgodą oskarżonego mogą być terminy wymienione w § 1, 2 skrócone.

§ 4. W razie niezachowania terminów, wymienionych w § 1, 2, bez zgody oskarżonego, może on do chwili rozpoczęcia postępowania dowodowego żądać odroczenia rozprawy.

Art. 251. Jeżeli strona ma obrońcę, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego, należy ich również zawiadomić o terminie.

Art. 252. Prokuratora wojskowego zawiadamia się o terminie przez doręczenie mu listy wyznaczonych spraw.

Art. 253. § 1. Jeżeli prokurator wojskowy przed rozpoczęciem rozprawy głównej odstępuje od oskarżenia, sąd umarza postępowanie.

§ 2. O umorzeniu zawiadamia się oskarżonego, oskarżyciela prywatnego i pokrzywdzonego.

§ 3. Na postanowienie o umorzeniu postępowania służy oskarżycielowi prywatnemu i pokrzywdzonemu zażalenie. Co do zażalenia obowiązuje przepis art. 203 § 2, 3.

Art. 254. Oddalenie jakiegokolwiek wniosku przed rozprawą główną nie tamuje podniesienia tego wniosku na rozprawie, choćby się nie ujawniły nowe okoliczności.

Rozdział II.

Ogólny porządek rozprawy głównej.

Art. 255. Przewodniczący kieruje rozprawą i czuwa nad jej prawidłowym tokiem bacząc, aby, jeżeli szczególne względy nie stoją temu na przeszkodzie, dowody na poparcie oskarżenia były przedstawione przed dowodami służącymi do obrony.

Art. 256. § 1. Oskarżonemu, świadkom i biegłym zarówno asesorowie jak strony zadają pytania bezpośrednio, jeżeli przewodniczący nie zarządzi inaczej.

§ 2. Przewodniczący uchyla pytania, które uznaje za niestosowne.

Art. 257. § 1. Przewodniczący daje stronom możliwość wypowiedzenia się co do wszystkich przedmiotów podlegających rozstrzygnięciu.

§ 2. Jeżeli w jakiegokolwiek kwestii jedna ze stron zabiera głos, prawo głosu służy również innym stronom; w każdym razie oskarżonemu lub jego obrońcy służy głos ostatni.

Art. 258. Przewodniczący rozstrzyga ostatecznie o przychylnym załatwieniu każdego wniosku strony, jeżeli inna strona się nie sprzeciwia, w przeciwnym razie musi zapaść postanowienie sądu.

Art. 259. Przewodniczący może wydać zarządzenia celem uniemożliwienia oskarżonemu wydalenia się z sądu przed ukończeniem rozprawy.

Art. 260. § 1. Jeżeli oskarżony, pomimo upomnienia przez przewodniczącego (art. 31 § 2), zachowuje się nadal w sposób zakłócający porządek rozprawy lub uciążliwy powadze sądu, przewodniczący może wydalić go czasowo z sali sądowej.

§ 2. Po powrocie oskarżonego do sali, przewodniczący zawiadamia go o wszystkim, co się odbywało w jego nieobecności, i daje mu możliwość złożenia w tej mierze wyjaśnień.

Art. 261. Jeżeli obrońca lub pełnomocnik strony, mimo upomnienia przez przewodniczącego (art. 31 § 2) zachowuje się nadal w sposób zakłócający porządek rozprawy lub uciążliwy powadze sądu, przewodniczący odbiera mu głos, a sąd może usunąć go od udziału w sprawie.

Art. 262. § 1. Jeżeli usunięto obrońcę, przewodniczący na wniosek oskarżonego, — a jeżeli

obrona jest z mocy prawa niezbędna, to z urzędu — wyznacza mu nowego obrońcę.

§ 2. Jeżeli wyznaczony obrońca nie może objąć niezwłocznie obrony, należy rozprawę przerwać lub odroczyć.

§ 3. W przypadku przerwy lub odroczenia rozprawy sąd wojskowy może nałożyć na usuniętego obrońcę obowiązek zwrotu związanych z tym kosztów, stosując przepis art. 91.

§ 4. Przepis § 3 stosuje się także wtedy, gdy rozprawę przerwano lub odroczone wskutek nieusprawiedliwionego niestawiennictwa lub wydalenia się obrońcy. W przypadkach tych stosuje się również przepis art. 93.

Art. 263. Sąd może wydalić z sali publiczność z powodu jej niewłaściwego zachowania się.

Art. 264. § 1. Przy wejściu sądu na salę wszyscy obecni stoją, dopóki sąd nie zajmie swych miejsc.

§ 2. Wstaje również każda osoba, do której sąd się zwraca lub która do sądu przemawia, jeżeli przewodniczący jej od tego nie zwolni.

Art. 265. Od zarządzeń przewodniczącego w stosunku do żołnierzy w czynnej służbie wojskowej nie ma odwołania, w stosunku do innych osób służy odwołanie do sądu.

Art. 266. § 1. Rozprawa odbywa się ustnie i jawnie. Wyjątki od tej zasady są dopuszczalne tylko z mocy wyraźnego przepisu.

§ 2. Na rozprawie nie może być obecny zwierzchnik sądowno-karny.

Art. 267. § 1. Sąd zarządza prowadzenie przy drzwiach zamkniętych całej rozprawy lub jej części, jeżeli jawność postępowania mogłaby obrażać dobre obyczaje, spowodować zaburzenie spokoju publicznego lub ujawnić okoliczności, których zachowanie w tajemnicy jest niezbędne ze względu na bezpieczeństwo Państwa lub dobro służby.

§ 2. Na wniosek strony sąd zarządza prowadzenie rozprawy przy drzwiach zamkniętych również i wtedy, jeżeli jawność mogłaby ujemnie wpłynąć na ochronę czci lub dobrej sławy pokrzywdzonego.

§ 3. Na zgodny wniosek stron sąd może zarządzić prowadzenie rozprawy przy drzwiach zamkniętych.

Art. 268. § 1. Podczas rozpoznawania sprawy przy drzwiach zamkniętych, prócz osób biorących udział w sprawie, mogą być obecne po dwie osoby wskazane przez prokuratora wojskowego i oskarżonego.

§ 2. Jeżeli jest kilku oskarżonych, każdy z nich może żądać pozostawienia na sali jednej osoby.

§ 3. Mimo niejawności postępowania mogą być obecni na sali: przełożony wojskowy oskarżonego oraz oficerowie audytorowie, pozostający w czynnej służbie wojskowej.

§ 4. Ponadto sąd może, bez wysłuchania stron, zezwolić poszczególnym osobom na obecność przy rozprawie.

§ 5. W razie prowadzenia rozprawy przy drzwiach zamkniętych ze względu na bezpieczeństwo Państwa lub dobro służby, sąd może odmówić żądaniu zgłoszonemu na zasadzie § 1 lub 2, oraz nie zezwolić na obecność osób wymienionych w § 3, jeżeli uzna to za potrzebne celem ścisłego zachowania tajemnicy.

Art. 269. § 1. Ogłoszenie wyroku odbywa się jawnie.

§ 2. W sprawach o przestępstwa wymienione w art. 139 § 2, sąd może zarządzić ogłoszenie wyroku przy drzwiach zamkniętych, jeżeli uzna to celem ścisłego zachowania tajemnicy za niezbędne ze względu na bezpieczeństwo Państwa.

Art. 270. § 1. Podczas jawnej rozprawy, oprócz osób biorących udział w sprawie, mogą być obecne tylko osoby pełnoletnie, nieuzbrojone.

§ 2. Przepis § 1 co do uzbrojenia nie dotyczy osób, obowiązanych do noszenia broni.

§ 3. Wyjąwszy osoby biorące udział w sprawie, nie mogą być obecni na rozprawie przeciw oficerowi żołnierze w czynnej służbie wojskowej, nie posiadający stopnia oficerskiego.

§ 4. Świadek, który nie ukończył lat siedemnastu, może być obecny na sali sądowej wtedy tylko, gdy obecność jego jest dla sądu niezbędna.

Rozdział III.

Rozpoczęcie rozprawy głównej.

Art. 271. § 1. Jeżeli nie stawił się oskarżony, którego stawiennictwo jest obowiązkowe, sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, bądź zarządza jego natychmiastowe sprowadzenie, bądź odkłada rozprawę.

§ 2. Jeżeli oskarżony stawił się lub go sprowadzono — sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, sprawdza czy sąd jest należycie obsadzony oraz czy między członkami sądu, oskarżycielem i protokolantem oraz w stosunku do oskarżonego nie zachodzi jeden z powodów wyłączenia.

§ 3. W razie niemożności niezwłocznego zastąpienia wyłączonego członka sądu, oskarżyciela lub protokolanta inną osobą, co do której nie zachodzą przyczyny wyłączenia, lub w razie niemożności niezwłocznego dokonania właściwej obsady sądu, sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, odkłada rozprawę.

Art. 272. § 1. Rozprawę główną rozpoczyna wywołanie sprawy.

§ 2. Przewodniczący sprawdza tożsamość oskarżonego, zapytuje go o stosunki osobiste, po czym poucza go o prawie wyłączenia członków sądu, oskarżyciela lub protokolanta; oskarżony w sprawie tej ma złożyć oświadczenie.

§ 3. W razie wyłączenia członka sądu, oskarżyciela lub protokolanta sąd przerywa lub odracza rozprawę, jeżeli zastąpienie wyłączonego przez inną

osobę, co do której nie zachodzą przyczyny wyłączenia, nie może nastąpić bez zwłoki.

Art. 273. § 1. Przewodniczący odbiera przysięgę od asesorów oraz od przybranych w miarę potrzeby zastępców, zwracając się do nich słowami:

„Przysięgacie panowie Panu Bogu Wszechmogącemu i Wszechwiedzącemu, że wypełnicie wiernie obowiązki asesora i oddacie głosy swe z całą sumiennością i bezstronnością” —

po czym asesorowie składają przysięgę, każdy z osobna, słowami:

„Przysięgam, tak mi, Panie Boże, dopomóż”.

§ 2. Jeżeli asesorowie zostali wyznaczeni do kilku rozpraw, wyznaczonych na ten sam dzień, wówczas przy rozprawach późniejszych przewodniczący nie odbiera przysięgi ponownie, lecz jedynie przypomina asesorom już złożoną przysięgę.

Art. 274. § 1. Po zaprzysiężeniu asesorów lub po przypomnieniu im złożonej przysięgi, przewodniczący sprawdza, czy wezwani świadkowie i biegli są obecni.

§ 2. W razie niestawiennictwa świadka lub biegłego sąd, jeżeli uzna jego przesłuchanie za niezbędne, a zarządzenia zastosowane w celu spowodowania jego stawiennictwa pozostaną bez skutku, przerywa lub odracza rozprawę.

Art. 275. § 1. Przed rozpoczęciem przewodu sądowego przewodniczący zarządza usunięcie świadków do osobnego pokoju.

§ 2. Biegli pozostają na sali, jeżeli sąd uzna to za potrzebne.

§ 3. Oskarżyciel prywatny pozostaje na sali, choćby miał składać zeznania jako świadek.

Art. 276. Sąd uwzględni zgłoszony na rozprawie wniosek o przesłuchanie świadków i biegłych oraz o przeprowadzenie innych dowodów wtedy tylko, jeżeli okoliczności, na których stwierdzenie dowód wskazano, mogą mieć wpływ na treść wyroku.

Rozdział IV.

Przewód sądowy.

Art. 277. Przewód sądowy rozpoczyna się od odczytania aktu oskarżenia.

Art. 278. Następnie przewodniczący zapytuje oskarżonego, czy zrozumiał akt oskarżenia, czy przyznaje się do zarzuczonego mu czynu i jakie wyjaśnienia chce złożyć sądowi.

Art. 279. Po wysłuchaniu oskarżonego przewodniczący zarządza postępowanie dowodowe oraz poucza oskarżonego, że wolno mu czynić uwagi i składać wyjaśnienia co do każdego dowodu.

Art. 280. Jeżeli oskarżony przyznał się do winy a jego wyjaśnienia nie budzą pod tym względem żadnych wątpliwości, sąd może za zgodą stron nie

przeprowadzać postępowania dowodowego lub przeprowadzić je tylko częściowo.

Art. 281. § 1. Oskarżony ma prawo być obecny przy wszystkich czynnościach postępowania dowodowego.

§ 2. Tylko wyjątkowo, jeżeli należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na wyjaśnienia innego oskarżonego albo na zeznania świadka lub biegłego, przewodniczący może zarządzić, aby na czas przesłuchania tej osoby oskarżony wydalili się z sali sądowej. Przepis art. 260 § 2 należy tu stosować.

Art. 282. Jeżeli oskarżony pozostający na wolności wydalili się samowolnie przed ukończeniem rozprawy, albo jeżeli oskarżony został wydalony w myśl art. 260, sąd może dokończyć rozprawę w jego nieobecności, o ile go już przesłuchał i nie uznaje dalszej jego obecności za niezbędną.

Art. 283. Każdego świadka wzywa się na salę osobno i przesłuchuje się w nieobecności tych świadków, którzy jeszcze nie zeznawali.

Art. 284. § 1. Przewodniczący odbiera od świadka przysięgę, chyba że strony zwolnią świadka od przysięgi, a sąd nie uważa jej za potrzebną.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do biegłego i tłumacza.

Art. 285. § 1. Wolno odczytywać na rozprawie protokoły sądowego przesłuchania świadków, sporządzone w dochodzeniu (art. 27, 207 do 210), w śledztwie lub na rozprawie, jeżeli świadkowi nie można było doręczyć wezwania, albo jeżeli świadek nie stawili się na rozprawę z powodu przeszkód nie dających się usunąć lub zbyt trudnych do usunięcia, albo z powodu znacznej odległości miejsca pobytu, bądź też stawiając się zeznał inaczej niż w postępowaniu poprzednim, albo odmówił zeznań, albo oświadczył, że pewnych szczegółów nie pamięta.

§ 2. Pod warunkami wskazanymi w § 1 wolno odczytywać na rozprawie również protokoły sądowego przesłuchania świadków, sporządzone w innej sprawie w toku dochodzenia (art. 27, 207 do 210), śledztwa lub na rozprawie.

§ 3. Wolno odczytywać na rozprawie protokoły sądowego przesłuchania oskarżonego, sporządzone w śledztwie lub na rozprawie, jeśli oskarżony bądź zeznał inaczej niż w postępowaniu poprzednim, bądź odmówił zeznań, bądź oświadczył, że pewnych szczegółów nie pamięta, bądź też jeżeli oskarżony, którego stawiennictwo nie jest obowiązkowe, nie stawili się osobiście na rozprawę.

§ 4. Poza tym wolno odczytywać za zgodą stron wszelkie protokoły sądowego przesłuchania świadków, biegłych i oskarżonych.

§ 5. Sąd może za zgodą stron zaniechać odczytywania protokołów i zaliczyć je w poczet dowodów ujawnionych na rozprawie.

Art. 286. § 1. Wolno odczytywać na rozprawie protokoły przesłuchania świadków, sporządzone przez prokuratora wojskowego w toku dochodze-

nia (art. 200 § 1), jeżeli świadek na rozprawie zeznał inaczej niż w dochodzeniu, albo odmówił zeznań, albo też oświadczył, że pewnych szczegółów nie pamięta, albo też jeżeli zbadanie świadka w danej sprawie na rozprawie jest niemożliwe z powodu jego śmierci lub choroby umysłowej, lub szczególnie utrudnione z powodu niewyśledzenia jego miejsca pobytu albo przebywania poza granicami Państwa.

§ 2. Wolno odczytywać na rozprawie protokoły przesłuchania podejrzanego, sporządzone przez prokuratora wojskowego w toku dochodzenia (art. 200 § 1), jeżeli oskarżony na rozprawie zeznał inaczej niż w dochodzeniu, bądź też odmówił zeznań, lub oświadczył, że pewnych szczegółów nie pamięta, albo też jeżeli oskarżony, którego stawiennictwo nie jest obowiązkowe, nie stawili się osobiście na rozprawę.

§ 3. Przepis art. 285 § 5 stosuje się odpowiednio.

Art. 287. § 1. W warunkach przepisanych w art. 286 § 1, 2 wolno odczytywać na rozprawie zapiski z przesłuchania podejrzanego lub świadka, sporządzone przez żandarmerię w sposób określony w art. 200 § 2.

§ 2. Przepis art. 285 § 5 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Poza przypadkami przewidzianymi w § 1, zapisków dochodzenia odczytywać nie wolno, jeżeli szczególnie przepis nie stanowi inaczej.

Art. 288. § 1. Wolno odczytywać na rozprawie protokoły oględzin sądowych i rewizyj tudzież złożone wobec sądu opinie biegłych.

§ 2. Wolno odczytywać na rozprawie orzeczenia poprzednio przeciw oskarżonemu zapadłe, zaświadczenia lekarskie, których autentyczności i treści żadna ze stron nie kwestionuje, zawiadomienia o przestępstwie, oraz inne złożone do akt dokumenty urzędowe lub prywatne.

§ 3. Przepis art. 285 § 5 stosuje się odpowiednio.

Art. 289. Złożone w toku rozprawy dokumenty, jeżeli mają znaczenie dla sprawy, sąd okazuje stronom, dołącza do akt i odczytuje w całości lub częściowo.

Art. 290. Dowody rzeczowe, jeżeli temu nie stają na przeszkodzie rozmiary lub właściwości przedmiotu, wnosi się na salę i okazuje sądowi i stronom.

Art. 291. Po przeprowadzeniu każdego dowodu strony mają prawo zabierać głos w celu złożenia wyjaśnień.

Art. 292. § 1. Jeżeli zachodzi potrzeba dokonania oględzin na miejscu, sąd dokonywa ich w całym składzie lub też przerywa rozprawę i poleca dokonanie oględzin wyznaczonemu w tym celu sędziemu wojskowemu.

§ 2. Przepis art. 232 § 1, 2, 3, należy tu stosować.

Art. 293. § 1. Jeżeli zachodzi potrzeba:

- a) przesłuchania świadka na okoliczności, których stwierdzenie sąd uznaje za niezbędne i który nie może się stawić na rozprawę lub też którego stawiennictwo jest utrudnione z powodów, wymienionych w art. 285 § 1;
- b) dostarczenia innego środka dowodowego na okoliczności, których stwierdzenie posiada istotne znaczenie dla sprawy, a przeprowadzenie tego dowodu na rozprawie jest niemożliwe lub połączone ze szczególnymi trudnościami; —

sąd przerywa lub odracza rozprawę.

§ 2. Przeprowadzenie dowodu następuje poza rozprawą przez sędziego wojskowego, należącego do składu sądu, lub w drodze pomocy sądowej.

§ 3. Przepis art. 232, § 1, 2, 3, należy tu stosować.

Art. 294. § 1. Jeżeli zachodzi potrzeba zebrania materiału dowodowego ze względu na nowy czyn zarzucony na rozprawie oskarżonemu, lub uzupełnienia materiału dowodowego ze względu na nowe okoliczności wyszłe na jaw w toku rozprawy, albo też potrzeba dokładniejszego przygotowania rozprawy, a zebranie lub uzupełnienie materiału dowodowego w toku rozprawy byłoby połączone ze szczególnymi trudnościami — sąd odracza rozprawę celem przeprowadzenia lub uzupełnienia śledztwa.

§ 2. Po zamknięciu śledztwa prokurator wojskowy wnosi nowy akt oskarżenia, jeżeli śledztwa nie umorzono.

Art. 295. § 1. Przewodniczący może przerwać rozprawę główną dla wypoczynku, bezzwłocznego sprawowania dowodów lub z innych ważnych przyczyn.

§ 2. Przerwa rozprawy może trwać najwyżej trzydzieści dni.

§ 3. Jeżeli przewodniczący, zarządzając przerwę, oznaczy jednocześnie czas i miejsce, w których odbędzie się dalszy ciąg rozprawy, wówczas osoby obecne na przerwanej rozprawie obowiązane są stawić się w nowym terminie bez osobnego wezwania. Przepis art. 89 i 91 stosuje się tu odpowiednio.

Art. 296. § 1. Rozprawę przerwana prowadzi się po przerwie w dalszym ciągu.

§ 2. Jednakże należy ją przeprowadzić od początku:

- a) jeżeli sąd z własnej inicjatywy lub na wniosek stron uzna to za potrzebne;
- b) jeżeli zmienił się skład sądu.

Art. 297. § 1. Odroczenie rozpoczętej rozprawy może nastąpić tylko na mocy postanowienia sądu.

§ 2. W razie odroczenia rozprawy prowadzi się ją w nowym terminie od początku.

Art. 298. § 1. Po zakończeniu postępowania dowodowego przewodniczący zapytuje strony, czy nie życzą sobie uzupełnienia przewodu sądowego, a w razie odpowiedzi odmownej ogłasza, że przewód sądowy jest zamknięty.

§ 2. Przewód sądowy można wznowić tylko na mocy postanowienia sądu.

Art. 299. § 1. Jeżeli na podstawie okoliczności, które wyszły na jaw w toku rozprawy, oskarżyciel zarzucił oskarżonemu inny czyn prócz tego, który akt oskarżenia wskazuje, sąd może przystąpić do natychmiastowego rozpoznania nowego oskarżenia tylko za zgodą prokuratora wojskowego i oskarżonego.

§ 2. W razie odroczenia rozprawy z powodów, podanych w § 1, prokurator wojskowy wnosi nowy akt oskarżenia.

Art. 300. § 1. Jeżeli prokurator w toku rozprawy dojdzie do przekonania, że sprawa nie należy do właściwości sądów wojskowych, stawia wniosek o odstąpienie sprawy władzy właściwej.

§ 2. Przed załatwieniem wniosku należy zażądać oświadczenia się oskarżonego.

Rozdział V.

Głosy stron.

Art. 301. Po zamknięciu przewodu sądowego przewodniczący udziela głosu stronom, które przemawiają w następującym porządku: prokurator wojskowy, obrońca i oskarżony.

Art. 302. Oskarżonemu, z którym sąd porozumiewał się przez tłumacza, należy przed udzieleniem głosu przetłumaczyć z głosów stron przynajmniej ostateczne wnioski prokuratora wojskowego i obrońcy.

Art. 303. Jeżeli prokurator wojskowy ponownie zabiera głos, należy w kolejności przemówień udzielić obrońcy i oskarżonemu głosu ostatniego.

Rozdział VI.

Wyrokowanie.

Art. 304. § 1. Po wysłuchaniu głosów stron sąd przystępuje niezwłocznie do narady nad wyrokiem.

§ 2. Narada sądu jest tajna. Prócz osób należących do składu sądu może być przy niej obecny tylko protokolant.

Art. 305. Podstawę orzeczenia stanowi całość okoliczności ujawnionych w toku przewodu sądowego.

Art. 306. § 1. Narada i głosowanie odbywają się z osobna co do winy, co do kary, środków wychowawczych i zabezpieczających oraz innych kwestii, wymagających rozstrzygnięcia przez sąd.

§ 2. Narada i głosowanie co do winy obejmuje również okoliczności, które według ustawy wyłączają, zmniejszają lub zwiększają przestępnosć czynu.

Art. 307. Po omówieniu sprawy, przewodniczący zbiera głosy asesorów, poczynawszy od niższych stopniem względnie starszeństwem lub lokatą. Przewodniczący głosuje ostatni.

Art. 308. § 1. Orzeczenie zapada bezwzględna większością głosów.

§ 2. Jeżeli przy rozstrzygnięciu innego pytania, prócz pytania co do winy, zdania tak się podzielią, że żadne z nich nie uzyska bezwzględnej większości, zdanie najmniej przychylnie dla oskarżonego przyłącza się do zdania najbardziej doń zbliżonego.

§ 3. Sędzia lub asesor, który głosował za uniewinnieniem, może się wstrzymać od głosowania co do kary, ale wtedy głos jego przyłącza się do zdania najprzychylniejszego dla oskarżonego.

Art. 309. § 1. Jeżeli przy naradzie ujawni się potrzeba uzupełnienia materiału dowodowego, sąd może wznawić przewód sądowy, przerwać lub odroczyć rozprawę i zarządzić zebranie materiału dowodowego, choćby strony tego nie żądały.

§ 2. Jeżeli na podstawie okoliczności, które wyszły na jaw w toku rozprawy, sąd stwierdził możliwość zakwalifikowania czynu, zarzucanego oskarżonemu, pod surowszy przepis karny, to wznawia przewód sądowy i uprzedza o tym strony.

Art. 310. § 1. Jeżeli prokurator odstąpił od oskarżenia, zanim sąd przystąpił do narady nad wyrokiem, sąd wydaje wyrok umarzający postępowanie. W sprawach o przestępstwa pospolite odstąpienie prokuratora od oskarżenia nie wiąże sądu, jeżeli na odstąpienie to nie wyraził zgody pokrzywdzony, który jest w sprawie znany.

§ 2. W przypadkach, w których wedle przepisów kodeksu karnego lub kodeksu karnego wojskowego, sąd może sprawcę od kary uwolnić, a postępowanie karne nie zostało umorzone, sąd wydaje wyrok umarzający postępowanie.

§ 3. Jeżeli sąd wojskowy przychylił się do zapatrywania oskarżyciela, stawiającego wniosek wymieniony w art. 300, albo też sam dochodzi do przekonania, że sprawa nie należy do właściwości sądów wojskowych, wówczas orzeka wyrokiem swoją niewłaściwość.

§ 4. Wojskowy sąd okręgowy nie może uznać się niewłaściwym z tego powodu, że sprawa należy do rzeczowej właściwości wojskowego sądu rejonowego.

Art. 311. W sprawie zawitej sąd może odroczyć ogłoszenie wyroku najwyżej na trzy dni. Dzień i godzinę ogłoszenia wyroku należy niezwłocznie obwieścić w sali rozpraw.

Art. 312. § 1. Wyrok powinien zawierać:

- a) oznaczenie jego wydania w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej,
- b) sentencję wyroku.

§ 2. Jeżeli strona w terminie zapowiedziała rewizję od wyroku, lub gdy sąd wyrokiem orzekł niewłaściwość swoją lub sądów wojskowych, wyrok powinien zawierać ponadto uzasadnienie.

Art. 313. Każda sentencja wyroku powinna zawierać:

- a) oznaczenie sądu, który go wydał,
- b) imię, nazwisko i stopień wojskowy przewodniczącego, asesorów, prokuratora i protokolanta,
- c) datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku,
- d) imię i nazwisko, stopień wojskowy, przynależność służbową i macierzystą oraz inne dane, ustalające tożsamość oskarżonego, tudzież posiadane przez niego ordery i odznaczenia,
- e) dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu, z podaniem czasu i miejsca jego popełnienia.

Art. 314. § 1. Sentencja wyroku skazującego powinna zawierać zamiast okoliczności, wymienionych w art. 313 lit. e), ustalenie czynu przypisanego oskarżonemu, a ponadto:

- a) wskazanie zastosowanego przepisu karnego,
- b) karę, na jaką oskarżonego skazano.

§ 2. Jeżeli oskarżonego skazano na grzywnę, sentencja wyroku skazującego powinna również zawierać oznaczenie kary pozbawienia wolności, która ma zastąpić grzywnę w razie jej nieściągalności lub w razie gdyby ściągnięcie jej narażało skazanego na ruinę majątkową.

Art. 315. Prócz danych, wskazanych w art. 313 i 314, sentencja wyroku zawiera w miarę potrzeby orzeczenie co do środków wychowawczych i zabezpieczających, warunkowego zawieszenia wykonania kary, uwolnienia od kary, umorzenia postępowania i innych kwestii rozstrzygniętych przez sąd.

Art. 316. § 1. Uzasadnienie wyroku powinno zawierać:

- a) dokładne ustalenie jego podstawy faktycznej przez wskazanie, jakie fakty sąd uznał za udowodnione lub nieudowodnione, na jakich w tej mierze oparł się dowodach i dla czego nie uznał dowodów przeciwnych,
- b) wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem zastosowanych przepisów prawa.

§ 2. Uzasadnienie wyroku skazującego powinno ponadto zawierać przytoczenie okoliczności, które sąd miał na względzie przy wymiarze kary i stosowaniu środków wychowawczych lub zabezpieczających.

Art. 317. § 1. Wyrok (art. 312 § 1) ogłasza przewodniczący w obecności całego składu sądzącego, a obecni, nie wyłączając sądu, wysłuchują go stojąc.

§ 2. Wyrok ogłasza się niezwłocznie po ukończeniu narady nad wyrokiem, jeżeli w myśl art. 311 nie odroczone ogłoszenia wyroku.

§ 3. Po ogłoszeniu wyroku przewodniczący przytacza zaraz ustnie najważniejsze jego powody.

Art. 318. Jeżeli orzeczono karę śmierci, wówczas skład sądzący bezpośrednio po ogłoszeniu wy-

roku i jego powodów odbywa na tajnym posiedzeniu przy udziale prokuratora wojskowego naradę, celem rozważenia, czy skazany zasługuje na ulaskawienie i jaka kara byłaby odpowiednia w razie ulaskawienia. Protokół narady dołącza się do akt sprawy.

Art. 319. W razie skazania oskarżonego pozostającego na wolności, sąd może na wniosek prokuratora wojskowego postanowić tymczasowe aresztowanie oskarżonego.

Art. 320. § 1. W razie wydania wyroku uniewinniającego lub umarzającego postępowanie co do oskarżonego aresztowanego, przewodniczący zarządza natychmiastowe wypuszczenie go na wolność.

§ 2. Jeżeli jednak prokurator wojskowy zapowiedział rewizję, sąd może na jego wniosek utrzymać nadal tymczasowe aresztowanie.

Art. 321. § 1. Po ogłoszeniu wyroku i jego powodów przewodniczący wskazuje stronomi sposób i termin założenia rewizji, przysługującej przeciw wyrokowi.

§ 2. Zapowiedzenie rewizji przez stronę obecną przy ogłoszeniu wyroku wciąga się do protokołu rozprawy.

§ 3. Jeżeli oskarżony nie jest obecny przy ogłoszeniu wyroku, przewodniczący może zarządzić sprowadzenie go do ogłoszenia albo postanowić, że wyrok będzie oskarżonemu oznajmiony protokolarnie przez sędziego wojskowego. W takim przypadku termin do zapowiedzenia rewizji przez oskarżonego liczy się od oznajmienia oskarżonemu wyroku.

Art. 322. § 1. Wyrok sporządza się na piśmie; podpisuje go przewodniczący i protokolant.

§ 2. Wyrok ma być sporządzony najdalej do 3 dni, a w przypadkach, wskazanych w art. 312 § 2, w ciągu tygodnia od jego ogłoszenia.

Art. 323. § 1. Jeżeli strona zapowiedziała rewizję od wyroku, doręcza się jej odpis wyroku.

§ 2. Jeżeli rewizję zapowiedział obrońca, odpis wyroku doręcza się obrońcy.

§ 3. W sprawach o przestępstwa, wymienione w art. 139 § 2, oskarżony lub jego obrońca obowiązany jest zwrócić sądowi doręczony mu odpis wyroku przed jego uprawomocnieniem się. O obowiązku tym należy oskarżonego pouczyć. O niewykonaniu tego obowiązku czyni się wzmiankę w aktach sprawy.

Art. 324. § 1. Po uprawomocnieniu się wyroku sąd wydaje postanowienie co do dowodów rzeczowych, których przypadku nie orzeczono wyrokiem.

§ 2. Na postanowienie to służy zażalenie.

Rozdział VII.

Stosowanie środków wychowawczych i zabezpieczających.

Art. 325. Poza przypadkami, wskazanymi w art. 205, o zastosowaniu środków wychowawczych

i zabezpieczających, orzeka sąd I instancji, właściwy do rozpoznania danej sprawy karnej.

Art. 326. § 1. Orzeczenia, przewidziane w art. 61, 62, 69 § 2, art. 70, 71, 73 § 1, 2, art. 76, 79, 80 § 1, art. 82 § 1, art. 83 § 1, i w art. 84 § 1 kodeksu karnego, sąd zamieszcza w wyroku.

§ 2. Orzeczenia, przewidziane w art. 69 § 2, art. 79 i 82 § 1 kodeksu karnego, sąd zamieszcza w postanowieniu, jeżeli nie uczyniono tego w wyroku. W przypadkach, przewidzianych w art. 79 i 82 § 1 kodeksu karnego, sąd stosuje przepisy art. 205 i 228 kodeksu niniejszego.

§ 3. Orzeczenia, przewidziane w art. 73 § 3, art. 75, 79, 80 § 2, art. 81, 82 § 2, art. 83 § 2, art. 84 § 2 i w art. 85 kodeksu karnego — wydaje w formie postanowienia sąd wojskowy pierwszej instancji, a jeżeli sąd ten już nie istnieje — sąd wojskowy, który przejął jego sprawy. Przed wydaniem postanowień, przewidzianych w art. 81, 82 § 2, art. 83 § 2 i w art. 84 § 2 kodeksu karnego, sąd zbiera wiadomości od zarządów danych zakładów zabezpieczających co do stanu zdrowia i zachowania się skazanego.

§ 4. Na postanowienia, wymienione w § 2, 3, służy zażalenie.

DZIAŁ II.

Postępowanie przed wojskowym sądem rejonowym.

Art. 327. Przepisy art. 241 do 326 stosuje się odpowiednio w postępowaniu przed wojskowym sądem rejonowym ze zmianami i uzupełnieniami, wskazanymi w dziale niniejszym.

Art. 328. W postępowaniu przed wojskowym sądem rejonowym wystarcza, jeżeli akt oskarżenia zawiera oznaczenie oskarżonego i zarzucanego mu czynu.

Art. 329. § 1. Wojskowy sąd rejonowy w razie potrzeby dokonania przed rozprawą czynności nie cierpiącej zwłoki, dokonywa jej przez wojskowego sędziego rejonowego lub w drodze pomocy sądowej.

§ 2. Przy dokonaniu tej czynności należy stosować przepisy art. 232 § 1, 2, 3.

Art. 330. § 1. Pomiedzy doręczeniem oskarżonemu wezwania do rozprawy głównej a terminem rozprawy powinno upłynąć co najmniej 3 dni.

§ 2. Przepis art. 250 § 2, 3, 4 stosuje się odpowiednio.

Art. 331. Wojskowy sąd rejonowy może stosować przepis art. 293 § 1 lit. a) również wówczas, gdy świadek przebywa na obszarze działania innego wojskowego sądu rejonowego.

Art. 332. Przepisu art. 311 w postępowaniu przed wojskowym sądem rejonowym nie stosuje się.

Art. 333. § 1. Jeżeli oficer sądowy w toku rozprawy stawia wniosek o odstąpienie sprawy wojskowemu sądowi okręgowemu, jako rzeczowo właści-

wemu, a wojskowy sąd rejonowy do tego się przychyła albo jeżeli wojskowy sąd rejonowy sam dochodzi do przekonania, że sprawa należy do właściwości wojskowego sądu okręgowego, wówczas orzeka wyrokiem swoją niewłaściwość i bezzwłocznie odstępuje sprawę wojskowemu prokuratorowi okręgowemu, który następnie powoduje postępowanie w wojskowym sądzie okręgowym.

§ 2. Wojskowy sąd rejonowy nie może uznać się niewłaściwym w sprawie, która została mu odstąpiona jako sądowi rzeczowo właściwemu przez wojskowy sąd okręgowy.

Art. 334. § 1. Jeżeli wojskowy sąd rejonowy jest zdania, że należy orzec karę pozbawienia wolności powyżej jednego roku, wówczas wydaje postanowienie, przekazujące sprawę wojskowemu prokuratorowi okręgowemu, który następnie powoduje postępowanie w wojskowym sądzie okręgowym.

§ 2. Wydając postanowienie, wymienione w § 1, postanawia sąd zarazem co do tymczasowego aresztowania oskarżonego.

Art. 335. § 1. W przypadku, wymienionym w art. 299, wojskowy sąd rejonowy może zawsze przystąpić do natychmiastowego rozpoznania nowego oskarżenia na wniosek oficera sądowego, jeżeli należy ono do właściwości tegoż sądu i jeżeli nie zachodzi potrzeba staranniejszego przygotowania obrony.

§ 2. Jeżeli czyn, który wyszedł na jaw w toku rozprawy, należy do zakresu działania wojskowego sądu okręgowego, wówczas wojskowy sąd rejonowy wstrzymuje się także od rozpoznania czynu, należącego do jego zakresu działania i orzeka wyrokiem swoją niewłaściwość, postępując w myśl art. 333 § 1.

KSIEGA VIII.

ŚRODKI ODWOŁAWCZE.

Rozdział I.

Zażalenie.

Art. 336. § 1. Jeżeli szczególny przepis prawa nie stanowi inaczej, na postanowienia, zamykające drogę do wydania wyroku, służy oskarżonemu, oskarżycielowi publicznemu i prywatnemu zażalenie.

§ 2. Na inne postanowienia służy zażalenie tylko w przypadkach, wyraźnie w danym przepisie wskazanych i tylko do jednej instancji.

Art. 337. § 1. Termin do zażalenia wynosi siedem dni i jest zawity.

§ 2. Termin ten liczy się od daty ogłoszenia postanowienia, a jeżeli przepis prawa nakazuje doręczenie odpisu postanowienia — od daty doręczenia.

§ 3. Zażalenie na niesłuszne aresztowanie można wnosić w każdym stadium sprawy, niezależnie od jakichkolwiek terminów.

Art. 338. § 1. Zażalenie wnosi się do sądu, który wydał zaskarżone postanowienie.

§ 2. Szeregowcy i podoficerowie, pozostający w czynnej służbie wojskowej, mogą wnieść zażalenie przedstawiając je ustnie do protokołu wobec przełożonej władzy wojskowej. Protokół należy niezwłocznie przesłać sądowi.

Art. 339. § 1. Sędzia wojskowy, stojący na czele sądu, odmawia przyjęcia zażalenia, złożonego po terminie lub przez osobę nieuprawnioną.

§ 2. Na zarządzenie to służy zażalenie.

Art. 340. Jeżeli sąd, któremu złożono zażalenie, uzna je za słuszne, to sam się do niego przychyła, w przeciwnym razie przedstawia je do rozstrzygnięcia sądowi odwoławczemu.

Art. 341. Zażalenie samo przez się nie wstrzymuje wykonania zaskarżonego postanowienia, lecz sąd, który wydał postanowienie, lub sąd odwoławczy może wstrzymać wykonanie. Odmowa wstrzymania nie wymaga uzasadnienia.

Art. 342. Sąd odwoławczy rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym.

Art. 343. Przepisy art. 336 do 342 stosuje się odpowiednio do zażeń na zarządzenia sędziego wojskowego, stojącego na czele sądu, tudzież do zażeń na postanowienia i zarządzenia innych władz.

Rozdział II.

Rewizja.

Art. 344. § 1. Rewizje można zakładać od wyroków sądów wojskowych, wydanych w pierwszej instancji, jeżeli kodeks niniejszy nie stanowi inaczej.

§ 2. Rewizji nie można zakładać od wyroków wojskowych sądów rejonowych, orzekających swą niewłaściwość z tego powodu, że właściwym w sprawie jest wojskowy sąd okręgowy.

Art. 345. § 1. Zamierzający założyć rewizję powinien pod utratą tego prawa zapowiedzieć rewizję w terminie zawitym trzech dni, liczonym od daty ogłoszenia wyroku i złożyć wywód rewizji w terminie zawitym siedmiu dni, liczonym od daty doręczenia odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem.

§ 2. Zapowiedzenie i wywód rewizji składa się w sądzie, który wydał zaskarżony wyrok, na piśmie lub ustnie do protokołu.

Art. 346. Prokurator wojskowy (oficer sądowy) może założyć rewizję na korzyść lub na niekorzyść oskarżonego.

Art. 347. § 1. Oskarżyciel prywatny może założyć rewizję tylko na niekorzyść oskarżonego.

§ 2. W razie śmierci oskarżyciela prywatnego przed upływem terminu do zapowiedzenia rewizji, prawo do jej zapowiedzenia służy jego małżonkowi, dzieciom, rodzicom i wnukom w terminie zawitym dwóch tygodni od dnia śmierci oskarżyciela.

§ 3. W razie śmierci oskarżyciela prywatnego po zapowiedzeniu przezeń rewizji lecz przed upły-

wem terminu do jej wyводу, prawo złożenia wywo-
du rewizji służy osobom, wymienionym w § 2, w ter-
minie zawitym jednego miesiąca od dnia śmierci
oskarżyciela.

Art. 348. § 1. Oskarżony może założyć rewizję
tylko na swoją korzyść; obrońca tylko na korzyść
oskarżonego.

§ 2. W razie niepełnoletności lub bezwłasno-
wolności oskarżonego, rewizję na korzyść oskarżo-
nego może założyć oprócz oskarżonego i jego obroń-
cy ojciec oskarżonego, jego matka, małżonek, opie-
kun lub kurator.

§ 3. W przypadkach, wymienionych w art. 62
§ 1 lit. b), c) wyznacza się oskarżonemu na jego pro-
sbę, zgłoszoną w terminie do zapowiedzenia rewizji,
obrońcę z urzędu celem złożenia wywo-
du rewizji. Termin powyższy jest zawity.

Art. 349. § 1. Właściwość sądów wojskowych,
przyjęta przez sąd wojskowy, może być zaskarżona
rewizją przez prokuratora wojskowego (oficera są-
dowego) i przez oskarżonego.

§ 2. Wyroki sądów wojskowych, orzekające
niewłaściwość, mogą być zaskarżone rewizją przez
prokuratora wojskowego (oficera sądowego), oskar-
żonego i oskarżyciela prywatnego.

Art. 350. § 1. W razie zapowiedzenia rewizji
lub złożenia jej wywo-
du po terminie albo przez oso-
by nieuprawnione, sędzia wojskowy, stojący na cze-
le sądu pierwszej instancji, odmawia przyjęcia rewiz-
ji i zawiadamia o tym zakładającego rewizję.

§ 2. Na zarządzenie to służy zażalenie.

Art. 351. O przyjęciu rewizji sąd zawiadamia
stronę.

Art. 352. § 1. Na założoną rewizję może stro-
na przeciwna wnieść odpowiedź rewizyjną w termi-
nie zawitym siedmiodniowym od dnia otrzymania za-
wiadomienia w myśl art. 351. O prawie tym należy
oskarżonego pouczyć.

§ 2. Odpowiedź rewizyjną składa się w sądzie,
który wydał zaskarżony wyrok, na piśmie lub ustnie
do protokołu.

§ 3. W odpowiedzi rewizyjnej należy wypowie-
dzieć się co do podniesionych w rewizji zarzutów
oraz przytoczyć okoliczności, mające istotne znacze-
nie dla ich oceny.

§ 4. Strony mają prawo przeglądać w terminie,
wskazanym w § 1, akta sprawy wraz z wszelkimi
pismami, odnoszącymi się do zgłoszenia i wywo-
du rewizji.

Art. 353. § 1. Po wniesieniu odpowiedzi rewiz-
yjnej lub zrzeczeniu się prawa do jej wniesienia al-
bo po bezskutecznym upływie siedmiodniowego ter-
minu (art. 352 § 1) sąd przesyła niezwłocznie akta
sprawy sądowi odwoławczemu.

§ 2. W razie śmierci oskarżonego przed prze-
słaniem aktów sprawy sądowi odwoławczemu, umo-
rzenie postępowania postanawia sąd I instancji na
wniosek prokuratora wojskowego (oficera sądowe-
go), o czym zawiadamia stronę.

Art. 354. § 1. Ten, kto założył rewizję, może
ją również cofnąć.

§ 2. Oskarżony może również cofnąć rewizję
założoną przez swego obrońcę; prawo to nie służy
jednak oskarżonemu wymienionemu w art. 61 § 1.

§ 3. Rewizja założona przez kogokolwiek na
korzyść oskarżonego, nie może być cofnięta bez zgo-
dy oskarżonego.

Art. 355. § 1. Podstawę rewizji mogą stano-
wić tylko zarzuty:

- a) obrazy przepisu postępowania sądowego;
- b) nieprawidłowego zastosowania ustawy przy
określeniu przestępstwa i wymierzeniu kary;
- c) znacznej niewspółmierności kary w stosun-
ku do okoliczności sprawy.

§ 2. W zakresie zarzutów, objętych § 1, można
podnosić i takie, które były lub mogły być rozpo-
znane w drodze zażalenia.

Art. 356. § 1. Rewizja może dotyczyć całości
wyroku lub jego części.

§ 2. W wywodzie rewizji należy wskazać te
części wyroku, których uchYLENIA lub zmiany się żą-
da, oraz zarzuty czynione wyrokowi; zarzuty należy
uzasadnić.

Art. 357. § 1. Strona może w rewizji zarzucać
tylko uchybienia, obrażające jej prawa.

§ 2. Przepis § 1 nie dotyczy prokuratora woj-
skowego (oficera sądowego), zakładającego rewizję
na korzyść oskarżonego.

§ 3. Strona nie może żądać uchylenia wyroku
z powodu uchybienia procesowego, które zaszło na
jej wniosek lub za jej zgodą. Przepis ten nie dotyczy
przypadków, wymienionych w art. 370 i 373 lit. e)
lub f).

Art. 358. § 1. Rewizje nie odpowiadające prze-
pisom art. 344 do 349, 355, 356 § 2 lub art. 357, albo
cofnięte w myśl art. 354, pozostawia Najwyższy Sąd
Wojskowy bez rozpoznania.

§ 2. Orzeczenie w tym przedmiocie wydaje
Najwyższy Sąd Wojskowy na posiedzeniu niejawnym
w formie postanowienia.

Art. 359. § 1. Jeżeli dla rozpoznania rewizji
okazuje się koniecznym zbadanie okoliczności, ma-
jących istotne znaczenie dla sprawy, sędzia wojsko-
wy, mający pełnić czynności sędziego sprawozdaw-
cy, zarządza zbadanie tych okoliczności przez sąd
I instancji; świadka lub biegłego można przesłuchać
pod przysięgą.

§ 2. Jeżeli potrzeba zbadania takich okoliczno-
ści okaże się w toku posiedzenia niejawnego lub roz-
prawy rewizyjnej — zbadanie tych okoliczności za-
rządza Najwyższy Sąd Wojskowy w formie postano-
wienia.

Art. 360. § 1. Rozpoznanie rewizji przez Naj-
wyższy Sąd Wojskowy następuje na posiedzeniu nie-
jawnym lub na rozprawie rewizyjnej.

§ 2. Po rozpoznaniu rewizji Najwyższy Sąd
Wojskowy wydaje orzeczenie, którym:

- a) oddała rewizję, albo
- b) uchylając zaskarżony wyrok w całości lub w części, bądź wydaje nowe orzeczenie, bądź też przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, którego wyrok uchylił, albo innemu sądowi równorzędnemu, albo też
- c) uznaje wyrok zaskarżony za nieważny i przekazuje sprawę komu należy.

Art. 361. § 1. Najwyższy Sąd Wojskowy rozpoznaje rewizję na posiedzeniu niejawnym:

- a) jeżeli chodzi o zarzuty z art. 370 lit. b) do e) oraz w przypadkach wskazanych w art. 373 lit. e) lub f); w przypadkach tych Najwyższy Sąd Wojskowy orzeka postanowieniem;
- b) jeżeli chodzi o zarzuty z art. 355 § 1 lit. c); w tym przypadku Najwyższy Sąd Wojskowy orzeka wyrokiem.

§ 2. Na wniosek sędziego sprawozdawcy można rozpoznać na posiedzeniu niejawnym rewizję:

- a) jeżeli chodzi o inne, niż wymienione w § 1, zarzuty z art. 355 § 1 lit. a), b), z wyjątkiem zarzutu z art. 370 lit. a);
- b) w przypadkach wskazanych w art. 373 lit. a) do d) i lit. g) oraz w art. 376; —

jeżeli na posiedzeniu sądu uzyskano jednogłębność w sprawie orzeczenia; w przypadkach tych Najwyższy Sąd Wojskowy orzeka wyrokiem.

Art. 362. § 1. Na posiedzeniu niejawnym mają być rozpoznane wszystkie zarzuty (art. 355 § 1) oraz uchybienia (art. 373 i 376) dotyczące tego samego wyroku, jeżeli w myśl art. 361 jest to dopuszczalne.

§ 2. Rozpoznając łącznie zarzuty i uchybienia należy orzec wyrokiem, jeżeli choćby tylko jeden z podniesionych zarzutów lub stwierdzonych uchybień wymagał w myśl art. 361 tej formy orzeczenia.

Art. 363. § 1. Poza przypadkami wymienionymi w art. 361 Najwyższy Sąd Wojskowy rozpoznaje rewizję na rozprawie rewizyjnej.

§ 2. W razie wyznaczenia rozprawy rewizyjnej wszystkie zarzuty (art. 355 § 1) oraz uchybienia (art. 373 i 376), dotyczące tego samego wyroku, rozpoznaje Najwyższy Sąd Wojskowy łącznie na rozprawie, choćby w myśl art. 358 i 361 dopuszczalnym było ich rozpoznanie na posiedzeniu niejawnym.

Art. 364. § 1. O terminie rozprawy rewizyjnej zawiadamia się strony.

§ 2. Oskarżonego aresztowanego nie sprowadza się na rozprawę.

§ 3. Na rozprawie rewizyjnej może stronę zastępować tylko obrońca wojskowy.

§ 4. Niestawiennictwo stron nie tamuje rozpoznania sprawy.

Art. 365. § 1. Rozprawę rewizyjną rozpoczyna ustne sprawozdanie sędziego sprawozdawcy.

§ 2. W sprawozdaniu przedstawia się przebieg dotychczasowego postępowania karnego, podniesione przeciw wyrokowi zarzuty, istotną treść wniesionej w terminie odpowiedzi rewizyjnej oraz okolicz-

ności, które Najwyższy Sąd Wojskowy powinien rozważyć z urzędu.

§ 3. Po złożeniu sprawozdania sędziego sprawozdawca wskazuje pytania, nasuwające się do rozstrzygnięcia, nie wypowiadając jednak swego zdania w tej sprawie.

§ 4. Członkowie sądu oraz strony mogą wnieść o uzupełnienie sprawozdania.

Art. 366. § 1. Po zamknięciu sprawozdania przewodniczący udziela głosu stronom.

§ 2. Pierwszy głos służy stronie, która założyła rewizję, ostatni — oskarżonemu lub jego obrońcy.

§ 3. Wywody stron nieobecnych odczytuje się.

Art. 367. § 1. Po wysłuchaniu głosów stron Najwyższy Sąd Wojskowy odbywa niezwłocznie naradę nad wyrokiem.

§ 2. Narada sędziów wojskowych jest tajna. Prócz sędziów, biorących udział w naradzie, może być przy naradzie i głosowaniu obecny tylko protokolant.

§ 3. Głosowanie odbywa się w tym porządku, że sędzia sprawozdawca głosuje pierwszy, przewodniczący zaś, jeżeli nie jest sam równocześnie sprawozdawcą — ostatni; poza tym głosują kolejno młodsi przed starszymi stopniem.

§ 4. Przepisy o głosowaniu na rozprawie głównej stosuje się odpowiednio.

Art. 368. § 1. Po ukończeniu narady, jeżeli nie zachodzi potrzeba wznowienia rozprawy, Najwyższy Sąd Wojskowy wydaje wyrok.

§ 2. Co do ogłoszenia wyroku należy stosować przepisy art. 269 i 317 § 1, 3, a co do jego pisemnego sporządzenia — przepis art. 322 § 1.

Art. 369. Jeżeli wyrok wydany przez Najwyższy Sąd Wojskowy, albo wyrok wojskowego sądu okręgowego, który wskutek orzeczenia Najwyższego Sądu Wojskowego stał się prawomocnym, opiewa na karę śmierci, wówczas Najwyższy Sąd Wojskowy bezpośrednio po ogłoszeniu wyroku odbywa na tajnym posiedzeniu przy udziale prokuratora Najwyższego Sądu Wojskowego naradę, celem rozważenia, czy skazany zasługuje na ulaskawienie i jaka kara byłaby odpowiednia w razie ulaskawienia. Protokół narady dołącza się do akt sprawy.

Art. 370. Wyrok należy uchylić, jeżeli rewizja słusznie zarzuca:

- a) że sąd wydał wyrok uniewinniający pomimo istnienia w czynie oskarżonego znamion przestępstwa, lub umarzający postępowanie pomimo braku warunków do umorzenia;
- b) że sąd był nienależycie obsadzony lub którykolwiek z jego członków nie był obecny na całej rozprawie;
- c) że rozprawa odbyła się bez obecności oskarżonego, poza przypadkami, w których to z mocy prawa jest dopuszczalne;
- d) że oskarżony nie miał obrońcy w przypadkach wskazanych w art. 61;
- e) że nie sporządzono protokołu rozprawy;
- f) że wyrok nie zawiera ustalenia czynu, przypisanego oskarżonemu.

Art. 371. Uchylając wyrok z powodów wskazanych w art. 370 Najwyższy Sąd Wojskowy przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania.

Art. 372. Poza przypadkami, wymienionymi w art. 370, Najwyższy Sąd Wojskowy uchyla wyrok z powodu wskazanego w art. 355 § 1 lit. a) wtedy tylko, gdy uzna, że uchybienie mogło mieć wpływ na treść wyroku.

Art. 373. Niezależnie od zarzutów przytoczonych w rewizji należy wyrok uchylić:

- a) jeżeli w czynie oskarżonego nie ma znamion przestępstwa;
- b) jeżeli w wyroku sądu I instancji przyjęto na niekorzyść oskarżonego błędną kwalifikację czynu;
- c) jeżeli sąd na niekorzyść oskarżonego zastosował doń karę nieprzepisaną w ustawie za dane przestępstwo, albo też — orzekając ponownie — zwiększył oskarżonemu karę wbrew przepisom prawa;
- d) jeżeli zachodzi na niekorzyść oskarżonego znaczna niewspółmierność kary w stosunku do okoliczności sprawy;
- e) jeżeli wyrok zapadł z obrazą art. 14, jeżeli w składzie sądu uczestniczyła osoba nie uprawniona do wydawania wyroków, albo jeżeli orzekał sędzia lub asesor, który z mocy art. 18 lub 19 ulegał wyłączeniu;
- f) jeżeli rozpoznano sprawę bez skargi albo bez wniosku pokrzywdzonego w przypadkach, gdy ustawa takiego wniosku wymaga;
- g) jeżeli zachodzą przyczyny powodujące umorzenie postępowania w myśl art. 4.

Art. 374. § 1. Najwyższy Sąd Wojskowy, uchylając wyrok z powodów wskazanych:

- a) w art. 373 lit. a), f) lub g), sam wydaje wyrok uniewinniający lub umarza postępowanie;
- b) w art. 373 lit. b), c) lub d) albo sam wydaje wyrok, albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania.

§ 2. W przypadkach wskazanych w art. 373 lit. e) Najwyższy Sąd Wojskowy uznaje wyrok zaskarżony za nieważny i przekazuje sprawę komu należy.

Art. 375. Najwyższy Sąd Wojskowy uchyla wyrok na korzyść współoskarżonych, choćby co do nich nie założono rewizji, jeżeli go uchylił na rzecz współoskarżonego, co do którego rewizja była założona, a te same względy przemawiają za uchyleniem wyroku na rzecz tamtych, albo jeżeli co do tych współoskarżonych zachodzą przyczyny uchylenia wyroku wskazane w art. 373.

Art. 376. § 1. Najwyższy Sąd Wojskowy, rozpoznając rewizję, może, jeżeli powyższe poważne wątpliwości co do prawdziwości okoliczności przy-

jętych za podstawę wyroku, uchylić wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania; na niekorzyść oskarżonego może Najwyższy Sąd Wojskowy postąpić w ten sposób tylko wówczas, gdy rewizję założono na niekorzyść oskarżonego.

§ 2. W przypadkach wskazanych w § 1 zdanie pierwsze, sąd, któremu sprawę przekazano, nie może orzec kary surowszej, niż ta, na którą oskarżonego poprzednio skazano.

§ 3. Za zgodą prokuratora Najwyższego Sądu Wojskowego może Najwyższy Sąd Wojskowy w przypadkach, wskazanych w § 1 zdanie pierwsze, uchylić zaskarżony wyrok i wydać nowy wyrok, w którym uniewinnia oskarżonego, umarza postępowanie, lub stosuje do niego łagodniejszy przepis karny.

Art. 377. § 1. Najwyższy Sąd Wojskowy nie może przekroczyć granic rewizji z wyjątkiem przypadków, w kodeksie niniejszym wskazanych.

§ 2. Najwyższy Sąd Wojskowy, wydając nowe orzeczenie, może zmniejszyć lub zwiększyć karę orzeczoną w uchylonym wyroku, bez względu na to, czy rewizję wniesiono na korzyść lub na niekorzyść oskarżonego.

Art. 378. Wykładnia ustawy zawarta w orzeczeniu Najwyższego Sądu Wojskowego wiąże w danej sprawie sąd, któremu sprawę przekazano.

Art. 379. § 1. Sąd wojskowy, któremu po uchyleniu wyroku przekazano sprawę do ponownego rozpoznania, ponawia postępowanie sądowe poczynając od wyznaczenia rozprawy, jeżeli z orzeczenia Najwyższego Sądu Wojskowego nie wynika, że należy przeprowadzić lub uzupełnić uprzednio śledztwo w kierunkach wskazanych przez Najwyższy Sąd Wojskowy, albo jeżeli okoliczności sprawy nie wskazują, że należy postąpić w myśl art. 240.

§ 2. Sąd pierwszej instancji może przy ponownym rozpoznaniu sprawy, jeżeli kodeks niniejszy nie stanowi inaczej, zmniejszyć lub zwiększyć karę orzeczoną w uchylonym wyroku, bez względu na to, na czyje żądanie wyrok uchylono.

Art. 380. O orzeczeniu Najwyższego Sądu Wojskowego zawiadamia strony wojskowy sąd okręgowy; wojskowego prokuratora okręgowego zawiadamia się przez doręczenie mu odpisu orzeczenia.

Art. 381. § 1. Przepisy rozdziału niniejszego stosuje się odpowiednio w postępowaniu przed wojskowymi sądami okręgowymi przy rozpoznawaniu rewizji, założonych od wyroków wojskowych sądów rejonowych, z następującymi zmianami:

- a) zbadanie okoliczności faktycznych, mających istotne znaczenie dla rozpoznania rewizji (art. 359) może przeprowadzić również wojskowy sąd okręgowy przez delegowanego sędziego (art. 293);
- b) przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania następuje do wojskowego sądu rejonowego, którego wyrok uchylono lub do innego wojskowego sądu rejonowego w tym samym okręgu;

- c) o orzeczeniu wojskowego sądu okręgowego zawiadania strony wojskowy sąd rejonowy; oficera sądowego zawiadania się przez doręczenie mu odpisu orzeczenia.

§ 2. Jeżeli wyrok wojskowego sądu rejonowego zapadł z obrazą przepisów o właściwości rzeczowej tego sądu, albowiem w sprawie właściwym jest wojskowy sąd okręgowy, rozpatrujący rewizję, — wojskowy sąd okręgowy, uznając zaskarżony wyrok za nieważny, przekazuje sprawę wojskowemu prokuratorowi okręgowemu, który następnie powoduje postępowanie w wojskowym sądzie okręgowym.

Art. 382. Prokurator Najwyższego Sądu Wojskowego, może na polecenie Ministra Spraw Wojskowych założyć rewizję od każdego prawomocnego orzeczenia wojskowego sądu rejonowego lub wojskowego sądu okręgowego w celu ustalenia należytej wykładni ustawy.

Art. 383. § 1. Najwyższy Sąd Wojskowy rozpoznaje rewizję, założone w myśl art. 382, na posiedzeniu niejawnym.

§ 2. Uwzględniając rewizję prokuratora, założoną w myśl art. 382, Najwyższy Sąd Wojskowy uchyla zaskarżone orzeczenie lub uznaje je za nieważne w przypadkach wskazanych w art. 373 lit. a), c), e), f) lub g), przy czym Najwyższy Sąd Wojskowy postępuje stosownie do art. 374; w innych zaś przypadkach ustala uchybienie, a zaskarżone orzeczenie może uchylić tylko wówczas, gdy w zakresie orzeczenia o winie i karze uchylenie jest dla oskarżonego bez znaczenia lub korzystne.

§ 3. W przypadkach objętych § 2 sąd, któremu sprawę przekazano, nie może orzec kary surowszej niż ta, na którą oskarżonego poprzednio skazano.

K S I Ę G A IX.

POSTĘPOWANIE SZCZEGÓLNE.

Rozdział I.

Postępowanie doraźne.

Art. 384. Postępowaniu doraźnemu w sądach wojskowych poddać można przestępstwa wojskowe, wymienione w art. 34 do 37, 39 do 41, 46 do 48, 51, 55, 60, 64, 70 (jeżeli dopuszczono się wobec warty wojskowej przestępstwa określonego w art. 55) i 101 kodeksu karnego wojskowego, a popełnione po ogłoszeniu zarządzenia o poddaniu ich postępowaniu doraźnemu.

Art. 385. Postępowaniu doraźnemu w sądach wojskowych poddać można ponadto:

- przestępstwa, które w myśl obowiązujących przepisów mogą być poddane postępowaniu doraźnemu w sądach powszechnych;
- przestępstwa, uznane za szczególnie niebezpieczne dla obrony Państwa, jeżeli za popełnienie ich zostały poddane właściwo-

ści sądów wojskowych osoby podlegające zresztą właściwości sądów powszechnych; — popełnione po ogłoszeniu zarządzenia o poddaniu ich postępowaniu doraźnemu.

Art. 386. § 1. Poddanie postępowaniu doraźnemu przestępstw wymienionych w art. 384 i 385, należących do właściwości wojskowych sądów okręgowych, zarządza Minister Spraw Wojskowych, należących zaś do właściwości sądów wojennych — Naczelnny Wódz.

§ 2. Zarządzenie powinno być ogłoszone w jednostkach wojskowych (formacjach, zakładach, urzędach), a jeżeli odnosi się ono również do osób cywilnych, poddanych sądownictwu wojskowemu, powinno być publicznie ogłoszone, — z zagrożeniem, że każdy, kto po ogłoszeniu zarządzenia dopuści się tych przestępstw, będzie sądzony w postępowaniu doraźnym i ukarany śmiercią przez rozstrzelanie.

Art. 387. § 1. Postępowanie doraźne w sądach wojskowych za przestępstwa, wymienione w art. 384 i 385, może być stosowane do wszystkich osób, które za te przestępstwa podlegają sądownictwu wojskowemu lub zostały temu sądownictwu poddane.

§ 2. Postępowanie doraźne stosuje się wyłącznie do przestępstw podlegających temu postępowaniu, z pominięciem innych przestępstw zarzuconych oskarżonemu.

§ 3. Postępowaniu doraźnemu podlegają prócz sprawców także podlegacze i pomocnicy przestępstwa tak dokonanego, jak i usiłowanego.

Art. 388. § 1. Wszczęcie postępowania doraźnego zarządza zwierzchnik sądowo-karny pisemnym rozkazem, skierowanym do wojskowego prokuratora okręgowego. W rozkazie tym należy wymienić oskarżonego oraz zarzucany mu czyn, zawierający cechy przestępstwa, podlegającego postępowaniu doraźnemu.

§ 2. Zwierzchnik sądowo-karny powinien zarządzić wszczęcie postępowania doraźnego tylko co do osób, których wina według wszelkiego prawdopodobieństwa da się bez zwłoki udowodnić.

§ 3. Dochodzenie potrzebne do powzięcia decyzji o wszczęciu postępowania doraźnego nie może trwać dłużej niż 14 dni, licząc od dnia ujęcia oskarżonego. Rozkaz wymieniony w § 1 musi być wydany najdalej w terminie 48 godzin po ukończeniu dochodzenia.

Art. 389. Postępowanie doraźne jest niedopuszczalne:

- przeciw osobom, które w chwili popełnienia przestępstwa nie ukończyły 17 lat;
- przeciw obłożnie chorym i kobietom brzemennym;
- jeżeli przeciw oskarżonemu o ten sam czyn wszczęto już śledztwo;
- jeżeli przeciw oskarżonemu toczy się postępowanie o ten sam czyn na skutek wznowienia postępowania lub podjęcia na nowo umorzonych dochodzeń;
- w razie niezachowania lub niemożności zachowania jednego z terminów, określonych w art. 388 i 391;

Art. 390. § 1. Postępowanie doraźne odbywa się bez śledztwa.

§ 2. Sąd zarządza na wniosek wojskowego prokuratora okręgowego tymczasowe aresztowanie osoby zatrzymanej pod zarzutem popełnienia przestępstwa, podlegającego postępowaniu doraźnemu.

Art. 391. § 1. Wszczęcie postępowania doraźnego powoduje wojskowy prokurator okręgowy przez natychmiastowe doręczenie wojskowemu sądowi okręgowemu rozkazu, otrzymanego w myśl art. 388 od zwierzchnika sądowo-karnego. W terminie 24 godzin po otrzymaniu tego rozkazu zbiera się sąd i rozpoczyna rozprawę, do której należy sprowadzić oskarżonego.

§ 2. Czas trwania postępowania doraźnego przeciw oskarżonemu, licząc od rozpoczęcia rozprawy aż do wydania wyroku, wynosić może najwyżej 72 godziny.

Art. 392. Rozprawa odbywa się w siedzibie wojskowego sądu okręgowego lub na zarządzenie zwierzchnika sądowo-karnego w innej miejscowości.

Art. 393. Jeżeli oskarżony nie ma obrońcy wojskowego z wyboru, wyznacza mu się obrońcę z urzędu.

Art. 394. Wojskowy prokurator okręgowy ma obowiązek postarać się o dowody potrzebne do rozprawy a w szczególności spowodować w razie potrzeby zawezwanie lub sprowadzenie pokrzywdzonych, świadków i biegłych.

Art. 395. Rozprawa w postępowaniu doraźnym odbywa się wedle zasad postępowania w wojskowym sądzie okręgowym, ze zmianami, wskazanymi w rozdziale niniejszym.

Art. 396. § 1. Przewód sądowy rozpoczyna się odczytaniem rozkazu, wydanego przez zwierzchnika sądowo-karnego w myśl art. 388 § 1.

§ 2. Po odczytaniu rozkazu zwierzchnika sądowo-karnego prokurator wojskowy przedstawia czyny, zarzucane oskarżonemu, a po przeprowadzeniu postępowania dowodowego przedstawia jego wyniki i stawia wnioski. Następnie przewodniczący udziela głosu oskarżonemu i jego obrońcy. Jeżeli prokurator ponownie zabiera głos, należy obrońcy i oskarżonemu udzielić głosu ostatniego.

Art. 397. § 1. Po wysłuchaniu głosów stron przewodniczący zarządza odprowadzenie oskarżonego, po czym sąd udaje się niezwłocznie na naradę.

§ 2. Jeżeli oskarżonego uznano jednomyślnie winnym czynu stanowiącego przestępstwo, objętego postępowaniem doraźnym, sąd wojskowy orzeka w wyroku karę śmierci.

§ 3. Przeciw oskarżonym, którzy w czasie popełnienia czynu nie ukończyli jeszcze 20 roku życia, można zamiast kary śmierci orzec karę więzienia na czas nie krótszy od lat 10 lub dożywotnio.

Art. 398. § 1. Sąd wydaje postanowienie o przekazaniu sprawy do postępowania zwyczajnego, jeżeli:

- a) przestępstwo nie podlega postępowaniu doraźnemu;
- b) postępowanie doraźne w danej sprawie jest niedopuszczalne;
- c) wina oskarżonego nie została ustalona jednomyślnie;
- d) wątpliwości co do poczytalności oskarżonego nie mogły być usunięte w toku przewodu sądowego.

§ 2. Postanowienie sądu ogłasza się oskarżonemu, po czym przewodniczący przedstawia je zwierzchnikowi sądowo-karnemu, który wydaje zarządzenia co do wszczęcia postępowania zwyczajnego i zastosowania środka zapobiegawczego.

Art. 399. Wyroki i postanowienia sądu, wydane w postępowaniu doraźnym, mają być uzasadniane na piśmie.

Art. 400. § 1. Wyrok staje się prawomocnym po zatwierdzeniu go przez zwierzchnika sądowo-karnego; w tym celu przewodniczący ma przedłożyć zwierzchnikowi sądowo-karnemu wyrok wraz z aktami sprawy zaraz po jego wydaniu.

§ 2. Jeżeli zwierzchnik sądowo-karny odmawia zatwierdzenia wyroku, powinien odmowę swą uzasadnić pisemnie, oraz wydać zarządzenia co do wszczęcia postępowania zwyczajnego i zastosowania środka zapobiegawczego.

Art. 401. § 1. Wyrok ogłasza się oskarżonemu natychmiast po zatwierdzeniu.

§ 2. Przeciw wyrokom oraz postanowieniom sądu, wydanym w stosunku do oskarżonego, nie przysługują w postępowaniu doraźnym środki odwoławcze.

§ 3. Jeżeli orzeczono wyrokiem karę śmierci, wojskowy prokurator okręgowy zawiadamia o wyroku niezwłocznie Ministra Spraw Wojskowych przez Naczelnego Prokuratora Wojskowego, celem uzyskania decyzji Prezydenta Rzeczypospolitej w kwestii skorzystania z prawa łaski.

Art. 402. Uchylenie sądownictwa doraźnego następuje przez władzę, która zarządziła poddanie poszczególnych przestępstw postępowaniu doraźnemu. Z chwilą uchylenia sądownictwa doraźnego sprawy nieukończone przekazuje się do postępowania zwyczajnego.

Art. 403. Do postępowania doraźnego w sądach wojennych stosuje się odpowiednio przepisy art. 384 do 400, art. 401 § 1, 2 oraz art. 402 ze zmianami, uzasadnionymi odmienną organizacją sądów wojennych, a w szczególności:

- a) postanowienia odnoszące się do wojskowego prokuratora okręgowego stosuje się do oficera, którego wyznacza w myśl art. 415 zwierzchnik sądowo-karny;
- b) zwierzchnikowi sądowo-karnemu przysługują uprawnienia z art. 411;
- c) stosuje się przepisy art. 419 i 422;
- d) wyrok przedstawia do zatwierdzenia zwierzchnikowi sądowo-karnemu przewodniczący w obecności kierownika rozprawy;

- e) zamiast przekazania sprawy do postępowania zwyczajnego następuje przekazanie sprawy do postępowania wojennego;
- f) postanowienie co do przekazania sprawy do postępowania wojennego przedstawia zwierzchnikowi sądowo-karnemu przewodniczący w obecności kierownika rozprawy.

Art. 404. § 1. Naczelny Wódz może zarządzić, że na obszarze objętym stanem wojennym, w czasie istnienia tego stanu, tudzież na okupowanych obszarach państwa nieprzyjacielskiego dozwolone jest prowadzenie spraw w sądach wojennych w trybie postępowania doraźnego przy zachowaniu terminów dłuższych, niż określone w art. 388 § 3 i art. 391.

§ 2. Prawo to przysługuje w czasie wojny również Ministrowi Spraw Wojskowych o ile chodzi o sądy wojskowe, w których w myśl art. 405 § 2 wprowadzono postępowanie wojenne.

Rozdział II.

Postępowanie wojenne.

Art. 495. § 1. Postępowanie wojenne, określone w rozdziale niniejszym, stosuje się do wszystkich spraw, toczących się w sądach wojennych.

§ 2. Prezydent Rzeczypospolitej może drogą zarządzenia na wniosek Ministra Spraw Wojskowych wprowadzić na czas wojny postępowanie wojenne również i w innych sądach wojskowych, na całym obszarze Państwa lub na jego części. Wprowadzone postępowanie wojenne może Prezydent Rzeczypospolitej jeszcze przed zakończeniem wojny uchylić drogą zarządzenia.

§ 3. Zarządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 406. W postępowaniu wojennym stosuje się przepisy, obowiązujące w wojskowych sądach okręgowych, ze zmianami, wskazanymi w rozdziale niniejszym.

Art. 407. § 1. Zwierzchnik sądowo-karny w sądach wojennych zarządza wszczęcie postępowania wojennego.

§ 2. Zwierzchnik sądowo-karny odmawia ścigania, jeżeli uzna, że nie ma podstaw do wszczęcia postępowania karnego, — albo też umarza dochodzenie, jeżeli wyniki dochodzenia nie dają podstawy do wszczęcia postępowania sądowego lub dalszego prowadzenia dochodzenia.

§ 3. Na zarządzenia z § 2 służy oskarżycielowi prywatnemu i pokrzywdzonemu zażalenie, które rozstrzyga ostatecznie przełożony zwierzchnika sądowo-karnego.

§ 4. Termin do zażalenia wynosi 24 godziny i jest zawity.

§ 5. W razie uwzględnienia zażalenia zwierzchnik sądowo-karny ma spowodować wszczęcie lub dalsze prowadzenie postępowania.

Art. 408. § 1. Jeżeli zwierzchnik sądowo-karny uważa, że okoliczności, przytoczone w zawiado-

mieniu lub w skardze oskarżyciela prywatnego, albo wyniki dochodzenia, przeprowadzonego przez władze i organa wymienione w art. 194, nie są lub nie byłyby wystarczającą podstawą do wniesienia aktu oskarżenia, wyznacza jednego z sędziów wojskowych dotyczącego sądu wojennego do przeprowadzenia śledztwa.

§ 2. Wyznaczony do przeprowadzenia śledztwa ma wszelkie uprawnienia wojskowego sędziego śledczego.

Art. 409. W śledztwie należy unikać wszelkiej rozwlekłości; spisywanie protokołów przesłuchania świadków jest tylko wówczas konieczne, gdy zeznanie ma doniosłe znaczenie dla sprawy a zachodzi obawa, że świadek nie stawia się na rozprawę główną z powodu przeszkód, nie dających się usunąć lub zbyt trudnych do usunięcia, albo też z powodu znacznej odległości miejsca pobytu; poza tym wystarczy sporządzenie zapisu, który świadkowi powinien być odczytany i przez niego podpisany. Przepis art. 190 § 3, 4 należy tu stosować.

Art. 410. § 1. Uprawnienia, przysługujące w toku śledztwa wojskowemu prokuratorowi okręgowemu, przysługują zwierzchnikowi sądowo-karnemu.

§ 2. Korzystając z tych uprawnień zwierzchnik sądowo-karny wydaje zarządzenia sędziemu wojskowemu, wyznaczonemu do prowadzenia śledztwa, który na zarządzenia te wydaje postanowienia.

§ 3. Postanowienia, wymienione w § 2, wychodzą na zewnątrz jako postanowienia sądu.

Art. 411. § 1. Postanowienia, do których wydania powołany jest w wojskowych sądach okręgowych poza rozprawą główną sąd wojskowy, wydaje zwierzchnik sądowo-karny.

§ 2. Postanowienia, wymienione w § 1, wychodzą na zewnątrz jako postanowienia sądu.

Art. 412. § 1. Jeżeli kodeks niniejszy nie stanowi inaczej, zażalenia na postanowienia sędziego wojskowego, wyznaczonego do przeprowadzenia śledztwa, oraz na postanowienia sądu wojennego rozstrzyga zwierzchnik sądowo-karny.

§ 2. Termin do zażalenia wynosi 24 godziny i jest zawity.

§ 3. Na zarządzenie zwierzchnika sądowo-karnego nie ma zażalenia w postępowaniu wojennym, jeżeli przepisy zawarte w rozdziale niniejszym wyraźnie nie stanowią inaczej.

Art. 413. § 1. Uprawnionym do umorzenia śledztwa jest zwierzchnik sądowo-karny.

§ 2. Na zarządzenie to służy oskarżycielowi prywatnemu i pokrzywdzonemu zażalenie, które rozstrzyga ostatecznie przełożony zwierzchnika sądowo-karnego.

§ 3. Przepis art. 407 § 4, 5 należy tu stosować.

Art. 414. § 1. Zwierzchnik sądowo-karny rozstrzyga, czy akt oskarżenia ma być złożony sądowi wojennemu.

§ 2. Zwierzchnik sądowo-karny może odroczyć złożenie sądowi wojennemu aktu oskarżenia do demobilizacji.

Art. 415. § 1. Zwierzchnik sądowo-karny zarządza złożenie sądowi wojennemu aktu oskarżenia pisemnym rozkazem, wystosowanym do jednego z podległych sobie oficerów audytorów, którego wyznaczył w danej sprawie do pełnienia czynności oskarżyciela publicznego. Wyznaczonym może być również oficer, który prowadził śledztwo.

§ 2. W razie niemożności wyznaczenia oficera audytora może być do pełnienia czynności oskarżyciela publicznego wyznaczony oficer innego korpusu osobowego.

§ 3. Oficerowi, wyznaczonemu do pełnienia czynności oskarżyciela publicznego w sądzie wojennym, przysługują w zakresie popierania aktu oskarżenia uprawnienia prokuratora wojskowego.

Art. 416. W postępowaniu wojennym wystarcza, jeżeli akt oskarżenia zawiera oznaczenie osoby oskarżonego i zarzucanego mu czynu.

Art. 417. § 1. Równocześnie z zarządzeniem złożenia sądowi wojennemu aktu oskarżenia wyznacza zwierzchnik sądowo-karny jednego z sędziów wojskowych sądu wojennego na kierownika rozprawy.

§ 2. Jeżeli celem należytej obsady sądu potrzebny jest w składzie sądzącym udział drugiego sędziego wojskowego — wyznacza tego sędziego zwierzchnik sądowo-karny, zarządzając zarazem, który z wyznaczonych sędziów wojskowych ma pełnić czynności kierownika rozprawy.

§ 3. Na kierownika rozprawy może być wyjątkowo tylko wyznaczony sędzia wojskowy, który prowadził śledztwo, jeżeli wyznaczenie innego sędziego wojskowego nie jest możliwe.

§ 4. Sędziemu wojskowemu, wyznaczonemu na kierownika rozprawy, przysługują poza rozprawą wszelkie uprawnienia, jakie w postępowaniu przed wojskowym sądem okręgowym przysługują sędziemu wojskowemu, mającemu pełnić czynności przewodniczącego.

Art. 418. § 1. Zamiast doręczenia oskarżonemu odpisu aktu oskarżenia zawiadamia go sędzia wojskowy, mający pełnić czynności kierownika rozprawy, o złożeniu sądowi wojennemu aktu oskarżenia oraz o dowodach, które mają być na rozprawie przeprowadzone. Zarazem zawiadamia go o wyznaczeniu rozprawy głównej, poucza o prawach co do przybrania lub wyznaczenia obrońcy oraz o prawie wskazania nowych dowodów w myśl art. 244, jako też o terminie określonym w § 2.

§ 2. Prośbę o wyznaczenie obrońcy z urzędu w przypadkach, gdy obrona nie jest obowiązkowa, oraz wniosek co do nowych dowodów ma oskarżony przedstawić najpóźniej w dniu następującym po zawiadomieniu go o złożeniu sądowi wojennemu aktu oskarżenia.

§ 3. Prośbę o wyznaczenie obrońcy z urzędu, gdy obrona nie jest obowiązkowa, uwzględnia się tylko w miarę możliwości.

Art. 419. § 1. W postępowaniu wojennym nie stosuje się ograniczeń co do obrońców, wymienionych w art. 67 lit. b), c) lub d).

§ 2. Do obrony z urzędu można wyznaczyć również osobę o wykształceniu prawniczym, nie posiadającą stopnia oficerskiego.

§ 3. Obrońcą z wyboru może być również osoba o wykształceniu prawniczym, nie wpisana na listę obrońców wojskowych, jeżeli zwierzchnik sądowo-karny wyrazi na to swą zgodę.

Art. 420. Pomiędzy doręczeniem oskarżonemu wezwania do rozprawy głównej a terminem rozprawy powinno upłynąć przynajmniej trzy dni, jeżeli oskarżony nie zgodził się wyraźnie na czas krótszy.

Art. 421. § 1. Uprawnienia przewodniczącego, przewidziane w postępowaniu przed wojskowym sądem okręgowym, służą w postępowaniu wojennym przewodniczącemu oraz kierownikowi rozprawy wedle zasad, określonych w § 2, 3.

§ 2. Do zakresu działania przewodniczącego należy:

- a) utrzymanie podczas rozprawy powagi, spokoju i porządku;
- b) otwarcie, zamknięcie i przerwa rozprawy oraz przewodu sądowego;
- c) zarządzanie odczytania aktu oskarżenia;
- d) udzielanie głosu oskarżycielowi, obrońcy i oskarżonemu celem wygłoszenia wywołu końcowego;
- e) zarządzanie, na wniosek kierownika rozprawy, narady sądu;
- f) zarządzanie ogłoszenia przez kierownika rozprawy wydanych podczas rozprawy orzeczeń i zarządzeń.

§ 3. Uprawnienia nie wymienione w § 2 służą kierownikowi rozprawy.

Art. 422. § 1. Rozprawa główna odbywa się przy drzwiach zamkniętych, jeżeli zwierzchnik sądowo-karny nie zarządził, że rozprawa ma się odbyć jawnie.

§ 2. W razie zarządzenia jawności można zarządzić prowadzenie rozprawy lub jej części w myśl art. 267 przy drzwiach zamkniętych tylko po uzyskaniu na to zgody zwierzchnika sądowo-karnego.

§ 3. Wolno odczytywać na rozprawie zapiski dochodzenia oraz zapiski z przesłuchania świadków, sporządzone w śledztwie.

Art. 423. § 1. Wyrok sądu wojennego ogłasza oskarżonemu kierownik rozprawy na zarządzenie przewodniczącego zaraz po jego wydaniu, przytaczając zarazem ustnie najważniejsze powody wyroku.

§ 2. Przepisu art. 311 w postępowaniu wojennym nie stosuje się.

§ 3. W terminie 5 dni od ogłoszenia wyroku kierownik rozprawy sporządza wyrok na piśmie wraz z uzasadnieniem.

§ 4. Sentencja wyroku powinna podawać również imię, nazwisko i stopień wojskowy kierownika rozprawy.

§ 5. Wyrok podpisują: przewodniczący, kierownik rozprawy i protokolant.

Art. 424. § 1. Wyrok sądu wojennego staje się prawomocnym po zatwierdzeniu go przez zwierzchnika sądowo-karnego.

§ 2. Wyrok sądu wojennego, orzekający karę śmierci, staje się prawomocnym po zatwierdzeniu go przez Naczelnego Wodza, a w obszarze warownym lub rejonie umocnionym, zamkniętym przez nieprzyjaciela — po zatwierdzeniu go przez najwyższego dowódcę w obszarze warownym lub rejonie umocnionym.

§ 3. Wyrok sądu wojskowego, w którym wprowadzono postępowanie wojenne (art. 405 § 2), orzekający karę śmierci, staje się prawomocnym po zatwierdzeniu go przez Ministra Spraw Wojskowych.

§ 4. Celem zatwierdzenia wyroku przedstawia kierownik rozprawy zwierzchnikowi sądowo-karnemu wyrok oraz akta sprawy.

§ 5. Przepisu § 2, 3, 4 nie stosuje się do wyroków, orzekających karę śmierci w postępowaniu dożywotnim. Do tych wyroków stosuje się przepisy § 1 oraz art. 403 lit. d).

Art. 425. § 1. Przed powzięciem decyzji co do zatwierdzenia wyroku skazującego zwierzchnik sądowo-karny zarządza protokolarne przesłuchanie skazanego na okoliczność, jakie zarzuty podnosi przeciw wyrokowi i czym je uzasadnia. Skazany może korzystać przy tym z pomocy obrońcy.

§ 2. Protokolarne przesłuchanie skazanego przeprowadza wyznaczony oficer, w miarę możliwości oficer audytor.

§ 3. Protokół przesłuchania dołącza się do akt sprawy.

Art. 426. § 1. Zwierzchnik sądowo-karny może zarządzić w razie potrzeby sprawdzenie okoliczności podanych przez skazanego.

§ 2. Akta dochodzenia dołącza się do akt sprawy.

Art. 427. Jeżeli zwierzchnik sądowo-karny ma do rozporządzenia sędziego wojskowego, który nie brał udziału w rozprawie głównej, powinien ponadto przed powzięciem decyzji co do zatwierdzenia wyroku zażądać od niego opinii prawnej o wyroku i dołączyć ją do akt sprawy.

Art. 428. W sposób wskazany w art. 425 do 427 należy postąpić przed skierowaniem wyroku śmierci do zatwierdzenia; zwierzchnik sądowo-karny powinien poza tym wypowiedzieć swą opinię co do ulaskawienia.

Art. 429. § 1. Zatwierdzenie wyroku następuje przez umieszczenie na nim klauzuli zatwierdzającej.

§ 2. Zatwierdzenie wyroku nie wyklucza możliwości zastosowania prawa łaski, jeżeli prawo takie zatwierdzającemu przysługuje.

§ 3. O zatwierdzeniu wyroku zawiadamia oskarżonego kierownik rozprawy bezpośrednio, lub przez jego przełożoną władzę.

Art. 430. § 1. Jeżeli zwierzchnik sądowo-karny odmawia zatwierdzenia wyroku, przedstawia go Naczelnemu Wodzowi wraz z aktami sprawy i pisemnym uzasadnieniem odmowy celem powzięcia decyzji w sprawie zatwierdzenia wyroku.

§ 2. Naczelnny Wódz, po wysłuchaniu opinii szefa sądownictwa wojennego przy Naczelnym Dowództwie, zatwierdza lub uchyla wyrok w formie zarządzenia.

§ 3. Uchylając wyrok wskazuje zarazem Naczelnny Wódz na te uchybienia, które spowodowały uchylenie wyroku.

§ 4. Uchylając wyrok może Naczelnny Wódz przenieść sprawę do właściwości innego zwierzchnika sądowo-karnego przed sądem wojennym.

§ 5. Przepisy § 2, 3, 4 odnoszą się również do przypadków, w których Naczelnemu Wodzowi, Ministrowi Spraw Wojskowych lub najwyższemu dowódcy w obszarze warownym albo w rejonie umocnionym przedłożono wyrok śmierci w myśl art. 424 § 2, 3.

Art. 431. W razie uchylenia wyroku należy przeprowadzić nową rozprawę główną, jeżeli z zarządzenia o uchyleniu wyroku nie wynika, że należy uprzednio przeprowadzić lub uzupełnić śledztwo w kierunkach, wskazanych w zarządzeniu.

Art. 432. § 1. Do spraw karnych, prowadzonych w pierwszej instancji w postępowaniu zwyczajnym, w razie przekazania ich sądom wojennym lub w razie wprowadzenia w danym sądzie postępowania wojennego w myśl art. 405 § 2, stosuje się w dalszym ciągu postępowanie wojenne.

§ 2. Wyroki sądu pierwszej instancji, które już zapadły, lecz nie stały się jeszcze prawomocne ani nie zostały przedłożone sądowi odwoławczemu wskutek założenia rewizji, stają się prawomocne z chwilą zatwierdzenia ich w myśl art. 424, bez względu na to, czy przeciw nim założono rewizję.

Art. 433. § 1. Sprawy karne, prowadzone w postępowaniu wojennym, w razie przekazania ich sądowi wojskowemu, w którym obowiązuje postępowanie zwyczajne, albo w razie uchylenia w danym sądzie postępowania wojennego, wprowadzonego w myśl art. 405 § 2 — przechodzą do postępowania zwyczajnego.

§ 2. Jeżeli w sprawie wymienionej w § 1 zapadł już wyrok, który nie został jeszcze zatwierdzony przez zwierzchnika sądowo-karnego, należy zawiadomić oskarżonego, że wyrok, jako niezatwierdzony, nie stał się prawomocny, oraz że przeciw wyrokowi temu przysługuje stronom prawo założenia rewizji. Termin do zapowiedzenia rewizji liczy się od daty powyższego zawiadomienia.

Rozdział III.

Wznowienie postępowania.

Art. 434. § 1. Wznowienie postępowania, zakończony wyrokiem prawomocnym sądu wojskowego, może nastąpić na niekorzyść oskarżonego tyl-

ko wtedy, gdy wyjdzie na jaw, że wyrok wydano pod wpływem fałszywego zeznania świadka, biegłego lub tłumacza, sfałszowania dokumentu lub dowodu rzeczowego, albo przekupstwa.

§ 2. Popełnienie przestępstwa, dającego podstawę do wznowienia postępowania w myśl § 1, powinno być ustalone wyrokiem prawomocnym, chyba że wyrok nie może zapaść z powodu ustawowych okoliczności, wyłączających wyrokowanie co do tego przestępstwa lub zawieszających postępowanie na czas nieograniczony.

Art. 435. Wznowienie postępowania, zakończonego wyrokiem prawomocnym, może nastąpić na korzyść oskarżonego z przyczyn, wskazanych w art. 434 § 1, oraz także wtedy, gdy po skazaniu ujawnią się nowe fakty lub dowody, nieznanе przedtem ani stronie, która złożyła wniosek o wznowienie, ani sądowi, stwierdzające, że skazany jest niewinny lub że go skazano za przestępstwo cięższe, niż to, które popełnił.

Art. 436. § 1. Wniosek o wznowienie postępowania na korzyść oskarżonego mogą złożyć: oskarżony, obrońca, oskarżyciel publiczny w sądzie wojskowym, oraz małżonek oskarżonego, jego krewni w linii prostej i jego bracia i siostry.

§ 2. Wznowienie postępowania na korzyść oskarżonego jest dopuszczalne bez względu na jego śmierć, wykonanie kary lub przedawnienie.

Art. 437. § 1. Wniosek o wznowienie postępowania na niekorzyść oskarżonego może złożyć tylko oskarżyciel.

§ 2. Oskarżyciel prywatny, który odstąpił od oskarżenia, nie może żądać wznowienia postępowania.

Art. 438. Wniosek o wznowienie postępowania na niekorzyść oskarżonego, nie pochodzący od oskarżyciela publicznego, powinien być podpisany przez obrońcę wojskowego.

Art. 439. O wznowieniu postępowania orzeka Najwyższy Sąd Wojskowy; w razie potrzeby Najwyższy Sąd Wojskowy może przed wydaniem orzeczenia zarządzić sprawdzenie okoliczności, wskazanych we wniosku o wznowienie postępowania.

Art. 440. § 1. W razie uwzględnienia wniosku o wznowienie postępowania Najwyższy Sąd Wojskowy uchyla wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał uchylony wyrok, lub innemu rzeczowo właściwemu sądowi wojskowemu.

§ 2. Jeżeli właściwość sądów wojskowych co do danego przestępstwa względem oskarżonego już ustała, wówczas Najwyższy Sąd Wojskowy uchylając wyrok przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi powszechnemu.

§ 3. Uchylając wyrok co do skazanego, odbywającego karę pozbawienia wolności, Najwyższy Sąd Wojskowy postanawia zarazem, czy skazany ma być zwolniony, czy też tymczasowo aresztowany.

Art. 441. Wszystkie postanowienia dotyczące wznowienia postępowania zapadają na posiedzeniu niejawnym.

Art. 442. Postępowanie wznowione toczy się według zasad ogólnych z następującymi wyjątkami:

- a) jeżeli sprawę wznowiono na korzyść oskarżonego, sąd przy ponownym rozpoznaniu sprawy nie może orzec kary surowszej niż ta, na którą oskarżonego poprzednio prawomocnie skazano;
- b) jeżeli postępowanie wznowione na korzyść oskarżonego toczy się po jego śmierci lub jeżeli oskarżony jest umyślowo chory, sąd wyznacza do obrony jego praw obrońcę z urzędu, o ile wnioskodawca sam nie ustanowił obrońcy.

Art. 443. § 1. Wznowienie umorzonego postępowania sądowego w sprawie, w której nie zapadł wyrok, następuje tylko na wniosek prokuratora wojskowego na mocy postanowienia wojskowego sądu okręgowego, jeżeli przedawnienie ścigania jeszcze nie zaszło, a prokurator wojskowy przytoczy nowe, poprzednio mu nieznanе fakty lub dowody, rokujące możliwość wykazania winy oskarżonego.

§ 2. W sądach wojennych wznowienie umorzonego postępowania sądowego w sprawie, w której nie zapadł wyrok, zarządza zwierzchnik sądowo-karny.

Rozdział IV.

Postępowanie w sprawach karno-administracyjnych.

Art. 444. § 1. Osoba podlegająca sądownictwu wojskowemu, której wymierzono karę w trybie postępowania karno-administracyjnego, może zwrócić się, w terminie zawitym siedmiodniowym od daty ogłoszenia orzeczenia, do władzy administracyjnej z żądaniem skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego; termin siedmiodniowy liczy się od daty doręczenia, jeżeli orzeczenie należało doręczyć.

§ 2. Jeżeli osoba, której karę wymierzono, jest niepełnoletnia lub ubezwłasnowolniona, żądanie w terminie, biegnącym dla tej osoby, może złożyć także ojciec, matka, małżonek, opiekun lub kurator.

§ 3. W razie odmowy przyjęcia żądania, wymienionego w § 1, 2, można w ciągu trzech dni od zawiadomienia o odmowie złożyć żądanie skierowania sprawy do właściwego sądu wojskowego celem rozpatrzenia powodów odmowy. Żądanie to można złożyć wprost do sądu.

§ 4. O przywróceniu terminu, wymienionego w § 1, 2, orzeka właściwy sąd wojskowy.

Art. 445. § 1. W razie złożenia żądania, wymienionego w art. 444 § 1, 2, orzeczenie władzy administracyjnej nie ulega wykonaniu, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej.

§ 2. Władza administracyjna, jeżeli nie cofnie swego orzeczenia, przesyła akta sądowi wojskowemu.

§ 3. Orzeczenie władzy administracyjnej zastępuje w postępowaniu sądowym akt oskarżenia.

Art. 446. Sprawę rozpoznaje właściwy wojskowy sąd okręgowy lub sąd wojenny.

Art. 447. Sędzia wojskowy, stojący na czele sądu, zwraca akta władzy administracyjnej celem wydania stosownych zarządzeń, jeśli żądanie skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego postawiła osoba nieuprawniona, lub też jeżeli przy zgłoszeniu tego żądania nie zachowano terminu, określonego w art. 444 § 1.

Art. 448. Jeżeli strona wskutek odmówienia przez władzę administracyjną przyjęcia żądania, wymienionego w art. 444 § 1, 2, zażąda od sądu rozpoznania powodów odmowy, lub też jeżeli równocześnie ze złożeniem spóźnionego żądania skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego zgłosi wniosek o przywrócenie terminu, sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, kieruje sprawą na posiedzenie niejawnie sądu, a w postępowaniu wojennym — do zwierzchnika sądowo-karnego, celem rozstrzygnięcia.

Art. 449. Sąd wojskowy rozpoznaje sprawę na rozprawie według przepisów, obowiązujących w postępowaniu przed wojskowym sądem okręgowym, względnie w postępowaniu wojennym, ze zmianami wskazanymi w rozdziale niniejszym.

Art. 450. Do czasu rozpoczęcia postępowania dowodowego oskarżony może cofnąć żądanie skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego. W tym przypadku orzeczenie władzy administracyjnej staje się prawomocne.

Art. 451. Sąd postanawia według swego uznania, których świadków i biegłych przesłucha na rozprawie, pod przysięgą lub bez zaprzysiężenia, a których zeznania będą odczytane. Sędzia wojskowy, mający pełnić czynności przewodniczącego, może zarządzić jeszcze przed rozprawą potrzebne przesłuchania.

Art. 452. Wolno odczytywać na rozprawie zapiski dochodzenia i inne części akt postępowania administracyjnego.

Art. 453. Sąd nie jest związany wymiarem kary, oznaczonym w orzeczeniu władzy administracyjnej.

Art. 454. Założenie rewizji nie wstrzymuje wykonania kary, z wyjątkiem kary pozbawienia wolności.

KSIĘGA X.

KOSZTY SĄDOWE.

Art. 455. Koszty postępowania karnego w sprawach należących do właściwości sądów wojskowych ponosi Skarb Państwa.

Art. 456. Koszty obrońcy z wyboru i pełnomocnika ponosi strona, która go ustanowiła.

Art. 457. Należności żołnierzy w czynnej służbie wojskowej, wzywanych w charakterze oskarżonych, świadków, biegłych lub tłumaczy w wojskowym postępowaniu karnym, albo też powołanych do współdziałania w tym postępowaniu, określają przepisy, wydane przez Ministra Spraw Wojskowych.

Art. 458. Świadkowie, biegli lub tłumacze, nie będący żołnierzami w czynnej służbie wojskowej, mają w wojskowym postępowaniu karnym prawo do należności w wysokości i wedle zasad, obowiązujących w postępowaniu karnym przed sądami powszechnymi.

Art. 459. Jeżeli świadek lub biegły niesłusznie odmawia złożenia zeznań, opinii lub przysięgi, nie ma prawa do żadnych należności.

Art. 460. § 1. Świadkowie, biegli i tłumacze powinni zażądać wynagrodzenia niezwłocznie po wykonaniu swego obowiązku, a jeżeli byli wezwani na rozprawę, to najpóźniej nazajutrz po jej zamknięciu.

§ 2. Osoby, które nie zgłosiły żądania w terminie powyższym, tracą prawo do wynagrodzenia.

Art. 461. Żołnierzom w czynnej służbie wojskowej nie przysługuje prawo do żadnego wynagrodzenia za pełnienie czynności obrońcy. Inne ich należności określają przepisy wymienione w art. 457.

Art. 462. § 1. Obrońcy z urzędu, nie pozostającym w czynnej służbie wojskowej, zwraca się na żądanie konieczne, rzeczywiście poniesione, wydatki w gotówce.

§ 2. Żądanie powinno być zgłoszone w terminie, określonym w art. 460, pod rygorem utraty prawa.

KSIĘGA XI.

ODSZKODOWANIE ZA NIESŁUSZNE SKAZANIE LUB OSKARŻENIE.

Art. 463. Uprawnienie do odszkodowania od Skarbu Państwa za niesłuszne skazanie przez sąd wojskowy przysługuje w tych przypadkach i w tych granicach, w których uprawnienia takie przewidują przepisy obowiązujące w sądach powszechnych.

Art. 464. Powołanym do przyznania odszkodowania za niesłuszne skazanie jest Najwyższy Sąd Wojskowy, jeżeli właściwość sądów wojskowych w sprawie o dotyczące przestępstwo nadal jest uzasadniona, jeżeli zaś właściwość sądu wojskowego co do danego przestępstwa już ustała — właściwy sąd powszechny.

Art. 465. § 1. Żądanie odszkodowania zgłosić można w terminie zawitym trzech miesięcy od dnia prawomocności orzeczenia, dającego podstawę do odszkodowania.

§ 2. Jeżeli osoba uprawniona do żądania odszkodowania zmarła w ciągu terminu, wskazanego w § 1, lub — zgłosiwszy żądanie w tym terminie — zmarła przed prawomocnym ukończeniem postępowania o odszkodowanie, to małżonek, dzieci i rodzice zmarłego żądać mogą odszkodowania w przysługujących im granicach w terminie zawitym trzech miesięcy od śmierci uprawnionego.

Art. 466. Żądanie zgłosić należy w sądzie, wymienionym w art. 464.

Art. 467. § 1. Najwyższy Sąd Wojskowy orzeka o odszkodowaniu na posiedzeniu niejawnym w formie postanowienia, po sprawdzeniu w razie potrzeby okoliczności faktycznych. Przepis art. 232 § 1, 2, 3, stosuje się odpowiednio.

§ 2. Po ukończeniu dochodzenia należy dać uprawnionemu możliwość oświadczenia się na piśmie lub do protokołu.

Art. 468. Roszczenia o odszkodowanie, należne oskarżonemu według przepisów, obowiązujących w sądach powszechnych, od oskarżyciela prywatnego lub pokrzywdzonego za doznaną krzywdę materialną lub moralną wskutek fałszywego oskarżenia lub używania nieuczciwych środków w celu uzyskania wyroku skazującego — może oskarżony dochodzić drogą powództwa przed sądem powszechnym.

KSIEGA XII.

POSTĘPOWANIE W PRZYPADKU ZAGINIĘCIA LUB ZNISZCZENIA AKT.

Art. 469. Jeżeli poszczególny dokument lub całe akta sprawy, będącej w toku, zaginęły lub uległy zniszczeniu, to akt przypadły zastępuje się zaświadczeniem odpisem.

Art. 470. Sąd wojskowy wzywa osoby posiadające odpis przypadłego aktu do złożenia go sądowi, a w razie potrzeby zarządza jego odebranie. Przepisy art. 112 do 125 stosuje się odpowiednio. Na żądanie odpis zwraca się stronie po sporządzeniu z niego odpisu.

Art. 471. Jeżeli nie ma zaświadczonego odpisu, sąd wojskowy wzywa strony do złożenia w terminie oznaczonym wniosków co do treści przypadłego aktu oraz co do sposobów jego odtworzenia.

Art. 472. Wraz z wnioskami wskazanymi w art. 471 strony składają sądowi posiadane na poparcie wniosku dowody, jako to: odpisy prywatne, wezwania sądowe, natatki prokuratorów, obrońców i innych uczestników procesu.

Art. 473. § 1. Po upływie terminu, wyznaczonego w myśl art. 471, sąd wojskowy na posiedzeniu niejawnym postanawia, czy i w jaki sposób należy odtworzyć akt przypadły.

§ 2. Na to postanowienie służy zażalenie.

Art. 474. Przy odtwarzaniu przypadłego aktu można przesłuchać sędziów, prokuratorów, obrońców i inne osoby, które uczestniczyły w postępowaniu.

KSIEGA XIII.

WYDAWANIE PRZESTĘPCÓW.

Art. 475. Przy wydawaniu przestępców stosuje się przepisy rozdziału niniejszego, jeżeli umowa międzynarodowa nie stanowi inaczej.

Art. 476. § 1. Z wnioskiem o wydanie osoby, przebywającej za granicą, sąd wojskowy zwraca się do Ministra Spraw Wojskowych przez Naczelnego Prokuratora Wojskowego.

§ 2. Do wniosku należy dołączyć:

- a) jeżeli chodzi o osobę, przeciwko której wydany jest już prawomocny wyrok skazujący — odpis wyroku z zaświadczeniem prawomocności;
- b) w innych przypadkach — odpis postanowienia o tymczasowym aresztowaniu oraz opis przestępstwa z przedstawieniem okoliczności faktycznych i przytoczeniem odpowiednich przepisów karnych.

§ 3. Nadto należy w miarę możliwości dołączyć fotografię i inne dane, pozwalające ustalić tożsamość osoby, której wydania się żąda, oraz podać jej przynależność państwową.

§ 4. Czas trwania aresztu tymczasowego, przepisany w art. 140 i 141, liczy się od chwili przejęcia aresztowanego przez władze polskie na obszarze Państwa.

Art. 477. W przypadkach nagłych sąd lub prokurator wojskowy może zwrócić się bezpośrednio do właściwej władzy zagranicznej z wnioskiem o tymczasowe aresztowanie osoby, której wydania się żąda; powinien jednak zawiadomić o tym jednocześnie Ministra Spraw Wojskowych przez Naczelnego Prokuratora Wojskowego z dołączeniem wniosku o wydanie.

Art. 478. § 1. Jeżeli chodzi o przestępstwo zagrożone karą śmierci, a państwo obce wydało przestępcę z zastrzeżeniem, że względem wydanego nie będzie zastosowana kara śmierci, sąd w razie skazania wymierza zamiast kary śmierci karę więzienia dożywotniego.

§ 2. Jeżeli zaś z tym samym zastrzeżeniem państwo obce wydało osobę, skazaną prawomocnie na karę śmierci, wojskowy sąd okręgowy na posiedzeniu niejawnym poweźmie postanowienie, zmieniające karę w myśl § 1.

Art. 479. § 1. Jeżeli osoba wydana była oskarżona o kilka przestępstw, a państwo obce wydało ją z zastrzeżeniem ścigania tylko za niektóre z tych przestępstw, to postępowanie karne może obejmować tylko te przestępstwa, a co do innych powinno być zawieszane.

§ 2. Jeżeli przeciw takiej osobie zapadł już wyrok prawomocny, obejmujący kilka przestępstw,

wówczas sąd, który wydał wyrok, uchyli wyrokiem orzeczenie o karze i wymierzy karę tylko za przestępstwa, objęte zezwoleniem na wydanie.

§ 3. Postępowanie, zawieszona w myśl § 1, może być podjęte, jeżeli oskarżony z własnej winy nie opuści granic Polski w terminie dwóch miesięcy, lub jeśli, opuściwszy je, powrócił. Termin liczy się od daty prawomocnego ukończenia postępowania w sprawie o przestępstwo, objęte zezwoleniem na wydanie, a w razie skazania — od odbycia kary. W przypadku, przewidzianym w § 2, sąd ograniczy się do wydania orzeczenia o karze.

§ 4. Wydając orzeczenie o karze, sąd nie może orzec kary surowszej, od wymierzonej oskarżonemu poprzednio za dane przestępstwo.

CZĘŚĆ DRUGA.

POSTĘPOWANIE WYKONAWCZE.

DZIAŁ I.

Wykonywanie kar.

Rozdział I.

Przepisy ogólne.

Art. 480. § 1. Jeżeli kodeks niniejszy nie stanowi inaczej, kary, orzeczone przez sądy lub władze administracyjne co do żołnierzy, pozostających w czynnej służbie wojskowej, wykonywają władze wojskowe bez względu na to, kiedy przestępstwo popełniono lub karę orzeczono.

§ 2. Kary, orzeczone przez sądy wojskowe co do innych osób, podlegających właściwości sądów wojskowych, z wyjątkiem kary śmierci, wykonywają władze cywilne.

Art. 481. § 1. Wykonanie kary pozbawienia wolności, prócz kary aresztu wojskowego, oraz wykonanie kary grzywny przechodzi na władze cywilne w przypadkach rozwiązania stosunku służby czynnej, z wyjątkiem przeniesienia w stan nieczynny.

§ 2. Minister Spraw Wojskowych może zezwolić na prośbę skazanego na wykonanie kary pozbawienia wolności w wojskowym zakładzie karnym co do żołnierza w rezerwie, popolitym ruszeniu lub w stanie spoczynku.

Art. 482. Wyrok wykonywa się zasadniczo natychmiast po uprawomocnieniu się.

Art. 483. § 1. Prócz przypadków, w których kodeks niniejszy przewiduje odroczenie i przerwę wykonania kary, może Najwyższy Sąd Wojskowy w związku z założeniem rewizji od prawomocnego wyroku sądu wojskowego lub w związku z wnioskiem o wznowienie postępowania karnego na korzyść skazanego postanowić wstrzymanie wykonania kary do czasu rozpoznania rewizji lub wniosku o wznowienie.

§ 2. Z chwilą uchylenia wyroku z powodu uwzględnienia rewizji, wymienionej w § 1, lub wniosku o wznowienie postępowania karnego, wykonanie kary ustaje a skazanego należy zwolnić, jeżeli sąd nie zarządził tymczasowego aresztowania.

§ 3. W związku z wnioskiem o wznowienie postępowania karnego na korzyść skazanego może również zwierzchnik sądowo-karny zarządzić tymczasowe wstrzymanie wykonania kary aż do wydania postanowienia w tej sprawie w myśl § 1 przez Najwyższy Sąd Wojskowy.

Art. 484. § 1. Wykonanie kar, orzeczonych przez wojskowy sąd rejonowy, lub przez wojskowy sąd okręgowy jako odwoławczy, zarządza oficer sądowy.

§ 2. Wykonanie kar, orzeczonych przez sąd wojenny, zarządza zwierzchnik sądowo-karny.

§ 3. Wykonanie innych kar zarządza wojskowy prokurator okręgowy.

§ 4. Jeżeli sąd, który orzekł karę, już nie istnieje, wykonanie kary zarządza prokurator wojskowy przy tym sądzie wojskowym lub zwierzchnik sądowo-karny przed tym sądem wojennym, który przejął sprawy tego sądu.

Art. 485. § 1. Odpis wyroku przesyła sąd natychmiast po jego uprawomocnieniu się, z oznaczeniem dnia prawomocności wyroku, władzy, do której należy zarządzenie wykonania kary.

§ 2. O wykonanie kar, orzeczonych przez sąd powszechny lub przez władze administracyjne, zwracają się władze powołane do zarządzenia wykonania tych kar do wojskowego prokuratora okręgowego, stosując odpowiednio przepis § 1.

Art. 486. § 1. Celem wykonania kary wojskowy prokurator okręgowy daje zlecenia władzom więziennym, bezpieczeństwa i innym. Jeżeli skazany ma przynależność służbową do jednostki wojskowej (formacji, zakładu, urzędu), zaogupującej na obszarze działania innego wojskowego sądu okręgowego (sądu admirałskiego) lub też przebywa na obszarze działania innego wojskowego sądu okręgowego (sądu admirałskiego) — wojskowy prokurator okręgowy zwraca się do wojskowego prokuratora okręgowego, urzędującego na obszarze działania danego sądu, o wydanie odpowiednich zleceń.

§ 2. Wydając władzom więziennym polecenie wykonania kary, wojskowy prokurator okręgowy przesyła im odpis wyroku.

§ 3. Oficer sądowy przy wykonaniu kary stosuje odpowiednio przepis § 1, 2.

§ 4. Przepis § 1, 2 stosuje się odpowiednio przy wykonywaniu kar orzeczonych przez sąd wojenny.

Art. 487. § 1. Koszty wykonania kary przez władze wojskowe, prócz kosztów wykonania kary grzywny, ponosi Skarb Państwa.

§ 2. Koszty wykonania kary grzywny ponosi skazany, a w razie ich nieściągłości — Skarb Państwa.

§ 3. Koszty wykonania kary grzywny obejmują wynagrodzenie urzędnika egzekucyjnego za wszystkie jego czynności podług taksy oraz koszty ogłoszeń, przejazdów i przesyłek pieniężnych.

Art. 488. Wszelkie wątpliwości co do wykonania kary, a w szczególności co do jej obliczenia, rozstrzyga sąd lub władza administracyjna, które w pierwszej instancji karę orzekły.

Art. 489. § 1. Jeżeli miejsce pobytu skazanego jest nieznane, władza wojskowa, powołana do wykonania wyroku, zarządza poszukiwanie skazanego przez władze i organa wojskowe lub policję państwową.

§ 2. Rozesłanie listów gończych za skazanym, który się ukrywa, zarządza władza wykonywająca wyrok.

§ 3. W razie ucieczki z wojskowego zakładu karnego listy gończe może rozesłać również komendant zakładu.

Art. 490. Minister Spraw Wojskowych może zarządzić prowadzenie w wojsku rejestracji skazanych i wydać przepisy o sposobie prowadzenia tej rejestracji.

Rozdział II.

Wykonywanie kary śmierci.

Art. 491. § 1. Karę śmierci wykonywa się przez rozstrzelanie.

§ 2. Wykonanie kary śmierci może nastąpić dopiero po decyzji Prezydenta Rzeczypospolitej, że nie korzysta z prawa łaski.

§ 3. Jeżeli przeciwko wyrokowi wojskowego sądu okręgowego, orzekającemu karę śmierci, nie założono rewizji, wojskowy sąd okręgowy przesyła niezwłocznie akta sprawy Ministrowi Spraw Wojskowych przez Naczelnego Prokuratora Wojskowego celem uzyskania decyzji Prezydenta Rzeczypospolitej w kwestii skorzystania z prawa łaski.

§ 4. W sposób wskazany w § 3 postępuje również Najwyższy Sąd Wojskowy, jeżeli wyrok, wydany przez Najwyższy Sąd Wojskowy, albo wyrok wojskowego sądu okręgowego, który wskutek orzeczenia Najwyższego Sądu Wojskowego stał się prawomocny, opiewa na karę śmierci.

Art. 492. § 1. Karę śmierci wykonywa się niepublicznie.

§ 2. Przy wykonywaniu kary śmierci powinien być obecny prokurator wojskowy, protokolant, lekarz, komendant więzienia oraz o ile możliwości duchowny wyznania, do którego należy skazany. Poza tym może być obecny obrońca, którego o terminie stracenia należy zawiadomić.

§ 3. Z przebiegu wykonania kary śmierci sporządza się protokół.

Art. 493. § 1. Wykonanie kary śmierci na chorych obłożnie i na chorych umyślowo odracza się do czasu ich wyzdrowienia.

§ 2. Wykonanie kary śmierci na kobietach brzemiennych odracza się do upływu trzech miesięcy po rozwiązaniu, jeżeli dziecko pozostaje przy życiu.

Art. 494. § 1. Karę śmierci wykonywa się zasadniczo nazajutrz rano po dniu, w którym zawiadomiono skazanego o decyzji Prezydenta Rzeczypospolitej, że nie skorzystał z prawa łaski. O decyzji zawiadamia skazanego sędzia wojskowy stojący na czeluście sądu w obecności prokuratora wojskowego i protokolanta.

§ 2. Skazanemu zapewnia się udzielenie pociechy religijnej przez duchownego jego wyznania. Ponadto należy zezwolić na widzenie się ze skazanym członkom jego rodziny oraz tym osobom, z którymi chciałby się widzieć skazany przed wykonaniem wyroku.

§ 3. Kary śmierci nie wykonywa się w niedzielę lub święto, ani też w taki dzień, który jest dniem świątecznym wedle wyznania skazanego.

Art. 495. § 1. W postępowaniu wojennym nie stosuje się przepisu art. 491 § 2. Wyrok śmierci wydany w tym postępowaniu wykonuje się po uprawnieniu się wyroku; prośba o ułaskawienie nie wstrzymuje wykonania wyroku.

§ 2. W postępowaniu doraźnym przed wojskowym sądem okręgowym lub sądem wojennym nie stosuje się przepisu art. 494 § 1 i 3. Wyrok śmierci wykonywa się po upływie odpowiedniego czasu pozostawionego skazanemu na przygotowanie się na śmierć, z reguły do dwóch godzin po zawiadomieniu skazanego o decyzji Prezydenta Rzeczypospolitej, względnie po ogłoszeniu zatwierdzonego wyroku sądu wojennego.

Rozdział III.

Wykonywanie kar pozbawienia wolności.

A. Przepisy ogólne.

Art. 496. § 1. Kary pozbawienia wolności wykonywają władze wojskowe w wojskowych zakładach karnych, przewidzianych organizacją wojska, jeżeli kodeks niniejszy nie stanowi inaczej.

§ 2. W czasie wojny i mobilizacji wykonanie przez władze wojskowe kar pozbawienia wolności nastąpić może również w więzieniach powszechnych, oddanych do dyspozycji Ministra Spraw Wojskowych.

Art. 497. § 1. Uprawnienia i obowiązki odbywających kary pozbawienia wolności, jeżeli nie są unormowane w kodeksie niniejszym, oraz przepisy porządkowe, obowiązujące w zakładach przeznaczonych do odbywania tych kar, łącznie z karami porządkowymi z powodu naruszenia tych przepisów, określa wojskowy regulamin więzienny, wydany przez Ministra Spraw Wojskowych.

§ 2. Regulamin ten określi również warunki użycia broni przez wartowników w stosunku do osób, umieszczonych w wojskowych zakładach karnych.

Art. 498. § 1. Skazanemu aresztowanemu zalicza się na poczet kary czas pozbawienia wolności po ogłoszeniu wyroku sądu I instancji, jeżeli skazany nie założył rewizji od wyroku lub ją cofnął, albo jeżeli założona przez niego rewizja została w całości lub częściowo uwzględniona.

§ 2. Na poczet kary zalicza się skazanemu aresztowanemu również czas od prawomocności wyroku aż do zarządzenia wykonania kary.

§ 3. Na poczet kary pozbawienia wolności, orzeczonej po wznowieniu postępowania karnego lub po uchyleniu wyroku w następstwie rewizji od prawomocnego orzeczenia sądu wojskowego, zalicza się czas kary pozbawienia wolności odbytej przez skazanego na podstawie wyroku uchylonego.

§ 4. Na poczet kary łącznej zalicza się czas kary pozbawienia wolności, odbytej przez skazanego przed wymierzeniem kary łącznej za przestępstwo objęte karą łączną.

§ 5. Zaliczenie w przypadkach, wymienionych w § 3 i 4, następuje wedle norm, określonych przy wymierzeniu kary łącznej w art. 31 § 3 kodeksu karnego i w art. 30 kodeksu karnego wojskowego.

Art. 499. Prokuratorzy wojskowi wykonywają nadzór nad legalnością i prawidłowym wykonywaniem kar pozbawienia wolności (nadzór penitencjarny).

Art. 500. § 1. Zakłady, przeznaczone do wykonywania kar pozbawienia wolności, służą również do pomieszczenia w nich osób zatrzymanych i tymczasowo aresztowanych, podlegających właściwości sądów wojskowych, oraz innych osób, do których zastosowano areszt na podstawie kodeksu niniejszego.

§ 2. Minister Spraw Wojskowych w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości może zarządzić, że w wojskowych zakładach karnych będą pomieszczone także osoby zatrzymane lub tymczasowo aresztowane, nie podlegające właściwości sądów wojskowych.

§ 3. W przypadkach nie cierpiących zwłoki zarządzenie z § 2 może wydać warunkowo także wojskowy prokurator okręgowy, do czasu uzyskania decyzji Ministra Spraw Wojskowych.

Art. 501. § 1. Przyjęcie do wojskowego zakładu karnego może nastąpić tylko na podstawie pisemnego nakazu, wydanego przez prokuratora wojskowego lub sąd.

§ 2. W razie dostawienia zatrzymanego lub tymczasowo aresztowanego do wojskowego zakładu karnego przez inną władzę, należy dostawionego przyjąć, oddając go jednak bezzwłocznie do rozporządzenia wojskowego prokuratora okręgowego lub oficera sądowego, celem wydania nakazu przyjęcia w myśl § 1 lub zwolnienia.

Art. 502. § 1. Przyjęci do wojskowego zakładu karnego podlegają rewizji osobistej. Pieniądze, kosztowności i inne przedmioty, które są zbędne lub niepożądane podczas pobytu w zakładzie, odbiera się na przechowanie.

§ 2. Sposób przeprowadzania rewizji, spisywania odbieranych rzeczy i przechowywania ich, określa wojskowy regulamin więzienny.

Art. 503. Przyjęty do wojskowego zakładu karnego powinien być w ciągu 24 godzin poddany badaniu lekarskiemu.

Art. 504. W razie śmierci przyjętego do wojskowego zakładu karnego należy natychmiast wezwać lekarza celem stwierdzenia śmierci i jej przyczyny. Stwierdzenie to następuje w osobnym protokole, który komendant zakładu najdalej do 24 godzin wysyła do wojskowego prokuratora okręgowego, odpis zaś do Ministerstwa Spraw Wojskowych. Bez zezwolenia wojskowego prokuratora okręgowego nie wolno pogrzebać zmarłego.

Art. 505. § 1. Do osób przyjętych do wojskowego zakładu karnego stosuje się prócz kar, przewidzianych dla nich przez wojskowe przepisy dyscyplinarne, kary porządkowe, przewidziane w wojskowym regulaminie więziennym.

§ 2. Zażalenia wnoszone przez odbywających karę pozbawienia wolności na decyzje i postąpienia komendanta wojskowego zakładu karnego rozpatruje ostatecznie wojskowy prokurator okręgowy.

Art. 506. § 1. Recydywistów, przestępców nałogowych i zawodowych oraz takich, którzy popełnili przestępstwo ze szczególnie niskich pobudek albo którzy wpływem swoim mogliby oddziaływać demoralizująco, nie wolno osadzać w celach wspólnych z osobami, nie należącymi do tych kategorii.

§ 2. Oficerów i podoficerów nie wolno osadzać wspólnie, ani wspólnie z osobami innych kategorii.

§ 3. Osób, odbywających kary aresztu, twierdzy lub aresztu wojskowego oraz zatrzymanych i tymczasowo aresztowanych, nie wolno osadzać wspólnie z odbywającymi karę więzienia.

§ 4. Skazanych tylko za przestępstwa wojskowe nie wolno osadzać wspólnie ze skazanymi za przestępstwa pospolite, popełnione z niskich pobudek.

Art. 507. § 1. Przy wyznaczaniu poszczególnym osobom miejsc w celach wspólnych należy w miarę możliwości uwzględniać ich wiek, rodzaj przestępstwa i kary, stopień wojskowy oraz poziom moralny i umysłowy.

§ 2. Ukaranych po raz pierwszy należy w miarę możliwości umieszczać wspólnie w celach, oddzielnie od ukaranych ponownie.

Art. 508. § 1. Umieszczenie w celi jednoosobowej lub wspólnej zależy, w granicach obowiązujących

przepisów, od decyzji komendanta wojskowego zakładu karnego, powziętej na podstawie akt ukaranych, po uwzględnieniu charakteru przestępstwa oraz cech osobistych ukaranego.

§ 2. W szczególności umieszczenie w celi jednoosobowej może nastąpić wówczas, gdy odosobnienie jest wskazane ze względu na osobę ukaranego, bezpieczeństwo, porządek lub wpływ na innych odbywających karę, a przede wszystkim w stosunku do osób niebezpiecznych, zdradzających chęć ucieczki lub wyjątkowo zdemoralizowanych.

Art. 509. § 1. Umieszczenie w celi jednoosobowej nie jest dopuszczalne, jeżeli według opinii lekarskiej może być ono niebezpieczne dla stanu zdrowia odbywającego karę.

§ 2. Osadzeni w celach jednoosobowych ulegają stałej obserwacji władz wojskowego zakładu karnego.

B. Kara więzienia.

Art. 510. Karę więzienia wykonywa się w przeznaczonych do tego celu wojskowych zakładach karnych.

Art. 511. § 1. Żołnierze, odbywający karę więzienia, mają być poddani intensywnemu szkoleniu wojskowemu w kierunku wyrobienia w nich poczucia dyscypliny wojskowej, pogłębienia znajomości służby i obowiązków żołnierza oraz rozwinięcia ich sprawności fizycznej.

§ 2. Jako środki wychowawczo-poprawcze stosuje się do odbywających karę więzienia również działalność kulturalno-oświatową, polegającą na zwalczaniu analfabetyzmu, rozszerzaniu horyzontu umysłowego więźniów i rozwijaniu ich poczucia obywatelskiego, oraz opiekę duchową mającą podnieść ich poziom etyczny.

Art. 512. § 1. Odbywających karę więzienia można zająć odpowiednią pracą na potrzeby administracji wojskowego zakładu karnego lub na inne potrzeby administracji wojskowej.

§ 2. Do prac na potrzeby administracji wojskowej można wyjątkowo używać więźniów także poza obrębem wojskowych zakładów karnych, jeżeli nie ma obawy ucieczki.

§ 3. O niezdolności więźnia do pracy lub pewnego rodzaju pracy decyduje komendant wojskowego zakładu karnego na podstawie opinii lekarza.

Art. 513. § 1. Więźniom wolno na podstawie zezwolenia, w granicach, zakreślonych wojskowym regulaminem więziennym, przyjmować odwiedziny oraz otrzymywać żywność i inne przedmioty tudzież prowadzić korespondencję.

§ 2. Praw wymienionych w § 1 można więźnia pozbawić czasowo w drodze kary porządkowej.

§ 3. Zezwoleń wymienionych w § 1 udziela komendant wojskowego zakładu karnego, jeżeli zaś przeciw więźniowi toczy się postępowanie karne — właściwe władze sądowe lub prokuratorskie.

§ 4. Korespondencja więźniów, wysyłana i odbierana, podlega kontroli władz, wymienionych w § 3.

C. Kara aresztu.

Art. 514. § 1. Skazani na karę aresztu odbywają karę w wojskowych zakładach karnych w pomieszczeniach, specjalnie w tym celu wyodrębnionych.

§ 2. Jeżeli miejscowe warunki na to nie pozwalają, należy ich osadzić zasadniczo wspólnie w celach, oddzielnie od osób, odbywających inne kary.

Art. 515. § 1. Do odbywających karę aresztu stosuje się odpowiednio przepisy art. 511, 512 § 1, 3 i art. 513.

§ 2. Wojskowy regulamin więzienny określi, jakie dalsze uprawnienia prócz tych, z których mogą korzystać odbywający karę więzienia, przysługują odbywającym karę aresztu i w jakich warunkach.

Art. 516. § 1. Skazani na karę aresztu domowego odbywają ją wedle przepisów, obowiązujących w sądownictwie powszechnym.

§ 2. Władza zarządzająca wykonanie kary może zlecić nadzór nad jej wykonaniem również organom wojskowej służby bezpieczeństwa.

D. Kara twierdzy.

Art. 517. Skazani na karę twierdzy odbywają karę w pomieszczeniach, wyznaczonych specjalnie do odbywania tej kary.

Art. 518. § 1. Odbywający karę twierdzy podlegają szkoleniu wojskowemu w obrębie pomieszczeń, w których odbywają karę, bądź też — oddzielnie od żołnierzy nie odbywających kary — poza tym obrębem.

§ 2. Wojskowy regulamin więzienny określi, w jakich warunkach i w jakim rozmiarze może być zezwolone odbywającym karę twierdzy czasowe opuszczenie pomieszczeń, w których odbywają kary, oraz unormuje inne uprawnienia, z których mogą korzystać odbywający karę twierdzy.

§ 3. Do odbywających karę twierdzy stosuje się odpowiednio przepis art. 513.

Art. 519. W przypadku przejścia wykonania kary twierdzy na władze cywilne, wykonywają ją te władze według przepisów o wykonywaniu kary aresztu w więzieniach powszechnych.

E. Areszt wojskowy.

Art. 520. § 1. Areszt wojskowy zwykły odbywają oficerowie w swoim mieszkaniu (kabinie). Podczas odbywania tego aresztu nie wolno oficerowi opuszczać mieszkania (kabiny), ani przyjmować odwiedziny.

§ 2. Inne osoby odbywają areszt wojskowy zwykły pod zamknięciem w pomieszczeniach, wyznaczonych do odbywania kary aresztu wojskowego.

Art. 521. § 1. Areszt wojskowy obostrzony odbywają oficerowie pod zamknięciem w odosobnieniu, w przeznaczony do tego celu izbie (kabinie).

§ 2. Inne osoby odbywają areszt wojskowy obostrzony pod zamknięciem w ten sposób, że skazany otrzymuje twarde łóżko oraz, jako pożywienie, chleb i wodę. Obostrzenia te odpadają czwartego, ósmego i dwunastego dnia, następnie zaś co trzeci dzień.

Art. 522. Jeżeli stan zdrowia skazanego nie pozwala na odbywanie kary aresztu wojskowego obostrzonego, stosuje się areszt wojskowy zwykły. Czas trwania wymierzonej kary nie ulega skutek tego przedłużeniu.

Art. 523. Minister Spraw Wojskowych — a na obszarze objętym stanem wojennym Naczelny Wódz, określa sposób odbywania kary aresztu wojskowego w czasie wojny.

F. Odroczenia i przerwa wykonania kar pozbawienia wolności.

Art. 524. § 1. Wykonanie kary pozbawienia wolności w przypadku choroby umysłowej lub ciężkiej choroby fizycznej skazanego, pozostającego na wolności, odracza się do czasu wyzdrowienia.

§ 2. Za ciężką chorobę fizyczną należy uznać w szczególności taki stan cielesny skazanego, przy którym wykonywanie kary pozbawienia wolności mogłoby bezpośrednio zagrażać jego życiu, albo nie dałoby się pogodzić z urządzeniami istniejącymi w wojskowym zakładzie karnym.

Art. 525. Wykonanie kary pozbawienia wolności może być odroczone:

- a) jeżeli względy służbowe tego wymagają, albo
- b) na prośbę skazanego — jeżeli natychmiastowe wykonanie kary pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny skutki zbyt ciężkie.

Art. 526. § 1. Wykonanie kary pozbawienia wolności w przypadku choroby umysłowej skazanego przerywa się do czasu wyzdrowienia.

§ 2. Jeżeli stan zdrowia skazanego albo bardzo poważne względy materialne lub rodzinne tego wymagają, albo też jeżeli zachodzą inne bardzo ważne powody, można udzielić przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności. Przerwę można każdej chwili odwołać.

Art. 527. § 1. Odroczenia lub przerwy wykonania kary pozbawienia wolności, nie przenoszącej jednego roku, na okres nie dłuższy, niż osiem tygodni, oraz odroczenia lub przerwy w przypadkach wymienionych w art. 524 i 526 § 1 udziela zwierzchnik sądowo-karny.

§ 2. Minister Spraw Wojskowych udzielać może odroczenia lub przerwy wykonania kary pozbawienia wolności z przyczyn wymienionych w art. 525 i 526 § 2 na czas do jednego roku.

§ 3. Udzielenie odroczenia wykonania kary w przypadku wymienionym w art. 525 lit. b) lub przerwy w przypadku wymienionym w art. 526 § 2 można uzależnić od zobowiązania się skazanego do pobytu w oznaczonej miejscowości lub od innych warunków.

§ 4. W czasie wojny udzielać mogą zwierzchnicy sądowo-karni odroczenia i przerwy wykonania wszelkich kar pozbawienia wolności, bez względu na ograniczenia wymienione w § 1.

Art. 528. § 1. W czasie mobilizacji, jeżeli skazany przed jej zarządzeniem na karę więzienia nie wyżej dwu lat lub na innego rodzaju karę pozbawienia wolności pozostaje w czynnej służbie wojskowej lub został powołany do pełnienia tej służby, zarządza się odroczenie lub przerwę wykonania kary do czasu zwolnienia z czynnej służby wojskowej.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się do skazanych za przestępstwa, wymienione w art. 139 § 2.

§ 3. Odroczenia lub przerwy wykonania kary w przypadku wymienionym w § 1 udziela władza zarządzająca wykonanie kary. Jeżeli jednak skazany znajduje się w zamknięciu poza okręgiem władzy, która zarządziła wykonanie kary, przerwę wykonania kary zarządza ta władza, której skazany podlega pod względem penitencjarnym.

G. Warunkowe zwolnienie.

Art. 529. § 1. Warunkowe zwolnienie może nastąpić na prośbę lub z urzędu nawet bez zgody skazanego.

§ 2. Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych określi osoby uprawnione, prócz skazanego, do zgłaszania prośby o warunkowe zwolnienie, władze właściwe do przyjmowania tych prośb oraz tryb postępowania w tych sprawach.

Art. 530. § 1. Warunkowe zwolnienie zarządza Minister Spraw Wojskowych, a co do osób, skazanych przez sądy wojenne, Naczelny Wódz. Uprawnienie to może Minister Spraw Wojskowych bądź Naczelny Wódz przekazać w całości lub częściowo zwierzchnikom sądowo-karnym.

§ 2. W razie przekazania zwierzchnikom sądowo-karnym uprawnień co do warunkowego zwolnienia, wydają oni zarządzenia w tych sprawach po wysłuchaniu wniosku wojskowego prokuratora okręgowego bądź sędziego wojskowego, stojącego na czele sądu wojennego.

§ 3. Zarządzenie w sprawie warunkowego zwolnienia nie ulega zaskarżeniu.

Art. 531. W razie odmowy warunkowego zwolnienia, uprawniony może zgłosić ponowną prośbę o warunkowe zwolnienie nie wcześniej niż po upły-

wie 6 miesięcy od daty odmownego załatwienia poprzedniej prosby.

Art. 532. § 1. Odwołanie warunkowego zwolnienia zarządza ta władza, która zarządziła warunkowe zwolnienie.

§ 2. Odwołanie warunkowego zwolnienia następuje po wysłuchaniu wniosku wojskowego prokuratora okręgowego bądź sędziego wojskowego, stojącego na czele sądu wojennego.

§ 3. Zarządzenie w sprawie odwołania warunkowego zwolnienia nie ulega zaskarżeniu.

H. Wykonanie kary warunkowo zawieszanej.

Art. 533. § 1. Orzeczenia w sprawie wykonania kary warunkowo zawieszanej wydaje sąd wojskowy, który w pierwszej instancji rozpoznawał sprawę, a jeżeli ten sąd już nie istnieje — sąd wojskowy, który przejął sprawę tego sądu.

§ 2. Na postanowienie w tym przedmiocie służy zażalenie.

Art. 534. W razie postanowienia przez sąd, że kara warunkowo zawieszona ma być wykonana, władze do tego powołane zarządzają wykonanie kary.

Rozdział IV.

Wykonywanie kar grzywny.

Art. 535. O ściągnięcie grzywny, której skazany w oznaczonym terminie dobrowolnie nie zapłacił, zwracają się władze, powołane do zarządzania wykonania kary, do właściwego komornika lub do innej władzy, która wedle przepisów obowiązujących w sądownictwie powszechnym powołana jest do przymusowego ściągania grzywien i kar pieniężnych.

Art. 536. § 1. W razie niemożności ściągnięcia w całości lub w części grzywny z majątku skazanego, zawiadania o tym komornik lub władza, powołana do ściągnięcia grzywny, władzę wojskową, która się zwróciła o jej ściągnięcie.

§ 2. W przypadku wymienionym w § 1 władza powołana do zarządzania wykonania kary, jeżeli nie uważa prowadzenia dalszej egzekucji za celowe, zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności, wymierzonej przez sąd na wypadek nieściągalności grzywny.

Art. 537. § 1. W razie gdyby ściągnięcie grzywny narażało skazanego na ruinę majątkową, może on zwrócić się do władzy, powołanej do zarządzania wykonania kary, o zarządzenie wykonania kary zastępczej pozbawienia wolności w miejsce grzywny lub jej części.

§ 2. Władza wymieniona w § 1 wydaje w tym przedmiocie postanowienie po przeprowadzeniu potrzebnych sprawdzeń.

§ 3. Na postanowienie to służy zażalenie w trybie art. 203 § 2.

Art. 538. Od wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności skazany może się uwolnić w każdym czasie przez złożenie kwoty pieniężnej, pozostającej jeszcze do uiszczenia.

Art. 539. Na prośbę skazanego zwierzchnik sądowo-karny może odroczyć ściągnięcie grzywny albo rozłożyć ją na raty na czas, nieprzekraczający jednego roku, jeżeli natychmiastowe ściągnięcie grzywny pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny skutki zbyt ciężkie.

Rozdział V.

Wykonanie kar dodatkowych.

Art. 540. Kary dodatkowe wydalenia z wojska lub z marynarki wojennej, degradacji lub wydalenia z korpusu oficerskiego uważa się za wykonane z chwilą uprawomocnienia się wyroku.

Art. 541. § 1. Wysokość kosztów ogłoszenia wyroku w pismach, które wedle wyroku ma ponieść skazany, ustala sąd, który rozpoznawał sprawę w pierwszej instancji.

§ 2. Na postanowienie w tym przedmiocie służy zażalenie.

§ 3. Ściągnięcie kosztów ogłoszenia wyroku w pismach następuje wedle przepisów o ściągnięciu grzywny.

Rozdział VI.

Przywrócenie utraconych praw i zatarcie skazania.

Art. 542. § 1. Prośby skazanych o przywrócenie utraconych praw oraz zdolności do uzyskania utraconych praw tudzież wnioski skazanych o zatarcie skazania rozpoznaje ten wojskowy sąd okręgowy, który wydał wyrok w pierwszej instancji lub w którego okręgu wojskowy sąd rejonowy wydał wyrok.

§ 2. Jeżeli orzekło kilka sądów wojskowych albo sąd wojskowy i sąd powszechny, właściwym jest ten sąd, w którym lub w którego okręgu zapadł wyrok ostatni.

§ 3. W przypadkach skazania przez sądy wojenne, rozpoznaje prośby (wnioski) o przywrócenie praw, zdolności do uzyskania utraconych praw lub o zatarcie skazania ten wojskowy sąd okręgowy, który przejął sprawę sądu wojennego.

Art. 543. § 1. Wojskowy sąd okręgowy rozpoznaje prośby (wnioski) o przywrócenie praw lub o zatarcie skazania na posiedzeniu niejawnym.

§ 2. Na postanowienie to służy zażalenie.

§ 3. Przed wydaniem postanowienia należy przeprowadzić dochodzenie w celu zebrania informacji o zachowaniu się skazanego po wyroku.

Art. 544. O przywróceniu praw lub o zatarciu skazania zawiadamia wojskowy prokurator okręgowy niezwłocznie władzę, prowadzącą rejestry karne.

DZIAŁ II.

Wykonywanie środków wychowawczych i zabezpieczających.

Art. 545. O wykonanie orzeczonych przez sąd wojskowy środków wychowawczych i zabezpieczających zwracają się władze wojskowe, powołane do zarządzenia wykonania kary, do właściwych władz cywilnych.

DZIAŁ III.

Ułaskawienia.

Art. 546. § 1. Jeżeli Minister Spraw Wojskowych w poszczególnym przypadku nie zarządzi inaczej, prośby o ułaskawienie osób skazanych przez sądy wojskowe przesyła się do opinii wojskowemu sądowi okręgowemu, który wydał wyrok w pierwszej instancji, lub w którego okręgu wojskowy sąd rejonowy wydał wyrok.

§ 2. W przypadkach skazania przez sąd wojenny przesyła się prośby o ułaskawienie do sądu wojennego, który wydał wyrok, a jeżeli ten sąd już nie istnieje — do sądu, który przejął sprawę sądu wojennego.

Art. 547. Jeżeli sąd uzna, że skazany zasługuje na ułaskawienie, albo też jeżeli Naczelny Prokurator Wojskowy zażądał przedstawienia sobie aktu sprawy celem rozważenia kwestii ułaskawienia, sąd przesyła Naczelnemu Prokuratorowi Wojskowemu prośbę o ułaskawienie wraz z aktami sprawy i swoją opinią.

Art. 548. Prośba o ułaskawienie nie wstrzymuje wykonania kary.

Art. 549. § 1. Uznając, że szczególnie ważne względy przemawiają za uwzględnieniem prośby o ułaskawienie, sąd, przysyłając akta Naczelnemu Prokuratorowi Wojskowemu, może zarazem wstrzymać wykonanie kary lub zarządzić jej przerwę — aż do czasu rozstrzygnięcia kwestii ułaskawienia.

§ 2. Uprawnienie określone w § 1 przysługuje również Naczelnemu Prokuratorowi Wojskowemu.

Art. 550. § 1. Jeżeli sąd uzna, że skazany na ułaskawienie nie zasługuje, wydaje umotywowane postanowienie o pozostawieniu prośby o ułaskawienie bez dalszego biegu, przysyłając odpis postanowienia Naczelnemu Prokuratorowi Wojskowemu.

§ 2. Mimo postanowienia wymienionego w § 1 Naczelny Prokurator Wojskowy może zażądać przedstawienia sobie prośby o ułaskawienie wraz z aktami sprawy celem rozważenia kwestii ułaskawienia.

§ 3. W przypadku wymienionym w § 2 Naczelny Prokurator Wojskowy, uznając po rozpatrzeniu sprawy, że prośba o ułaskawienie na uwzględnienie nie zasługuje, pozostawia ją bez dalszego biegu, jeżeli Prezydent Rzeczypospolitej nie postanowił inaczej.

Art. 551. Opinie i postanowienia sądu, przewidziane w art. 547, 549 § 1 i art. 550 § 1, wydaje wojskowy sąd okręgowy na posiedzeniu niejawnym.

Art. 552. Postanowienia przewidziane w art. 549 i 550 § 1 oznajmia się skazanemu jedynie z powołaniem się na wniesioną prośbę, bez podawania powodów.

Art. 553. § 1. Prezydent Rzeczypospolitej może w czasie wojny upoważnić Naczelnego Wodza do darowywania i łagodzenia w drodze łaski kar, wymierzonych w postępowaniu wojennym i doraźnym.

§ 2. Upoważnienie takie może Naczelny Wódz w całości lub w części przekazać zwierzchnikom sądowo-karnym.

§ 3. W przypadkach przewidzianych w § 1 i 2 szef sądu wojennego skierowuje prośbę o ułaskawienie wraz z aktami i swoją opinią do Naczelnego Wodza lub zwierzchnika sądowo-karnego upoważnionego do stosowania prawa łaski.

Art. 554. Zwierzchnik sądowo-karny, któremu przysługuje prawo darowywania lub łagodzenia kar w drodze łaski, może, zatwierdzając wyrok albo udzielając odroczenia lub przerwy wykonania kary pozbawienia wolności w myśl art. 527 § 4, postanowić, że skazanemu będzie złagodzona lub nawet darowana kara w drodze łaski w razie dzielnego zachowania się na polu walki.

CZEŚĆ TRZECIA.

PRZEPISY KONCOWE.

Art. 555. Wykonanie kodeksu wojskowego postępowania karnego porucza się Ministrowi Spraw Wojskowych.

Art. 556. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1937 r.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*

Prezes Rady Ministrów: *Stawoj Składkowski*

Minister Spraw Wojskowych: *Kasprzyski*